

K 24.213
K 2

მ. ი. ნოდია

თბილისის
კურორტები
და საავიარაკო
აღგვილები

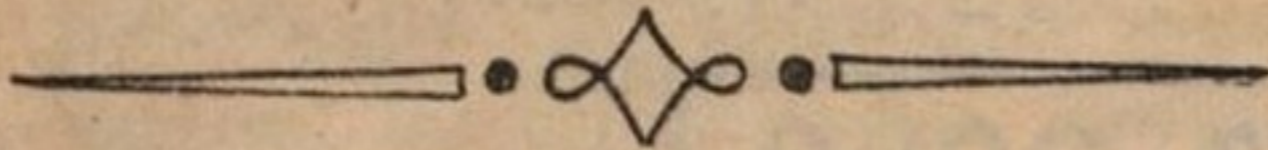
საქმედება

თბილისი

1955

მ. ი. ნოღია

თბილისის კურორტები და სააბრკაპო ადგილები

R 24. 213
2.

თბილისის უნივერსიტეტი

МИХАИЛ ЮЛИАНОВИЧ НОДИЯ

**КУРОРТЫ И ДАЧНЫЕ
МЕСТА ТВИЛИСИ**
(На грузинском языке)

Грузмедгиз

Тбилиси

1955

სკვპ-2000
შეგოწმებულია

რედაქტორი ს. საყვარელიძე

მხატვარი ნ. აბრამაშვილი

ტექნორედაქტორი ვ. ხუციშვილი

გადაეცა წარმოებას ასაწყობად 24.II.55 წ. ხელმოწერილია დასაბეჭ-
დად 9.VI 55 წ. ანაწყობის ზომა 5,5X9. ქალაქის ზომა 84X108¹/₃₂ ნაბეჭდ
ფორმათა რაოდენობა 6,56 სააღრიცხვო ფორმათა რაოდენობა 5,34.
ტირაჟი 3.000. შეკვ № 190. უფ 01371. ფასი 4 მან. 95 კაპ.

გარეკანი და ფოტოილუსტრაციები დაბეჭდილია საქოლიგრაფგამომცემ-
ლობის ფოტოცინკოგრაფიაში

საქართველოს სსრ სამედიცინო გამომცემლობა
თბილისი, მარჯანიშვილის ქ. № 26

საქმედგამის სტამბა, თბილისი, მედქალაქი

წინასიტყვაობა

შ ე ს ა ვ ა ლ ი

ყოველი დიდი ქალაქისათვის განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს მის მახლობლად ისეთი კურორტების და სააგარაკო ადგილების არსებობას, რომლებიც თავისი სიახლოვით ადვილი ხელმისაწვდომია მოსახლეობის ფართო მასების დასვენებისა და მკურნალობისათვის.

ამ მხრივ თბილისს აქვს მეტად ხელსაყრელი პირობები. ქალაქში არსებული მალაღებებიტიანი ძვირფასი თბილი გოგირდიანი წყალი და ქალაქის მახლობლად მდებარე მთელი რიგი კურორტები და სააგარაკო ადგილები—კოჯორი, მანგლისი, წყნეთი, კიკეთი, ბეთანია, მთაწმინდა, ოქროყანა, კრწანისი, მარტყოფი, ბევრეთი, საგურამო, გლდანი, მცხეთა, გომბორი და სხვანი, დიდ შესაძლებლობას ქმნიან თბილისის მრავალრიცხოვანი მოსახლეობის სამკურნალო და პროფილაქტიკური დახმარებისათვის.

განსაკუთრებით დაუფასებელ სამსახურს უწევს თბილისის მოსახლეობას მის მიდამოებში მდებარე კლიმატური სადგურები: კოჯორი, წყნეთი, კიკეთი, ოქროყანა, კრწანისი, მთაწმინდა და სხვ., სადაც მოსახლეობას შეუძლია დაისვენოს სამუშაოსაგან მოუწყვეტლად, მგზავრობაზე მინიმალური დროს დაკარგვით.

თბილისის ზოგიერთი საგარეუბნო კურორტი თავისი ფიზიკურ-გეოგრაფიული და სამკურნალო თვისებებით არ ჩამორჩება მრავალ ჩვენს სახელგანთქმულ კურორტს. ასეთ კურორტებს შეიძლება მივაკუთნოთ, პირველ რიგში, თბილისის ბალნეოლოგიური კურორტი, კოჯორი, მანგლისი, წყნეთი, კიკეთი და ბევრეთი. კეთილმოწყობის და საკურორტო

საქმის სათანადო სიმაღლეზე დაყენების პირობებში, ამ სამთო-კლიმატურ კურორტებს თავისუფლად შეუძლიათ განტვირთონ თბილისელი ავადმყოფებისა და დამსვენებლებისაგან ჩვენი სახელგანთქმული კურორტები—აბასთუმანი, შოვი, ბახმარო და სხვები, თბილისის ბალნეოლოგიურ კურორტს — თავისი განთქმული თერმული გოგირდიანი წყალით—და კუმისის ტბას—მაღალხარისხოვანი სამკურნალო ტალახით—წყალტუბო, მაცესტა, მენჯი, ახტალა და სხვა ბალნეოლოგიური კურორტები.

საქართველოში საბჭოთა ხელისუფლების დამყარებამდე, თბილისის და მისი გარეუბნის კურორტები ემსახურებოდნენ მხოლოდ მოსახლეობის შეძლებულ ფენებს; მშრომელი მოსახლეობა მოკლებული იყო ამ კურორტზე და სააგარაკო ადგილებზე დასვენების შესაძლებლობას. მეტად ძვირი და ამავე დროს მცირერიცხოვანი აგარაკები წარმოადგენდნენ მოსახლეობის მხოლოდ ერთი მუჭა პრივილეგირებული ნაწილის—მეფის ნაცვლის მოხელეებისა და ვაჭრების საზაფხულო ადგილსამყოფელს.

საბჭოთა მთავრობამ მეფის და მენშევიკური მთავრობებისაგან მემკვიდრეობით მიიღო ჩამორჩენილი და დანგრეული საკურორტო მეურნეობა. საბჭოთა მთავრობამ გაითვალისწინა კურორტული მკურნალობის დიდი მნიშვნელობა მოსახლეობის გაჯანსაღების საქმეში და დროულად გამოსცა მთელი რიგი დადგენილებანი, რომლებმაც უზრუნველჰყვეს საკურორტო რესურსების სახელმწიფოს ხელში გადასვლა, მათი მოვლა-პატრონობა და გეგმიანი საკურორტო მშენებლობა მშრომელთა ფართო მასების კურორტებზე მკურნალობისა და დასვენებისათვის სათანადო პირობების შესაქმნელად.

კურორტების ბალნეოლოგიური რესურსების და კლიმატის სამკურნალო თვისებების შენარჩუნებისა და მოვლის მიზნით, გათვალისწინებულ იქნა კურორტების, მინერალური წყალის და საკურორტო მნიშვნელობის ტყეების სამთო-სანიტარული დაცვის ზონების გამოყოფა და მათი საზღვრების დაწესება. კერძოდ, თბილისისა და მისი გარეუბნის კურორ-

ტების: კოჯორის, მანგლისის, კიკეთის და წყნეთისათვის 1931 წ. დაწესებული იქნა 22.000 ჰა ფართობის სამთო-სანიტარული დაცვის ზონა. ეს ზონები გამოყოფილ იქნა ყოფილ ალბულახ-მანგლისის და თბილისის გარეუბნის რაიონების ტერიტორიაზე.

უფრო გვიან, 1936 წელს, გაფართოებულ იქნა თბილისის გარეუბნის კურორტების და სააგარაკო ადგილების სამთო-სანიტარული დაცვის ზონა, ამ ზონაში ახალი სააგარაკო ადგილების—საგურამოს, გლდანის, მცხეთის, მარტყოფის, ძეგვის და ორბეთის (ყოფ. პრიუტის) ჩარიცხვით, რომელთაც მიენიჭათ საკურორტო-სააგარაკო მნიშვნელობა. იმავე წელს გამოყოფილ იქნა კუმისის ტბის სამთო-სანიტარული დაცვის ზონა ამ ტბის წყალისა და მაღალთვისებიანი სამკურნალო ტალახის დაცვის მიზნით გაბინძურებისა და ამოწრობისაგან.

ამრიგად, თბილისის და მისი გარეუბნის სამთო-სანიტარული დაცვის ზონაში მოქცეულია კურორტები და სააგარაკო ადგილები: თბილისი, მთაწმინდა, კოჯორი, მანგლისი, კიკეთი, წყნეთი, კუმისის ტბა, მარტყოფი, საგურამო, მცხეთა, ბეთანია, გლდანი, ავჭალა, ძეგვი, ოქროყანა, კრწანისი, წავკისი, ტაბახმელა, ორბეთი და სხვ.

საბჭოთა მთავრობის მიერ ჩატარებულმა ღონისძიებებმა ტყეების დაცვის, აღდგენისა და გამწვანების სამუშაოთა დარგში, უკვე იქონია დადებითი გავლენა თბილისისა და მისი გარეუბნის მიდამოების კლიმატზე.

თვით თბილისისა და მისი გარეუბნის მიდამოების საკურორტო რესურსების ათვისების საქმეში არსებული მიღწევები, კერძოდ თბილისის თერმული წყალის მანამდე აოხრებულ-გაბინძურებული რაიონის რადიკალური რეკონსტრუქცია, ამ რაიონის ცენტრში გრანდიოზული ბალნეოლოგიური კორპუსის აშენება, მთაწმინდის პლატოს გაშიშვლებულ ადგილზე მშვენივრად გამწვანებული და კეთილმოწყობილი სტალინის სახელობის კულტურისა და დასვენების პარკის გაშენება, ფუნქულორის ზედა სადგურზე პავილიონ-

ნის აშენება, მთაწმინდის პლატოს, მთის ყველა ფერდობის, მისი მიდამოების და კომკავშირის ხეივანის გამწვანება და კეთილმოწყობა, მთელ რიგ სამკურნალო-პროფილაქტიკურ დაწესებულებათა გახსნა კოჯორში, მანგლისში, წყნეთში, კიკეთში, ბეთანიაში და მრავალი სხვა სამუშაო, რომლებიც ჩატარებულია სტალინური ხუთწლედების პერიოდში, ნათელჰყოფენ იმ დიდ მზრუნველობას, რომლსაც იჩენენ ჩვენი მშობლიური კომუნისტური პარტია და მთავრობა ხალხის კეთილდღეობის შემდგომი აღმავლობისათვის.

ქალაქ თბილისის მრეწველობისა და მოსახლეობის ზრდასთან ერთად მნიშვნელოვნად იზრდება საგარეუბნო კურორტებისა და აგარაკების მნიშვნელობა, ხოლო მათი შემდგომი გაფართოების, რეკონსტრუქციისა და კეთილმოწყობის გრანდიოზული გეგმების განხორციელება სავსებით უზრუნველყოფს თბილისის მოსახლეობას კურორტული მკურნალობით და დასვენებით.

თბილისი — ბალნეოლოგიური კურორტის სააბაზანო შენობა.

თბილისი — მეტეხის მუზეუმი.

ბალნეოლოგიური კურორტი

თბილისი — საქართველოს უძველესი პოლიტიკური და კულტურულ-ეკონომიური ცენტრი — წარმოადგენს მსოფლიოს ერთ-ერთ უძველეს ქალაქს.

თბილისი პირველად იხსენიება IV საუკუნის მეორე ნახევრის წერილობით ძეგლში, როდესაც სპარსელებმა პირველად დაამყარეს თავიანთი პოლიტიკური გავლენა აღმოსავლეთ საქართველოში.

საქართველოს უძველესი დროის მატიანეს მიხედვით, აღმოსავლეთ საქართველოს მეფის ვარაზ-ბაკურის დროს (VI საუკ. მეორე ნახევარი) სპარსეთის პიტიახში თავის რეზიდენციად ირჩევს ადმინისტრაციულ, სამეურნეო და სამხედრო სტრატეგიული თვალსაზრისით ყველაზე უფრო ხელსაყრელ ცენტრს — თბილისს და აქედან თვალყურს ადევნებს აღმოსავლეთ საქართველოს მეფეების მოქმედებას; ამ პერიოდში საქართველოს მეფეების რეზიდენცია იყო უძველესი დედა-ქალაქი მცხეთა, რომელიც მდებარეობს თბილისიდან სულ 20 კილომეტრის მანძილზე.

თვით სახელწოდება „თბილისი“ წარმოიშვა სიტყვიდან „თბილი“, რაც დაკავშირებულია ამ ქალაქში არსებულ სახელგანთქმულ თბილ გოგირდიან წყაროებთან.

ისტორიული წყაროების მიხედვით, თბილისი IV-V საუკ. ქართლის მნიშვნელოვანი ცენტრია, VI საუკ. იგი უკვე ქართლის დედა-ქალაქია.

ჩვენამდე მოღწეული თქმულების მიხედვით, თბილისი დაარსებულია მეხუთე საუკუნეში, საქართველოს სახელგანთქმული მეფის ვახტანგ გორგასალის მიერ. ეს თქმულება გადმოგვცემს: ერთხელ მეფე ვახტანგი ტყეში ნადირობ-

და; აფრენილ ხოხობს მან მიმინო დაადევნა, მაგრამ მალე
ორივე დაეკარგა მხედველობიდან. როდესაც მეფე წავიდა
მათ საძებნად, ორივე მოხარული იპოვნა ცხელ წყარო-
ში, რომელსაც გოგირდის სუნი ასდიოდა. ამ წყაროებმა და
ბუნებამ ისეთი შთაბეჭდილება მოახდინა მეფეზე, ისე მო-
ხიბლა ის, რომ მან განკარგულება გასცა ამ ადგილზე აე-
შენებინათ ქალაქი და მისთვის თბილისი ეწოდებინათ. შემდეგ-
ში მას აქ გადმოუტანია თავისი რეზიდენცია.

თბილისის აღწერილობა მოყვანილი აქვს მეათე საუკუნის
არაბ გეოგრაფს იბნ-ჰაუკალს, რომლის სიტყვებით: „ . . .
იქ არის აბანოები, სადაც წყალი უცეცხლოდ დუღს . . . “

VI საუკუნიდან X-დე თბილისი განუწყვეტლივ იმყო-
ფებოდა მტრების გარემოცვაში და ხელიდან ხელში გა-
დადიოდა. იგი რამდენჯერმე იყო ნანგრევებად ქცეული
და გადამწვარი სპარსელების, ხაზარების, ბერძნების და არა-
ბების მიერ, მაგრამ მოკლე ხნის განმავლობაში ისევ
ხდებოდა მისი აღდგენა. სომეხი მემატიანე უხტანესი თბი-
ლისს უწოდებს საქართველოს „დიდებულ დედა-ქალაქს . . .
. . . განსაცვიფრებლად ნაგებს, საუცხოოსა და საკვირველს“.

თბილისის გაფართოება-გამშენიერება და კეთილდღეობა
მჭიდროდ არის დაკავშირებული დავით აღმაშენებლისა და
თამარის მეფობასთან.

XIII საუკუნიდან XVII საუკუნემდე თბილისი, ხანმოკ-
ლე მშვიდობიანი პერიოდების გამოკლებით, ისევ წარმო-
ადგენდა დამპყრობელთა—ხან სპარსელების, ხან მონღო-
ლების—თავდასხმების ობიექტს. XVII საუკუნის დასაწყისში
საქართველოს მეფე როსტომმა ხელახლა აღადგინა თბილი-
სი, რომელიც განადგურებული იყო შაჰ-აბაზის მიერ; მან აქ
ააშენა მშვენიერი სასახლე მინერალური წყაროების მახლობ-
ლად და განაახლა თბილისის აბანოები.

ცნობილი ქართველი მეცნიერი, გეოგრაფი და ისტორი-
კოსი ვახუშტი ბაგრატიონი XVII საუკუნის მეორე ნახევარ-
ში იხსენიებს თბილისის ცხელ წყაროებს და მათთან მოწყო-
ბილ აბანოებს.

ცნობილი ფრანგი მოგზაური შარდენი XVII საუკუნის მეორე ნახევარში ვრცლად აღწერს თბილისის აბანოებს და სხვა-თა შორის, აღნიშნავს, რომ აქ საბანაოდ დადიან არა მარტო ჯანმრთელნი, არამედ სხვადასხვა დაავადებით შეპყრობილებიც, რაც იმას მოწმობს, რომ თბილისის გოგირდიანი წყალით უკვე მაშინ სარგებლობდნენ სამკურნალო მიზნით.

თბილისი, რომელმაც V-დან XVIII საუკუნემდე ბევრჯერ განიცადა ნგრევა-განადგურება, 1795 წელს კიდევ ერთხელ გახდა მსხვერპლი უმაგალითო სიმკაცრისა და აოხრებისა სპარსეთის შაჰის ალა-მაჰმად-ხანის მხრივ; მან კარგად იცოდა თბილისის გოგირდიანი წყალის მაღალი სამკურნალო თვისებანი, რამდენჯერმე მიიღო ამ წყალის აბაზანები, მაგრამ როდესაც დაინახა, რომ სქესობრივი ცხოვრების დაკარგულ უნარს ის ვერ დაიბრუნებდა ამ აბაზანებით (ალა-მაჰმად-ხანი კასტრირებული იყო), ბრძანა, დაენგრიათ აბანოები.

საქართველოში საბჭოთა ხელისუფლების დამყარებამდე, თბილისის გოგირდიანი წყაროები წარმოადგენდნენ ცალკე პირთა კერძო საკუთრებას. მესაკუთრეებმა ეს სახალხო მნიშვნელობის ძვირფასი სამკურნალო წყაროები გადააქციეს მტაცებლური ექსპლოატაციის ობიექტად. მათ სრულიად არ აინტერესებდათ ამ წყაროების კეთილმოწყობა და სამკურნალო გამოყენება.

განსაკუთრებით დიდ ყურადღებას იპყრობს თბილისის გოგირდიანი წყაროები მეცხრამეტე საუკუნიდან. მას ესტუმრნენ როგორც ჩვენი, ისე საზღვარგარეთელი მეცნიერები და მოგზაურები, რომლებმაც დასტოვეს თავიანთი შთაბეჭდილებებისა და სურვილების წერილობითი კვალი ამ წყაროების შესახებ (ტურნეფორი, დელაპორტი, პაროტი, დიუბუა და სხვ.).

რუსეთის უდიდესმა პოეტმა ა. პუშკინმა, რომელმაც 1833 წელს არზრუმში გამგზავრებისას გავლით ინახულა თბილი-

სის გოგირდიანი წყალი და იბანავა აქაურ აბანოში, შემდეგი სიტყვებით გამოთქვა თავისი აღტაცება: „ჩემს სიცოცხლეში არაფერი შემხვედრია თბილისის აბანოებზე უმშვენიერესი არც რუსეთში და არც ოსმალეთში“.

1866 წელს კავკასიაში მეფის ნაცვლის განკარგულებით თბილისის მინერალური წყაროების შესწავლას შეუდგა კომისია მსოფლიოში ცნობილი გეოლოგის აკადემიკოს აბიხის ხელმძღვანელობით. კომისიამ გამოიმუშავა მეტად საგულისხმო ლონისძიებანი მინერალური წყალის სამკურნალოდ გამოყენებისა და აბანოების მშენებლობის შესახებ.

აბიხის წინადადება, რომ მინერალური წყაროები ერთი გამგებლობის ხელში გადასულიყო და სამკურნალო მიზნით ყოფილიყო გამოყენებული, თუმცა გაიზიარა იმ დროის თბილისის გუბერნიის ექიმმა კარპოვიჩმა, მაგრამ მთავრობამ არ დაუჭირა მხარი ამ წინადადებას. ამავე დროს, თბილისის ქალაქის თვითმმართველობის წევრებისათვის, რომლებიც შედიოდნენ მინერალური წყალის კერძო მესაკუთრეთა სიაში, ეს ლონისძიება არ იყო ხელსაყრელი, რადგან ისინი კარგად დნენ შემოსავლის წყაროს.

აბიხის მასალების გამოქვეყნების შემდეგ, თბილისის ბალნეოლოგიური კურორტის დაარსების და სახელმწიფოს ხელში მინერალური წყაროების გადაცემის საკითხი დღის წესრიგიდან არ მოხსნილა. იგი ხდება პრესის, საექიმო და ტექნიკური თათბირების, სხდომებისა და კომისიების მსჯელობის საგნად იმ დროის საზოგადოების საუკეთესო წარმომადგენლების მონაწილეობით და ნიჭიერი საზოგადო მოღვაწის ნიკო ნიკოლაძის ხელმძღვანელობით. სდგება თბილისის ბალნეოლოგიური კურორტის ორგანიზაციის სზვადასხვა ვარიანტი და პროექტი, მაგრამ საქმის წინსვლა ფერხდება ორი ძირითადი მიზეზის გამო: პირველი მიზეზი იყო ის, რომ ქალაქის თვითმმართველობას არ გააჩნდა სათანადო ფინანსური საშუალება ბალნეოლოგიური ზონის და წყაროე-

თბილისი — ჩანჩქერი ბოტანიკურ ბაღში.

თბილისი — მამა-დავითის ეკლესია და პანთეონი
მთაწმინდის ფერდობზე.

ბის კერძო მესაკუთრეთაგან გამოსაყიდად და მეორე, მთავარი მიზეზი კი იყო ის, რომ თბილისის ბალნეოლოგიური კურორტის მშენებლობა ხელსაყრელი არ იყო თბილისის აბანოების კერძო მესაკუთრეებისათვის, რომლებიც ამავე დროს ქალაქის თვითმმართველობის წევრები იყვნენ და მათ ხელში იმყოფებოდა იმ დროს თბილისის ბედ იღბალი.

საქართველოში საბჭოთა ხელისუფლების დამყარებით მოისპო თბილისში ბალნეოლოგიური კურორტის შექმნის შემაფერხებელი ყველა მიზეზი.

1930 წელს შედგენილ იქნა თბილისის ბალნეოლოგიური კურორტის კეთილმოწყობის პროექტი, რომლის მიხედვით კურორტის ტერიტორიაში შედის ქალაქ თბილისის სამხრეთ-აღმოსავლეთ ნაწილში მდ. მტკვრის მარჯვენა ნაპირზე მდებარე ყოფილი თათრის მოედნის, ორთაქალისა და კრწანისის ბაღების, ნარიყალას ციხისა და ბოტანიკური ბაღის ფართობები. აღნიშნული ბაღები შემდეგში უნდა გადაიქცნენ ავადმყოფთა დასასვენებელ ადგილად. ამ ტერიტორიის სიგრძე აღწევს 2 კილომეტრამდე, ხოლო სიგანე 700—800 მეტრამდე. კურორტის ტერიტორიის მთელი ფართობი დაახლოებით 400 ჰექტარს შეადგენს. აქედან დაახლოებით ნახევარი შეიძლება გამოყენებულ იქნეს საკურორტო მშენებლობისათვის.

თბილისის ეს უძველესი ნაწილი, საქართველოში საბჭოთა ხელისუფლების დამყარებამდე, სანიტარული თვალსაზრისით წარმოადგენდა გადამდებ სნეულებათა კერას, რადგან აქ არც საბინაო და არც საერთო სანიტარიას არავითარი ყურადღება არ ექცეოდა; ეს ადგილი მჭიდროდ იყო დასახლებული, ქუჩები მეტად ვიწრო და ძნელი გასასვლელი, შიგა და შიგ ვხვდებოდით ქუჩების მაგიერ საცალფეხო გზებს, ნახევრად დანგრეული საცხოვრებელი სახლებით. ამ ნაწილში ცხოვრობდა ქალაქის უღარიბესი მოსახლეობა, რომლის კეთილდღეობაზე ქალაქის მმართველობა სრულიად არ ზრუნავდა. ქალაქის ეს უბანი მოითხოვდა სასწრაფო რეკონსტრუქციას. პარტიისა და საბჭოთა ხელისუფლების მიერ ჩა-

ტარებულ რადიკალურ ღონისძიებათა შედეგად, ქალაქის ეს ნაწილი ჩვენ თვალწინ გადაიქცა კულტურულ და კეთილმოწყობილ რაიონად ფართო გუდრონირებული ქუჩებით, მწვანე ნარგავებით, ბაღებით და ყვავილნარებით. მის განახლებულ ტერიტორიას უკვე ამშვენებს გრანდიოზული და კომფორტულად მოწყობილი სააბაზანო შენობა—მომავალი დიდი ბალნეოლოგიური კურორტის პირველი მერცხალი.

მოკლე ფიზიკურ-გეოგრაფიული და კლიმატური დახასიათება

თბილისი მდებარეობს მდ. მტკვრის ხეობაში. მისი გეოგრაფიული კოორდინატებია: $41^{\circ} 43' 8''$ ჩრდილოეთის განედი და $44^{\circ} 47' 51''$ აღმოსავლეთის გრძედი.

თბილისისა და მისი მიდამოების რელიეფი ფრიად მრავალფეროვანია. ქალაქის ჩრდილოეთით, დაახლოებით 100 კილომეტრის მანძილზე, აღმართულია კავკასიონის მთავარი ქედი თავისი მუდამ თოვლიანი მაღალი მწვერვალებით (იალბუზი 5629 მ, ყაზბეგი—5043 მ ზღვის დონიდან). თბილისიდან დასავლეთით მდებარეობს ქართლ-იმერეთის (სურამის) ქედი, რომელიც მთავარ კავკასიონის ქედს აერთებს მესხეთის ქედთან და წარმოადგენს შავი და კასპიის ზღვათა წყალგამყოფს. სამხრეთ-დასავლეთით თბილისის მიდამოები შემოზღუდულია თრიალეთის ქედის შტოებით, რომლებიც იწყება ბორჯომიდან და მთავრდება თბილისთან ორი შტოთი; ერთი მათგანი მიიმართება ჩრდილო-აღმოსავლეთით მცხეთამდე, მეორე კი სოღანლუღის მთაგრეხილის სახელწოდებით მთავრდება თბილისის ქვემოთ.

თბილისიდან სამხრეთ-აღმოსავლეთით ჰორიზონტი ღიაა: აქ იწყება ყარაიას ველი, რომელიც გადადის აზერბაიჯანის ველში და გრძელდება კასპიის ზღვამდე.

ამრიგად, სამხრეთით და ჩრდილოეთით თბილისი დაცულია მაღალი მთებით, დასავლეთით შავი ზღვიდან მას აშორებს შედარებით დაბალი ქართლ-იმერეთის ქედი, აღმო-

სავლეთით კი კასპიის ზღვის მიმართულებით ჰორიზონტი სრულიად გაშლილია.

თვით ქალაქი მდებარეობს ქვაბურში, საშუალოდ 440 მეტრის სიმაღლეზე ზღვის დონიდან. მას უშუალოდ აკრავს გარშემო მცირე მაღლობები: აღმოსავლეთით—მახათის მთა (655 მ), სამხრეთ-სოლოლაკის ქედი, დასავლეთით მთაწმინდა (760 მ), ჩრდილოეთით—საბურთალოს და დიღმის ქედი, რომელნიც შემდეგ იხურებიან კავკასიონის ქედის შტოებით.

თბილისის და, კერძოდ, მისი ბალნეოლოგიური ნაწილის კლიმატის დასახასიათებლად არსებობს ათეული წლების განმავლობაში დაგროვილი მეტეოროლოგიურ დაკვირვებათა მონაცემები. ამ მონაცემების მიხედვით თბილისის საშუალო წლიური ტემპერატურა უდრის $+12,6^{\circ}$, საშუალო თვიური ტემპერატურა ყველაზე უფრო ცხელ ივლისის თვეში უდრის $+24,1^{\circ}$, ყველაზე უფრო ცივი თვის—იანვრის საშუალო თვიური ტემპერატურა შეადგენს $+1,2^{\circ}$. დაკვირვებათა მთელ მანძილზე მაქსიმალური ტემპერატურა მხოლოდ ერთხელ ასულა 40° -მდე (1913 წლის ივლისში), მინიმალური კი დასულა $-18,4^{\circ}$ -მდე (1935 წლის 3/1).

ნალექების რაოდენობა თბილისში წლის განმავლობაში საშუალოდ შეადგენს 517 მმ. თოვლიან დღეთა რაოდენობა—15,9, წლის საშუალო ფარდობითი ტენიანობა—64,4 %, ნათელ და ნახევრად ნათელ დღეთა რიცხვი წელიწადში უდრის 250, ღრუბლიან დღეთა რიცხვი—115, ქარების საშუალო სისწრაფე—3 მეტრს წამში (ყველაზე ხშირი ქარები თბილისში იცის მარტსა და აპრილში). კურორტის რაიონში ქარის საშუალო სისწრაფე შეადგენს 1,2 მეტრს წამში (ბოტანიკური ბაღი). მზის ნათების ხანგრძლიობა წელიწადში შეადგენს საშუალოდ 2180 საათს, დღეში კი 6 საათს. მზის ნათების მაქსიმალური ხანგრძლიობა აღნიშნულია ივლისში და უდრის 9,1 საათს, მინიმალური კი—დეკემბერში შეადგენს დღეში საშუალოდ 3,1 საათს.

მოყვანილი მონაცემების მიხედვით, თბილისის ჰავა უნდა დაეახასიათოთ როგორც შედარებით ზომიერი კონტინენ-

ტალური, ცხელი ზაფხულით და მსუბუქი, თბილი ზამთრით, რაც აძლიერებს ბალნეოლოგიური მკურნალობის ეფექტურობას.

მინერალური წყაროები

(მოკლე ჰიდროგეოლოგიური და ფიზიკურ-ქიმიური დახასიათება)

როგორც ზემოთ იყო ნათქვამი, თბილისის თერმული გოგირდიანი წყაროები პირველად საფუძვლიანად გამოიკვლია აკადემიკოსმა აბიხმა XIX საუკუნის მეორე ნახევარში. აბიხმა მოგვცა ადგილის გეოლოგიური აღწერა და აღნიშნა ამ მინერალური წყაროების სამკურნალო მიზნით გამოყენების შესაძლებლობა და მიზანშეწონილობა.

ამის შემდეგ, კავკასიის სამთო სამმართველოს მიერ 1911 წელს ჩატარებულ იქნა მინერალური წყაროების რაიონის გეოლოგიური გამოკვლევა.

თბილისის თერმული წყაროების რაიონში ყოველმხრივი სამეცნიერო-კვლევითი მუშაობის ფართო გაშლა შესაძლო შეიქნა საქართველოში მხოლოდ საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების შემდეგ.

1932 წლისათვის თბილისის მინერალური წყალის ბუნებრივ გამოსავალთა რაოდენობა 35-მდე აღწევდა (მათ შორის 5-მდე ცივი წყლის გამოსავალი), 1.300.000 ლიტრი საერთო დებიტით დღე-ღამეში.

ყველა წყარო, გარდა გოგილოს და ჩითახოვის წყაროებისა, მდებარეობს მდ. მტკვრის მარჯვენა ნაპირზე სეიდ-აბადის მთის ჩრდილო-აღმოსავლეთის ფერდობზე; გოგილოს და ჩითახოვის წყაროები მდებარეობს მტკვრის მარცხენა ნაპირზე.

თბილისის მინერალური წყალის ცირკულაციის სიღრმე, პროფ. ი. კაჭარავას განსაზღვრით, დაახლოებით 1200—1300 მეტრია.

ამიერკავკასიის გეოლოგიურ სამმართველოსთან ერთად საქართველოს სსრ კურორტოლოგიის ინსტიტუტის მიერ 1933—1935 წლებში ჩატარებულ დეტალურ საკვლევ-საძიებო ბურღვითი სამუშაოების შედეგად, მინერალური წყაროების საერთო დებიტი გაძლიერებულ იქნა 500,000 ლიტრით დღე-ღამეში. ამავე დროს სამი ბურღილიდან, რომელთაგან თითოეულის სიღრმე აღწევდა 110 მეტრს, ორმა ბურღილიმა (№ 1, № 2) მოგვცა 850.000 ლიტრი დებიტი დღე-ღამეში. ამის შედეგად აქამდე არსებული მინერალური წყაროების საერთო დებიტი 1.300.000 ლიტრიდან გაიზარდა 1.750.000—1.800.000 ლიტრამდე. № 3 ბურღილიმა მინერალური წყალის თვითდენი არ მოგვცა. ამასთანავე, ერთ-ერთმა ბუნებრივმა წყარომ (ყოფ. ჩითახოვის) სრულიად შეწყვიტა დებიტი.

ახალი ბურღილების ბაზაზე აშენდა თბილისის ბალნეოლოგიური კურორტის გრანდიოზული, მშვენივრად მოწყობილი სააბაზანო შენობა, რომელიც გაიხსნა 1938 წელს.

უნდა აღინიშნოს, რომ ღრმა ბურღვის ჩატარებამდე, 180-მეტრამდე ზერელე ბურღვის საშუალებით განსაზღვრულ იქნა თერმული წყლის ცირკულაციის კერები მინერალური წყაროების რაიონში; შემდეგ, ამის საფუძველზე, ჩატარებულ იქნა როგორც პირველადი (1933—1935 წ.), ისე შემდგომი ბურღვითი სამუშაოები.

პირველად ჩატარებული სამუშაოებით სრულიად არ ამოწურულა თბილისის ბალნეოლოგიური რესურსების სათანადო წესრიგში მოყვანის საკითხი. მინერალური წყალის ყველა წყაროდან მხოლოდ ორი მუშაობდა ნორმალურ პირობებში—№ 1 და № 2 ბურღილები, რომლებიც მიღებულ იქნენ, როგორც უკვე მოვიხსენიეთ, 1933—1935 წლებში ჩატარებულ ჰიდროგეოლოგიურ სამუშაოთა შედეგად. დანარჩენი წყაროები წარმოადგენდნენ მინერალური წყალის ბუნებრივ გამოსავალებს, რომელთაც ჰქონდათ ძველი ზერელე საკაპტაჟე ნაგებობანი (მიწისქვეშა ხვრელები და სხვა). ამის გამო ისინი არ იყვნენ დაცული სისტემატური გაჭუჭყიანებისაგან;

ამავე დროს იკარგებოდა მინერალური წყალის დიდი რაოდენობა.

გარდა ამისა, მინერალური წყაროები გაფანტული იყო დიდ ტერიტორიაზე, წყალი სხვადასხვა ტემპერატურისა იყო, რაც აძნელებდა მათ მიზანშეწონილ ექსპლოატაციას.

თბილისის თერმული წყაროების რაიონში, ჰიდრომინერალური რესურსების მდგომარეობის გაუმჯობესების მიზნით, საქართველოს სსრ კურორტოლოგიის სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტი 1945 წლის 1 მაისიდან შეუდგა ფართო სამუშაოების ჩატარებას. ამ სამუშაოების მიზანი იყო ყველა წყაროს წყალის მოგროვება რამდენიმე ადგილას ღრმა საკაპტაჟე ნაგებობათა საშუალებით, მინერალური წყალის დებიტისა და ტემპერატურის გადიდება და მათი დაცვა ყოველგვარი გაქუჩყიანებისაგან.

1945 წელს დაწყებული გეგმით გათვალისწინებული ბურღვითი სამუშაოები ძირითადად დამთავრებულია 100—250 მეტრის სიღრმის ხუთი ბურღილის გაყვანით. ამ სამუშაოთა ჩატარების დროს პარალელურად მიმდინარეობდა სისტემატური ქიმიური, ბაქტერიოლოგიური და რადიოლოგიური გამოკვლევა, აგრეთვე საცდელი სამუშაოები და დაკვირვებანი წყაროების რეჟიმზე.

1945—1947 წლებში ჩატარებულ ჰიდროგეოლოგიურ სამუშაოთა შედეგად ყველა მინერალური წყაროს საერთო დებიტი აღწევდა დღე-ღამეში 3.000.000 ლიტრს. ბურღვითი სამუშაოები ახლაც გრძელდება და ამიტომ საბოლოო დებიტი ჯერ დადგენილი არ არის.

საერთო დებიტიდან ამჟამად მინერალური წყალი ეძლევა 11 ობიექტს, მათ შორის ბალნეოლოგიური კურორტის სააბაზანო შენობას, თბილისის საბჭოს აღმასკომის ჯანმრთელობის დაცვის განყოფილების გოგირდ-წყალ-ტალახსამკურნალოს და კომუნალური განყოფილების აბანოს ტრესტის ცხრა ჰიგიენურ აბანოს.

უნდა აღინიშნოს, რომ ამავე პერიოდში ბუნებრივი მინერალური წყაროების დებიტი შემცირდა 950.000 ლიტრი-

დან 350.000 ლიტრამდე დღე-ღამეში, ხოლო საერთო დე-
ბიტი 1.750.000 ლიტრიდან გაიზარდა 3.000.000 ლიტრამდე.

ზოგიერთი ბუნებრივი წყარო სრულიად ამოიწურა და
დებიტს არ იძლევა.

თბილისის მინერალური წყალი თავისი ფიზიკურ-ქიმიური
მონაცემების მიხედვით მიეკუთვნება თერმულ და ჰიპერთერ-
მულ (თბილ და ცხელ) ჰიდროსულფიდურ წყლებს—ევროპის
სახელგანთქმული კურორტების ცნობილი წყლების ტიპს
(კოტერე, ბარეჟი, ვალდერი, ექს-ლებენი, ამელი-ლე-ბენ, ლე-
ვერნე, ლე-პრესტი და სხვ.).

24.213

წყალის მეტი ნაწილის მინერალიზაცია მერყეობს 0,3—
0,4 გ ერთ ლიტრში. ცალკეული წყაროების ტემპერატურა
მერყეობს 37°—46,5° ფარგლებში.

ანიონებიდან წყალი შეიცავს ქლორს, ჰიდროკარბონატს
და სულფატს თითქმის თანაბარი რაოდენობით. კათიონები-
დან სჭარბობს ნატრიუმის იონები; იგი შეიცავს აგრეთვე
კალციუმს და მაგნიუმს.

უნდა აღინიშნოს, რომ 1945—1947 წლებში ჰიდროგეო-
ლოგიურ სამუშაოთა ჩატარების შედეგად ერთი ბურღილი-
დან (№ 6), რომლის სიღრმე 250 მეტრია (გაყვანილია ამ
რაიონის ღრმა ჰორიზონტების დაზვერვის მიზნით), მი-
ღებულ იქნა მინერალური წყალი დიდი დებიტით (600.000
ლიტრი დღე-ღამეში). ამ ბურღილის წყალი, დაბალ ტემპე-
რატურასთან ერთად, დანარჩენ ყველა წყაროს წყალისაგან
განირჩევა გოგირდ-წყალბადის შედარებით მაღალი შემად-
გენლობით (40 მგ ერთ ლიტრში) და მეტი მინერალიზაციით
(0,75 გ ერთ ლიტრში). უნდა ვიფიქროთ, რომ ამ წყალს,
ზოგი დაავადების დროს, მეტი სამკურნალო ეფექტი ექნება,
რითაც იგი უფრო მეტად გაადიდებს თბილისის თერმული
წყალის ბალნეოლოგიურ მნიშვნელობას.

თბილისის თერმული წყალის ბალნეოლოგიურ ღირებულებ-
ას აღიღებს მისი რადიაქტივობა, აგრეთვე მასში შემავალი
ნიკელის ნიშნები და სტრუვეს მიერ 1876 წელში აღმოჩე-
ნილი განსაკუთრებული კოლოიდები, ეგრეთ წოდებული გლე-

2. თბილისის კურორტები.

რინი ან ბარეჟინი (უკანასკნელ დროს „თბილისინის“ სახელ-
წოდებით ცნობილი—ციციშვილი) კოლოიდებში შედის სილი-
ციუმი, გოგირდი და მიკროორგანიზმები, რომლებიც მიწის
წიალიდან ზევით ამოდინან და წყალის ბიოლოგიური აქტი-
ვატორების როლს ასრულებენ.

ეს კოლოიდური ნივთიერება, რომელსაც ბალნეოლოგია-
ში მაღალი სამკურნალო მნიშვნელობა ენიჭება, აღმოჩენილი
იყო ლონგშაპის მიერ ასზე მეტი წლის წინათ ბარეჟის ცხელ
გოგირდიან წყაროებში (საფრანგეთი).

ნახშირგეოლოგიის ტრესტის მიერ 1951—53 წლებში
თბილისში ჩატარებულ იქნა გეოლოგიური სამუშაოები, რომ-
ელთა მიზანს შეადგენდა ღრმა სტრუქტურული ბურღილე-
ბის საშუალებით თერმული მინერალური წყალის მიღება.

პირველი ბურღილიდან, ბოტანიკური ბაღის მიდა-
მოებში, 1245 მეტრის სიღრმიდან მიღებულია თბილისის
თერმული წყალის ტიპის $46-48^{\circ}$ ტემპერატურის მინერა-
ლური წყალი 600.000 ლიტრი დებიტით დღე-ღამეში და
 $0,3-0,4$ გ/ლ საერთო მინერალიზაციით.

მეორე ბურღილიდან, ნავთლუღის მიდამოებში მდ.
მტკვრის პირზე, 1135 მეტრი სიღრმიდან მიღებულია 30°
ტემპერატურის ქლორიდულ-ნატრიუმ-კალციუმიანი წყალი
550.000 ლიტრი დებიტით დღე-ღამეში და $2,5$ გ/ლ საერ-
თო მინერალიზაციით.

მესამე ბურღილიდან, ქალაქის ცენტრალურ ადგი-
ლას სტალინის სახ. სანაპიროზე (ბარათაშვილის სახელობის
ხიდის მახლობლად) 500 მეტრის სიღრმიდან მიღებულია
 25° ტემპერატურის და $1,2$ გ/ლ საერთო მინერალიზაციის
წყალი; ბურღილის 850—1040 მეტრამდე გაღრმავების შე-
დეგად ტემპერატურა აიწია 35° -მდე, მინერალიზაცია შემ-
ცირდა $0,4$ გ/ლ და დებიტი გადიდდა 40.000-დან 130,000
ლიტრამდე დღე-ღამეში. ამ წყალში გოგირდ-წყალბადის რა-
ოდენობა აღწევს 20 მგ/ლ.

მეოთხე ბურღილიდან (აბრეშუმის ქარხნის მახლობ-
ლად) 874—1521 მეტრის სიღრმიდან მიღებულია მინერა-

ლური წყალი 1,0 მინერალიზაციით, 24⁰ ტემპერატურით და 35.000 ლიტრი დებიტით; იგი თავისი ქიმიური შემადგენლობით ახლოს დგას თბილისის თერმულ გოგირდიან წყალთან.

მეხუთე ბურღილიდან (ნავთლულის რაიონში) 982 მეტრის სიღრმიდან მიღებულია მინერალური წყალი, რომლის დებიტი დღე-ღამეში აღემატება ერთ მილიონ ლიტრს, 40⁰ ტემპერატურით, და 3,3—4,5 გ/ლ მინერალიზაციით. ქიმიური შემადგენლობით ეს წყალი მიეკუთვნება ქლორიდულ-ნატრიუმ-კალციუმიან წყალს, იგი განსხვავდება თბილისის თერმულ-გოგირდიანი წყალისაგან.

მეექვსე ბურღილის სიღრმეების ტბის მიდამოებში დაყვანილია 1400 მეტრამდე. აქ ჯერჯერობით შედეგები არ არის მიღებული და ბურღვა გრძელდება.

თბილისის მინერალური წყალის საბადოების რაიონში ჩატარებულ ჰიდროგეოლოგიურ სამუშაოთა შედეგები ასაბუთებენ ამ რაიონში ახალი ჰიდრომინერალური რესურსების გამოვლინების დიდ შესაძლებლობებს, რაც კიდევ უფრო გააფართოვებს თბილისის ბალნეოლოგიური კურორტის განვითარების პერსპექტივებს.

თბილისის თერმული წყალის სამკურნალო მნიშვნელობა

კლინიკურ-ექსპერიმენტულმა დაკვირვებებმა, რომლებიც ჩატარებულია მთელი რიგი სპეციალისტების მიერ (ა. ალადაშვილი, მ. ზანდუკელი, ვ. ანდლულაძე, დ. ჯავახიშვილი, პ. ბუაჩიძე, ი. ცინცაძე, ვ. გერსამია, გ. პონდოევი, გ. ფხალაძე, ს. ანდრეევა, ნ. მეგრელიშვილი და ლ. კურპანოვა, ნ. ოქროპირიძე, ვ. გუდიაშვილი, ვ. მახარაძე, ა. ბურჯანაძე, მ. თოფურიძე, ს. ხურშუდიანი, გ. ბახტაძე, ნ. ძაგანია, დ. მიქელაძე და ა. პარასტაევი, გ. მღებრიშვილი, ე. ჩილინგარიშვილი, ლ. ბიბილური, ნ. ანდრონიკაშვილი, ნ. ცხომელიძე,

დ. ჭიჭინაძე და სხვ.) დაადასტურა თბილისის თერმული წყალის უდავო მაღალი თერაპიული ეფექტიანობა. ამ დაკვირვებათა შედეგები საფუძვლად დაედო თბილისის თერმული წყალის როგორც სამკურნალო გამოყენების დოზირებასა და მეთოდიკას, ისე მკურნალობის ჩვენებათა და წინააღმდეგ-ჩვენებათა გამომუშავებას.

გამოირკვა, რომ თბილისის მინერალური წყალის აბაზანა (35—38°) შეიძლება დანიშნულ იქნეს დღეგამოშვებით ან ყოველ დღე, საშუალოდ 15 წუთის ხანგრძლიობით; მკურნალობის საერთო კურსი საშუალოდ უდრის 15—20 აბაზანას, ავადმყოფობის სიმძიმისა და ხასიათის მიხედვით.

უნდა აღინიშნოს, რომ თბილისის მინერალურ წყალს, რომელიც დღემდე იხმარება მხოლოდ ამბულატორიულ პირობებში, არ შეუძლია მოგვცეს ის თერაპიული ეფექტი, რასაც სტაციონარული, სანატორიული მკურნალობის პირობებში მოგვცემდა.

თბილისის თერმული წყაროების ბაზაზე სტაციონარის შექმნა, უეჭველად, მნიშვნელოვნად შეამცირებს ავადმყოფთა გაგზავნის საჭიროებას სხვა ბალნეოლოგიურ კურორტებზე. (წყალტუბო, მაცესტა, მენჯი, ახტალა და სხვ.).

თბილისის ბალნეოლოგიურ კურორტს აქვს ერთი უპირატესობა სხვა კურორტთა წინაშე. ეს უპირატესობა იმაში გამოიხატება, რომ თბილისის ბალნეოლოგიური კურორტი ახლოსაა სამეცნიერო-კვლევით ინსტიტუტებთან, სადაც მისი ყოველმხრივი მეცნიერული შესწავლის ყველა პირობა არსებობს.

თბილისის მომავალი ბალნეოლოგიური კურორტის სააბაზანო შენობა, მასთან აუცილებელი სტაციონარით, უნდა გადაიქცეს საქართველოს სსრ კურორტოლოგიის სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტის ძირითად ბაზად თბილისის კურორტული რესურსების, მათ შორის კუმისის ტბის დიდი სამკურნალო ღირსების ტალახის, ყოველმხრივი შესწავლისა და საქართველოს კურორტებისათვის სათანადო კადრების მომზადებისათვის.

ქართული
ბიბლიოთეკა

თბილისი — ბალნეოლოგიური კურორტის რაიონი.

თბილისი — მდ. მტკვარი მინერალური წყაროების რაიონში.

ავადმყოფთა მკურნალობის ჩვენებანი

1. სახსრების ქრონიკული დაავადებანი (რევმატიზმული, ინფექციური, ტრავმული, ენდოკრინული, ნიკრისული და აგრეთვე სხვადასხვა ხასიათის ართრაღია).
2. გულისა და სისხლძარღვთა სისტემის დაავადებანი, როგორც კომპენსაციის, ისე დეკომპენსაციის სტადიაში (I—II ხარისხი ლანგით);
3. პერიფერიული ნერვული სისტემის დაავადებანი (სხვადასხვა სახისა და წარმოშობის ნევრიტები, ნევრაღიები);
4. ნერვული სისტემის ფუნქციური დაავადებანი (მსუბუქი და საშუალო ხარისხის ნევროზები და ნევრასთენია).
5. ქრონიკული გინეკოლოგიური დაავადებანი (საშვილოსნოს, საკვერცხეების და მათი დანამატის ანთებითი პროცესები და სხვ.);
6. კუნთების, მყესების ანთება და კუნთების ტკივილი სხვადასხვა წარმოშობისა;
7. არტერიული ჰიპოტონია და ჰიპერტონიული დაავადება (მსუბუქი და საშუალო სიმძიმის);
8. ნივთიერებათა ცვლის დაავადებანი;
9. კანის ზოგიერთი ქრონიკული დაავადება (ფსორიაზი, ეგზემა და სხვ.).

წინააღმდეგჩვენებანი

1. გულისა და სისხლძარღვთა სისტემის დაავადებანი დეკომპენსაციის სტადიაში (II და III ხარისხი ლანგით);
2. ჩვენებებში აღნიშნული ყველა დაავადება მწვავე პერიოდში;
3. საერთო და ტვინის სისხლძარღვთა სკლეროზი;
4. ჰიპერტონიული დაავადების მძიმე ფორმა;
5. ავთვისებიანი სიმსივნეები;

თბილისის მინერალური (თერმული) წყლის ქიმიური
ანალიზი—ბურღილი № 2

ნიმუში აღებულია 1945 წლის 26/10

ტემპერატურა—43,2°—318,800 ლ.24 საათში

მშრალი ნაშთი, გამოშრობილი 105°—0,338 გრამი

	გრამები ერთ ლიტ- რში	მგ/მკვ.	მგ/მკვ. ‰-ში
Na+k	0.0994	4,33	73,14
Ca''	0.012	0,60	10,14
Mg''	0.012	0,99	16,72
		5,92	100,0
Cl'	0,0923	2,60	143,92
SO ₄ ''	0,0650	1,35	1122,81
NS'	0,0190	0,57	9,62
HCO ₃ '	0,0354	1,40	23,65
თავისუფალი H ₂ S	0,003		
საერთო მინერ. PH	0,3881 7,7	5,92	100,00

კურლოვის ფორმულა: H₂S 0,003M0,38 $\frac{Cl_{143}HCO_3_{24}SO_4_{23}}{Na_{73}}$ t° 43,2°

თბილისის მინერალური (თერმული) წყლის ქიმიური
ანალიზი—ბურღილი № 8

ნიმუში აღებულია 1947 წლის 29/9

ტემპერატურა—46,6° დებიტი 500.000 ლ. 24 საათში

მშრალი ნაშთი, გამოშრობილი 110°—0,328 გრამი

იონები	გრამები ერთ ლიტრში	მგ/მკვ.	მგ/მკვ ‰-ში
Na+K	0,874	3,80	86,18
Ca	0,0100	0,50	11,33
Mg''	0,0013	0,11	2,49
Cl'	0,0603	4,41	11,000
SO ₄ ''	0,0444	1,70	38,55
SO ₄ ''	0,0112	0,92	20,86
HS'	0,0671	0,34	7,71
HCO ₃ '	0,0710	1,10	24,94
CO ₂		0,35	7,94
		4,41	100,00
SiO ₂	0,0420		
Fe ₂ O ₃ + Al ₂ O ₃	0,0210		
საერთო მინერალ.	0,3657		
თავისუფალი H ₂ S	0 0008		

კურღოვის ფორმულა: H₂S 0,012M0,36 $\frac{Cl\ 33\ NaCO_3\ 25SO_4\ 21}{Na\ 86}$ t° 46,6°

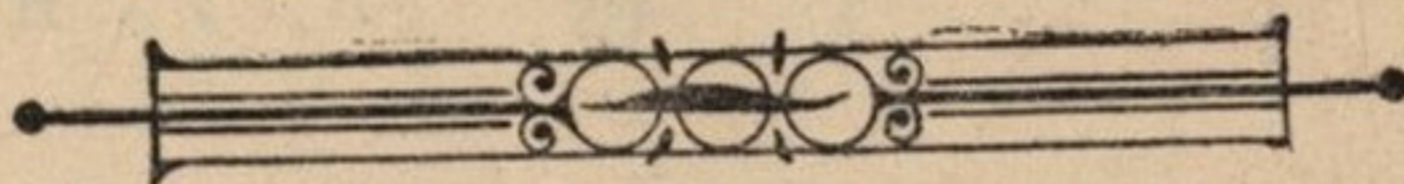
თბილისის მინერალური (თერმული) წყლის ქიმიური
ანალიზი — ბურღილი № 6

ნიმუში აღებულია 1947 წლის 9/9

ტემპერატურა 27,0 დებიტი 936,700 ლ. 24 საათში
მკვრივი ნაშთი გამოშრობილი 110—0,694 გრამი

იონები	გრამები ერთ ლიტრში	მგ/მკვ.	მგ/მკვ. % ₁₀₀ -ში
Na+K	0,1541	6,70	63,63
Ca	0,0580	2,90	27,54
Mg	0,0109	0,93	8,83
		10,53	100,00
Cl	0,1570	4,42	41,98
SO ₄	0,1555	3,22	30,58
HS	0,0065	0,24	2,09
HCO ₃	0,1630	2,67	25,35
		10,53	100,00
SiO ₂	0,0440		
Fe ₂ O ₃ +Al ₂ O ₃	0,0210		
საერთო მინერალ	0,7700		
თავისუფალი	0,0295		

კუროლოვის ფორმულა: H₂SO 0,35 MO,77 — $\frac{Cl\ 41\ SO_4\ 31\ HCO_3\ 26}{Na\ 63\ Mg\ 26}$ — t° 27°

თბილისის ზღვა

სამგორის მშენებლობა ითვალისწინებს 80.000 ჰექტარამდე უნაყოფო მიწების მორწყვას და, ამასთან ერთად, თბილისის ახლო მიდამოებში წყალსაცავის მოწყობას 12.000,000 კვ³ მეტრი წყალის ზედაპირით.

წყალსაცავი, რომელიც ამჟამადაც განაგრძობს წყალით შევსებას, მდებარეობს მდინარე მტკვრის პარალელურად და შორეულ წარსულში შეადგენდა მის კალაპოტს. იგი მიიმართება ჩრდილო-დასავლეთიდან სამხრეთ-აღმოსავლეთისაკენ და გარშემორტყმულია მალლობებით, რომლებიც შედიან საგურამო-იალიოს ქედის სისტემაში. სამხრეთ-დასავლეთიდან წყალსაცავსა და თბილისს შორის მოთავსებულია 600—650 მ სიმაღლის მთაგრეხილების ჯაჭვი და მის გადაღმა — მდ. მტკვარი.

ჩრდილო-დასავლეთიდან წყალსაცავს საზღვრავს საგურამო-იალიოს ქედის მეორე ტოტი, რომელიც აღმოსავლეთით თანდათან დაბლდება, გადადის საგურამოს პლატოში და შემდეგ გარე კახეთის ზეგანში. სამგორის წყალსაცავის მოსაზღვრე ტერიტორიის ეს ნაწილი მოქცეულია სარწყავ სისტემაში და სულ ახლო მომავალში, გამშრალი და ნახევრად მკვდარი, უნაყოფო მიწები გადაიქცევა აყვავებულ და კულტურულ ველებად.

სამგორის წყალსაცავის ფსკერი, იორის წყალით დაფარვამდე, დაკავებული იყო კუკიის, ილგუნიანისა და ავლაბრის მარილიანი ტბების ჯაჭვით.

იორის წყალ ათ გამტკნარებამდე ამ ტბების წყალი წარმოადგენდა ქლორიდულ-კალციუმის წყალს 64,9 გ საერთო მინერალიზაციით ერთ ლიტრზე. გამტკნარების შემდეგ კი წყალი უფრო რთული შემადგენლობისა გახდა (ჰიდროკარბონატულ-სულფატურ კალციუმ-მაგნიუმ-ნატრიუმის); ამასთან ერთად, საგრძნობლად შემცირდა მისი საერთო მინერა-

ლიზაცია (10,43 გ/ლ). წყალის ტემპერატურა აგვისტოს თვეში აღემატება 27° .

ამჟამად „თბილისის ზღვაში“ შემოსულია 200.000.000 მ³ მეტი მოცულობის იორის წყალი. მთლიანად გავსებისას კი წყალის რაოდენობა მიაღწევს 300.000.000 მ³.

ამგვარად, მოსალოდნელია, რომ „ზღვის წყალი“ მომავალში კიდევ უფრო გამტკნარდება და მისი საერთო მინერალიზაცია მნიშვნელოვნად შემცირდება. ამავე დროს, თუ მხედველობაში მივიღებთ წყალის მოსარწყავად გადაგდებას წლის ვეგეტაციურ პერიოდში (ამ დროს ზღვაში იორის წყალის შესვლაც შეწყდება) და წყალის აორთქლებას, განსაკუთრებით, წლის ცხელ სეზონში, უნდა ველოდოთ წყალსაცავის წყალის საერთო მინერალიზაციის მომატებას. ამასთან ერთად, ზღვის წყალში, ბიოლოგიური პროცესების შედეგად, უნდა წარმოიშვას ახალი ქიმიური ელემენტები.

ეყრდნობა რა სამგორის წყალსაცავის კლიმატურ-მელიორაციული როლის შესახებ არსებულ მასალებს, ჰიდრომეტეოროლოგი გ. ჭირაქაძე შესაძლებლად სთვლის ზღვის ახლომდებარე მიდამოების კლიმატის ზოგიერთი ცვლილების განვითარებას, ძირითადად, ჰაერის ტენიანობის დეფიციტის შესუსტებისა და სინაპით გამდიდრების სახით. ეს ცვლილება ხელს შეუწყობს წყალსაცავის ნაპირების და მის ახლომდებარე ტერიტორიის გამოყენებას როგორც სასოფლო-სამეურნეო მიზნებისათვის, ისე მოსახლეობის დასვენებისათვის.

წყალსაცავის სანაპიროების შედარებით ცივი და ტენიანი ჰაერის მასების გავლენით ჰაერის ტემპერატურამ უნდა დაიწიოს $2-3^{\circ}$; ფარდობითმა ტენიანობამ კი მოიმატოს $4-5\%$. ასეთ ცვლილებებს განსაკუთრებული მნიშვნელობა ექნება ცხელი და მეტად მშრალი ზაფხულისა და ნაწილობრივ გაზაფხულ-შემოდგომის თვეებში.

ბრიზების ხასიათის ადგილობრივი ქარები, რომლებიც აქ წარმოიშვებიან წყალისა და ხმელეთის ზედაპირის ტემპერატურათა სხვაობის შედეგად, შეიტანენ სიგრილეს და ჰაერის

შემარბილებელ ელემენტებს წყალსაცავის სანაპიროებისა და მის ახლო მიდამოების ჰაერში.

წყალის აუზი და მის გარშემო მწვანე ნარგავთა რკალი ხელს შეუწყობს ატმოსფეროს ელექტრობის გააქტივებას— უარყოფითად დამუხტული მსუბუქი იონებით ჰაერის გამდიდრებას. უკანასკნელ ხანებში ფიქრობენ, რომ მსუბუქი იონები, დადებითად დამუხტული მძიმე იონებისაგან განსხვავებით, დადებითად მოქმედებენ ადამიანის ორგანიზმზე.

თბილისის გარეუბნებში არსებული უნაყოფო მიწების მასივების გარშემო მწვანე ნარგავთა ძლიერი რკალის შექმნა, მახათის მთის შიშველ სამხრეთ ფერდობების გამწვანებასთან ერთად, და ქალაქ თბილისის ტერიტორიაზე მთელი რიგი კეთილმოწყობითი ღონისძიებების განხორციელება, უეჭველად გამოიწვევს მნიშვნელოვან კლიმატურ ძვრებს ჰაერის გამტვერიანებისა, სიციხისა და შეხუთულობის შემცირების მხრივ, განსაკუთრებით წლის ცხელ პერიოდში.

„თბილისის ზღვა“ მის ახლომდებარე მიდამოებით სულ ახლო მომავალში გახდება თბილისისა და მეტალურგთა ქალაქის—რუსთავის მშრომელი მოსახლეობის წყალის სპორტის და კულტურული დასვენების საყვარელი ადგილი.

კურორტი კოჭორი

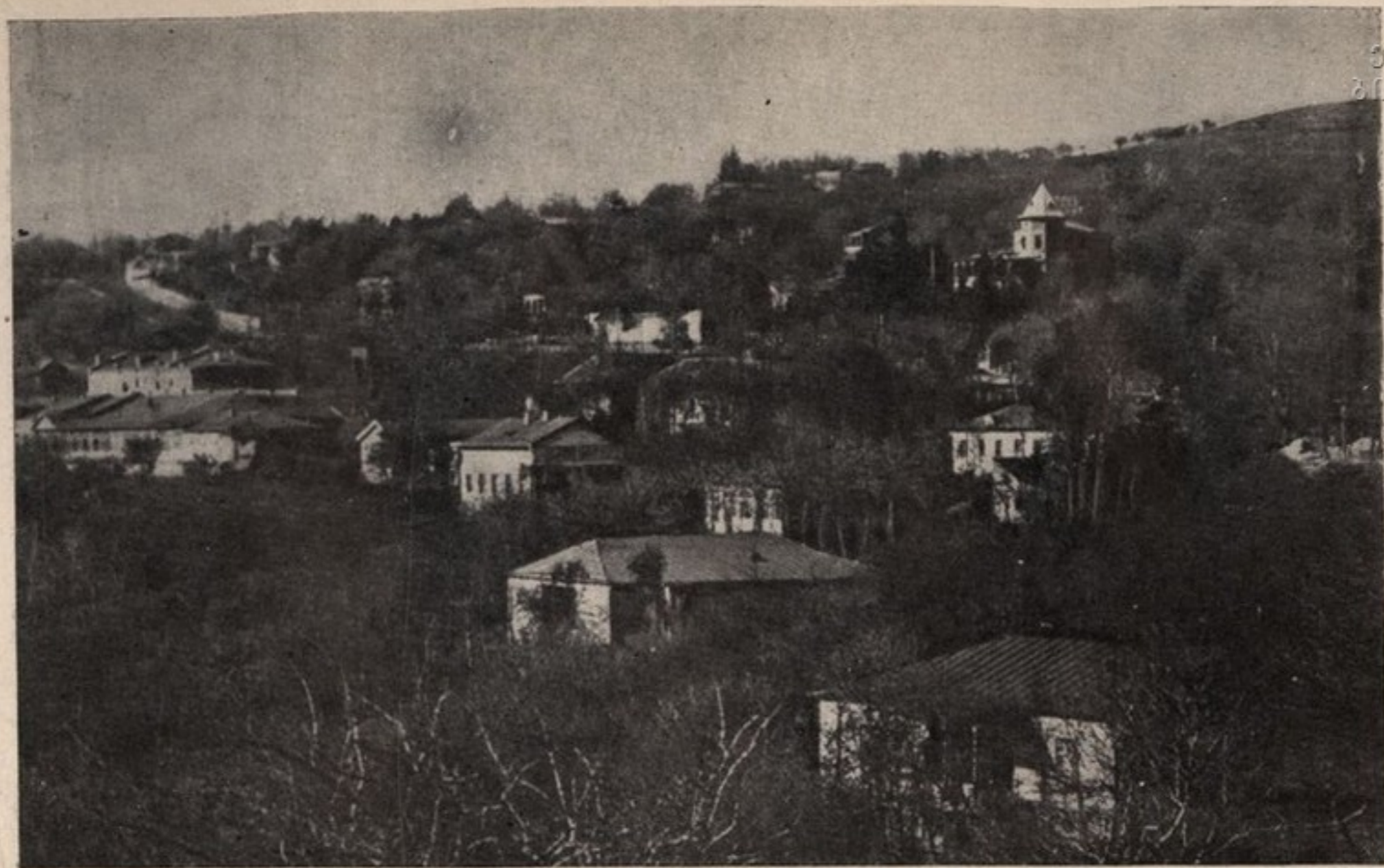
ადგილმდებარეობა და მოკლე ისტორიული მოხატულებები

თბილისიდან სამხრეთ-დასავლეთი მიმართულებით მიდის გუდრონირებული საავტომობილო მიხვეულ-მოხვეული და აღმართებიანი გზატკეცილი, რომელიც გაივლის რა თბილისის გარეუბნის სააგარაკო ადგილებს—ოქროყანას, შინდისს და ტაბახმელას, სულ 30 წუთის მგზავრობის შემდეგ, მიგვიყვანს სამთო-კლიმატურ კურორტ კოჯორში (1300—1400 მეტრი ზღვის დონიდან). აქედან ეს გზა მიიმართება კიკეთისა და მანგლისისაკენ. აღნიშნული გზატკეცილით მანძილი თბილისიდან კოჯორამდე შეადგენს 21 კილომეტრს; საცალფეხო ბილიკით კი ეს მანძილი 7 კილომეტრია. კოჯორის სიახლოვე ისეთ დიდმოსახლეობიან, სამრეწველო და ადმინისტრაციულ ცენტრთან, როგორცაა თბილისი, ხდის მას უალრესად დიდი მნიშვნელობის კურორტად, განსაკუთრებით ზაფხულის თვეებში, როდესაც თბილისში სიცხე-პაპანაქებაა, კოჯორში კი—სასიამოვნო სიგრილე.

ძველად, როდესაც თბილისის მოსახლეობა არ იყო დიდი, ხოლო მისი მიდამოები მდიდარი იყო ტყეებით და ბალებით და ქალაქში ზაფხულობით უფრო გრილოდა, ვიდრე ამჟამად, მოსახლეობა მაინცდამაინც არ მიისწრაფოდა ქალაქგარეთ. ამ პერიოდში, მხოლოდ ქალაქის მცხოვრებთა განსაკუთრებით შეძლებული ნაწილი გადიოდა გარეუბნის სააგარაკო ადგილებში. ასეთ სააგარაკო ადგილებად თბილისისათვის მაშინ ითვლებოდა ორთაქალა, კრწანისის ბალები, გლდანი, შინდისი, ტაბახმელა, წავკისი, დიღმის ბალები, ოქროყანა, წყნეთი და კოჯორი. ამ კურორტებიდან განსაკუთრებული ადგილი მაშინაც კოჯორს ეჭირა, სადაც საზაფხულოდ მიემგზავრებოდნენ დიდი თანამდებობის პირები—მეფის ნაც-

ქართული
ბიბლიოთეკა

კოჯორი — საერთო ხედი.

ქართული
ბიბლიოთეკა

კუთაისი — თბილისი - მანგლისის მთავარი გზატკეცილი.

ვალი კავკასიაში თავისი მხლებლებით და სხვა მაშინდელი მა-
ლალი წოდებისა და თანამდებობის პირი.

შემდეგში, ქალაქის ზრდასთან ერთად, კოჯორშიც დაიწ-
ყო მშენებლობა და ზაფხულობით ამ კურორტით სარგებ-
ლობა უკვე იწყო თბილისის მოსახლეობის უფრო ფართო
ფენებმა.

იმ ადგილს, სადაც ახლა კოჯორია გაშენებული, ძველად
აგარანი ეწოდებოდა; ამავე მიდამოში აშენებულ ციხეს აგა-
რათა ციხე ერქვა. XV ს. ეს ციხე უკვე კოჯორის ციხედ იხსენი-
ება. აქედან წარმოიშვა ადგილის დღევანდელი სახელწოდება
— კოჯორი.*)

ხალხში შემონახული გადმოცემის მიხედვით, სახელწოდება
„კოჯორი“ წარმოიშვა სიტყვიდან „ქოჩორი“, რადგან კოჯ-
ორის პლატო მაშინ დაფარული იყო აქოჩრებული ტყით. მე-
ორე ვარიანტით, სიტყვა „კოჯორი“ წარმოიშვა სიტყვიდან
„კოჯორა“ (დაკოჯრებული), რელიეფის თავისებურების გამო.

კოჯორის პლატოდან თვალწინ იშლება თვალწარმტაცი სა-
ნახაობა—ლისისა და კუს ტბები, კურორტები ბეთანია და
წყნეთი, საგურამოს მთები, ნახშირგორა და მოშორებით—
კავკასიონის მთავარი ქედი თავისი მუდამ თოვლიანი მწვერ-
ვლებით.

კოჯორის დასავლეთ მხარეზე, მისგან ორი კილომეტრის
მანძილზე, აღმართულია ძველი ციხე.

ამ ციხიდან იშლება საუცხოო სანახაობა: ჩრდილო-
ეთისაკენ — თბილისი და მისი მიდამოები, აზერბაიჯანის
მთები, სამხრეთით—მანგლისის მიდამოები და აღმოსავლე-
თით—კუმისის ტბა, რომელიც ცნობილია მაღალხარისხოვან
სამკურნალო ტალახის დიდი მარაგით.

ამ რაიონის მატერიალური კულტურის მრავალრიცხოვანი
ძეგლებიდან უნდა აღინიშნოს ძველი ციხის—უძოს—ნაშთი,
რომელიც მდებარეობს თანამოსახელე მთის მწვერვალზე; ეს
უკანასკნელი კარგად მოჩანს თბილისიდანაც.

უძო კოჯორიდან, 2 კილომეტრის მანძილზე მდებარეობს და
დაკავშირებულია მასთან კარგი გზით. აქ მოწყობილია პიო-
ნერთა დიდი ბანაკი.

*) ნ. ბერძენიშვილი. ძველი თბილისის ტოპონიმიკიდან (აგარანი). მიმო-
მხილველი, II.

კოჯრის სამხრეთ-დასავლეთით, პატარა მდინარე ასურეთის ხეობაში მდებარეობს კაბენის მონასტერი. მონასტრის დიდი, ამჟამად მთლიანად დანგრეული, ტაძარი წარმოადგენს ძველი ქართული არქიტექტურის საუცხოო ძეგლს. მეორე ძველმა ტაძარმა, რომელიც მოთავსებულია მონასტრის გალავნის გარეთ, ჩვენ დრომდე მოაღწია. ტაძრის აღმოსავლეთ კედელზე დარჩენილია ქართული წარწერა, რომლის მიხედვით მისი აგება მიეკუთვნება თამარ მეფის ეპოქას (1184—1213).

კურორტის ტერიტორიის უხვ მცენარეულობაში, სადაც წიწვიანი ჯიშები შედარებით იშვიათად გვხვდება, ყურადღების ღირსია ხილის ბაღები. უნდა აღინიშნოს აგრეთვე, რომ კოჯორში უძოს გზის მიმართულებით არის ახალგაზრდა ფიჭვისა და სოჭის ქალა, რაც იმას მოწმობს, რომ ამ რაიონში წიწვიანი ჯიშები კარგად ხარობენ; ეს გარემოება მნიშვნელოვნად გააადვილებს მომავალში კურორტის რაციონალურ გამწვანებას.

ინტერესს მოკლებული არ იქნება აღვნიშნოთ, რომ გასული საუკუნის მეორე ნახევარში, როცა დაიწყო შედარებით ინტენსიური სააგარაკო მშენებლობა, კურორტის ცენტრად ითვლებოდა ქვედა გზატკეცილი, სადაც მოწყობილი იყო სასტუმრო. იმ დროს ამ გზატკეცილით დადიოდნენ მანგლისში (კიკეთის გავლით—ძველი მანგლისის გზით). ქვედა გზატკეცილზე, ძველი სასტუმროს რაიონში, დღესაც არის დარჩენილი ქვაფენილის ნაშთი; ზემო გზატკეცილი კი გაჩნდა უფრო გვიან—ახალი სააგარაკო მშენებლობის დროს.

კოჯრის ძველი მკვიდრი მცხოვრებლები წარსულში უპირატესობას აძლევდნენ ქვედა გზატკეცილის რაიონის კლიმატურ პირობებს, რადგან იქ ქარები ნაკლებად იცოდა და ჰაერი უფრო „მსუბუქად“ მიაჩნდათ.

კოჯორი ნაკლებად იყო ხელმისაწვდომი დასასვენებლად არამც თუ ღარიბი, საშუალო ფენის მოსახლეობისათვისაც კი.

აგარაკებზე სამგზავროდ ხმარებაში იყო ე. წ. „ლინეიკები“, რომელნიც ყოველდღიურად გადიოდნენ თბილისიდან მანგლისში.

კურორტი კოჯორი წყალს ღებულობს ჭებიდან და წყარო-ებიდან, რომლებიც მთლიანად ვერ აკმაყოფილებენ ზაფხუ-ლის პერიოდში კურორტის მოსახლეობის მოთხოვნილებას; ამჟამად უკვე მიმდინარეობს მუშაობა კურორტის სრული უზრუნველყოფისათვის წყალით.

ელექტროენერგიით კურორტს ამარაგებს ზაქესი 1936 წლიდან.

კურორტსა და ქალაქს შორის რეგულარულ კავშირს ახორ-ციელებს საავტომობილო ტრანსპორტი.

თბილისის საბჭოს აღმასკომის ჯანმრთელობის დაცვის განყოფილების საკურორტო სამმართველოს საკმაოდ მნიშვნელოვანი საბინაო ფონდი, რომელიც 900 ოთახამდე აღწევს, ვერ აკმაყოფილებს კურორტის მზარდ მოთხოვნილებას; კოლმეურნეთა საბინაო ფონდის გამოყენებაც ვერ სწყვეტს საბოლოოდ სა-კითხს.

კოჯორში არსებული სამკურნალო-პროფილაქტიკური და-წესებულებებიდან ყურადღების ღირსია საკურორტო სამ-მართველოს ბავშვთა და მოზარდთა სანატორიუმები, სანა-ტორიუმი ძვლის ტუბერკულოზით დაავადებულთათვის, თბი-ლისის საბჭოს აღმასკომის ჯანმრთელობის დაცვის განყოფი-ლებისა და საქართველოს სსრ ჯანმრთელობის დაცვის სამი-ნისტროსი. მუშაობს აგრეთვე ნერვული სისტემის ფუნქციურ დაავადებათა სანატორიუმი. უკანასკნელი სანატორიუ-მები მუშაობს მთელი წლის განმავლობაში. სეზონურად მოქმედებს აგრეთვე სახვაჭრობის მუშაკთა პროფკავში-რის დასასვენებელი სახლი. კოჯორში არის საქართვე-ლოს სსრ განათლების სამინისტროს სისტემაში შემაჯავალი საბავშვო სახლები. ჩამოთვლილ დაწესებულებათა გარდა, კოჯორში სხვადასხვა პროფკავშირული, კოოპერაციული და სახელმწიფო ორგანიზაცია ზაფხულობით ხსნის მრავალ პროფილაქტიკურ-გამაჯანსაღებელ დაწესებულებას—პიონერ-თა ბანაკებს, ბავშვთა მოედნებს; თბილისიდან კოჯორში ზაფხულობით გადმოაქვთ საბავშვო ბაღები, ბაგები და სხვ.;

საკურორტო სამმართველოს მონაცემებით, 1936—37 წლებში, ბავშვთა ორგანიზებულ დაწესებულებათა მიერ კო-

ჯორში დაკავებული იყო მთელი საბინაო ფონდის 30%-ზე მეტი. საბინაო ფონდის 60—70% დაკავებული იყო აგრეთვე ბავშვებით საკურორტო და კოლმეურნეთა საბინაო ფონდის ინდივიდუალური გამოყენების წესით.

კოჯორში არსებობს საკურორტო სამმართველოს პოლიკლინიკა, რომელიც მუშაობს ზაფხულის სეზონში; არის აგრეთვე გარეუბნის რაიონის ჯანმრთელობის დაცვის განყოფილების ამბულატორია, აფთიაქი, ფიზკულტურის მოედანი, რომელიც მოწყობილია 1936 წელში გახსნილ ბავშვთა სანატორიუმთან (ყოფილი მე-33 აგარაკი); ამ სანატორიუმის შემოღობილ და ფიჭვის ნარგავებით გამწვანებულ ტერიტორიაზე იმავე წლიდან მოწყობილია სოლარიუმი უკანასკნელ მოთხოვნათა შესაბამისად.

გარდა აღნიშნულ სამკურნალო-პროფილაქტიკური ხასიათის დაწესებულებებისა, კოჯორში არის აგრეთვე სხვა დამხმარე ხასიათის დაწესებულებები: ფოსტა-ტელეგრაფი, სატელეფონო კავშირი თბილისთან, საავტომობილო მიმოსვლის სადგური, სახელმწიფო და კოოპერაციულ-სავაჭრო დაწესებულებათა ქსელი, სამრეწველო საქონლის მაღაზიები, სასადილოები, კიოსკები და სხვა. კურორტის ბაზარზე ყოველთვის შეიძლება (უმთავრესად ზაფხულის პერიოდში) ხორცის, კვერცხის, რძის ნაწარმის, ფრინველის, ხილის, ბოსტნეულისა და სხვა პროდუქტების შეძენა.

კოჯორს ამჟამად უჭირავს 700 ჰექტრამდე მიწის ფართობი, რომელიც ძლიერ სუსტად არის ათვისებული. საქიროების შემთხვევაში შესაძლებელია კურორტის მშენებლობისათვის კოჯორში 1000 ჰექტარზე მეტი ფართობი იქნეს გამოყენებული.

არსებული ნონაცემების მიხედვით, ზაფხულის შუაგულ სეზონში (ივლისი), როდესაც თბაღისში ზედმიწევნით ცხელა, მოაგარაკეთა რიცხვი კოჯორში უკანასკნელ წლებში აღწევდა 10.000 სულს.

საზაფხულო საკურორტო სეზონი კოჯორში, ჩვეულებრივ, იწყება ივნისის თვიდან და მთავრდება შუა სექტემბრისათვის.

ქართული
ბიბლიოთეკა

კოჯორი — ბავშვთა სანატორიუმი.

ქართული
ბიბლიოთეკა

კოჯორი — აგარაკი.

მოკლე ფიზიკურ-გეოგრაფიული და კლიმატური დახასიათება

კოჯრის გეოგრაფიული კოორდინატებია: $41^{\circ}, 45'$ ჩრდილოეთის განედი და $44^{\circ}, 43'$ აღმოსავლეთის გრძედი.

კურორტი მდებარეობს მაღალმთიანი პლატოს სამხრეთ-აღმოსავლეთით დაქანებულ ნაწილში. მეტეოროლოგიური სადგური მოწყობილია მწვანე ნარგავებში, ზღვის დონიდან 1302 მეტრის სიმაღლეზე. სამხრეთით და სამხრეთ-აღმოსავლეთით ადგილი ჯერ ოდნავ იწევს ზევით, შემდეგ კი საკმაოდ სისწრაფით ეშვება ველისაკენ. მეტეოროლოგიური სადგურიდან სამხრეთ-დასავლეთით არსებობს საკმაოდ ციცაბო მთა, რომელიც ეშვება ხრამისაკენ; მის მოპირდაპირე მხარეზე, სადგურიდან 1,5 კილომეტრის მანძილზე, წამოწეულია საკმაოდ მაღალი მთა რომელზედაც აღმართულია ძველი ციხე.

კოჯორში მაქსიმალური ტემპერატურა შეადგენს $+30,5^{\circ}$, ტემპერატურის აბსოლუტური მინიმუმი კი უდრის $-14,8^{\circ}$.

ქვემოთ მოგვყავს კოჯრისა და, შედარებისათვის, ზოგიერთი სხვა კურორტის ტემპერატურის საშუალო მაჩვენებლები.

საშუალო წლიური ტემპერატურა

თბილისი $11,8^{\circ}$

კოჯორი $7,5^{\circ}$

მანგლისი $8,4^{\circ}$

აბასთუმანი $6,5^{\circ}$

ლიბანი $6,2^{\circ}$

ცემი $7,3^{\circ}$

ბაკურიანი $4,7^{\circ}$

კოჯრის ჰაერის ფარდობითი ტენიანობა წლიურად შეადგენს საშუალოდ 75%.

ქარების საშუალო სისწრაფე კოჯორში შეადგენს 2,5 მ. ერთ წამში (ზოგიერთ უბანში კი, ადგილმდებარეობის მიხედვით, ქარის სისწრაფე ოდნავ მეტია—3—3,5 მ/წ). მოყვანი-

ლი მონაცემებიდან ჩანს, რომ კოჯორის ჰაერის საშუალო წლიური ტემპერატურა უფრო მაღალია, ვიდრე ისეთი სახელგანთქმული კლიმატური სადგურებისა, როგორც არის აბასთუმანი, ცემი, ლიბანი, ბაკურიანი; კოჯორის საშუალო წლიური ტემპერატურა უდრის $7,5^{\circ}$, აბასთუმნის $6,5^{\circ}$. ამავე დროს მხედველობაში უნდა მივიღოთ, რომ კოჯორი აბასთუმანზე უფრო მაღალია (აბასთუმანში მეტეოროლოგიური სადგური მოთავსებულია ზღვის დონიდან 1262 მეტრის სიმაღლეზე, კოჯორში კი 1302 მეტრის სიმაღლეზე).

თბილისის და კოჯორის ცხელი თვეების საშუალო ტემპერატურათა შედარება გვიჩვენებს, რომ იმ დროს, როდესაც თბილისში დიდი სიციხეა, კოჯორში ამ დროს მხოლოდ ზომიერად თბილა და ჰაერის საშუალო ტემპერატურა, თბილისთან შედარებით, 6—7 გრადუსით ნაკლებია. თუ ამას დავუმატებთ, რომ კოჯორში თითქმის მუდამ ქრის სასიამოვნო ნიავი, სრულიად აშკარაა ამ კლიმატური სადგურის უაღრესად დიდი მნიშვნელობა მისგან ასე მოკლე მანძილით დაშორებული თბილისის მოსახლეობისათვის.

აღსანიშნავია, რომ კოჯორი ნალექების რაოდენობის მხრივაც დამაკმაყოფილებელ მაჩვენებლებს გვაძლევს ზემოაღნიშნულ კლიმატურ სადგურებთან შედარებით.

კურორტ კოჯორის სამკურნალო მნიშვნელობა

უნდა აღინიშნოს, რომ მიუხედავად თბილისთან კოჯორის სიახლოვისა და იქ მომუშავე ექიმთა დაკვირვების შედეგად არსებული დიდძალი დამაჯერებელი მასალისა, საექიმო ლიტერატურაში მცირე რაოდენობით მოიპოვება ცნობები კოჯორის კურორტული ფაქტორების გავლენის შესახებ ორგანიზმზე.

ბევრი ექიმი, რომელიც მცირე თუ ხანგრძლივი პერიოდის განმავლობაში მუშაობდა კოჯორში, დაინტერესებული იყო ჯანმრთელ და დაავადებულ ორგანიზმზე კოჯორის ჰაერის გავლენის საკითხით. ამის შესახებ არსებობს მთელ რიგ ავტო-

რიტეტულ სპეციალისტთა მეცნიერული დაკვირვებანი, რომელთა ნაწილი მოხსენებულა სამეცნიერო კონფერენციებზე. სამწუხაროდ, ეს მასალები არ არის გამოქვეყნებული, რის გამოც ნაკლებად ხელმისაწვდომი ან სრულიად ხელმიუწვდომელია როგორც სპეციალისტების, ისე, მით უფრო, მოსახლეობის ფართო ფენებისათვის.

ადამიანის ორგანიზმზე კოჯრის მთის ჰაერის გავლენის მეცნიერული შესწავლის საქმეში პირველი ნაბიჯი გადადგმული იყო ნ. ყიფშიძის და ე. ბეჟანიშვილის მიერ დაახლოებით 20 წლის წინათ. გამოიკვამ, რომ კოჯორში მკურნალობის შედეგად ბავშვთა სისხლში ჰემოგლობინი მკვეთრად მატულობს, საშუალოდ 10-დან 20%-მდე, ზოგ შემთხვევაში კი 25%-მდე. სისხლის წითელი ბურთულების რიცხვიც საგრძნობლად იმატებს, უმრავლეს შემთხვევაში—1,5-დან 2 მილიონამდე, სისხლის წნევა ნორმის ფარგლებში დგება. ბავშვთა წონაში მატება შეადგენს 1,0-დან 3 კგ.

ამ დაკვირვებებით დადასტურდა კოჯრის კლიმატური პირობების დადებითი გავლენა სისხლნაკლულ ბავშვთა ჯანმრთელობაზე.

ნ. უმიკოვი, რომელიც მთელი ნახევარი საუკუნის განმავლობაში მუშაობდა კოჯორში ზაფხულობით და დაკვირვება ჩაატარა ათეულ ათას სხვადასხვა სენით დაავადებულ ბავშვზე, მივიდა იმ დასკვნამდე, რომ კოჯორი სკოლამდელი და სასკოლო ასაკის ბავშვთათვის წარმოადგენს საუკეთესო კლიმატურ სადგურს. მისი განცხადებით, ნაწლაფთა სხვადასხვა დაავადებით, კვების დაქვეითებით, სისხლნაკლულობით და რაქიტით შეპყრობილ ბავშვებს კოჯორში მალე აღუდგებათ ჭამის მადა, ისინი წონაში მატულობენ, ხალისიანი ხდებიან და სხვ.

ნ. უმიკოვის დაკვირვებით, კოლიტით დაავადებული ბავშვები კურორტზე ჩამოსვლის მეორე დღესვე თავს უკეთ გრძნობდნენ, მაღალი ტემპერატურა იკლებდა, ავადმყოფობა სწრაფად იღებდა კეთილ მიმდინარეობას და ბავშვები სრულიად იკურნებოდნენ. მრავალ, ფიზიკურად სუსტად განვითა-

რებულ, ფერმიხდილ და გამხდარ ბავშვს კოჯორში ჩასვლის შემდეგ ქამის მაღა ეხსნებოდა, უუმჯობესდებოდა კვება, ისინი მატულობდნენ წონაში. ბავშვები მალე მხნე და მხიარული ხდებოდნენ; ამავე დროს, ყველა—როგორც ძუძუმწოვარი, ისე სკოლამდელი ასაკის ბავშვი, კარგად იტანდა კოჯორის ჰავას.

გ. ხალატოვის დასკვნით, რომელიც დიდი ხნის განმავლობაში აწარმოებდა კოჯორის ბავშვთა მოსახლეობაზე დაკვირვებას, ამ კურორტის ჰავა განსაკუთრებით ხელშემწყობად მოქმედებს კუჭ-ნაწლავის დაავადების, გახანგრძლივებული ბრონქიტის და აგრეთვე ყივანახველის დროს.

ძუძუმწოვარ ჯანმრთელ ბავშვებზე ჩატარებულმა დაკვირვებამ დაადასტურა კოჯორის ჰავის დადებითი გავლენა მათ საერთო განვითარებაზე.

ნ. უიფშიძისა და სხვათა დაკვირვებით, კოჯორი სრულასაკოვანთა მკურნალობისა და დასვენებისათვის წარმოადგენს საუცხოო ადგილს. მნიშვნელოვან სამკურნალო ეფექტს იძლევა კოჯორი სისხლნაკლულობის, მალარიის დროს და სხვადასხვა მწვავე დაავადების გადატანის შემდგომ, ე. წ. რეკონვალესცენციის პერიოდში.

1936–1937წ.წ. ზაფხულის სეზონის განმავლობაში თბილისის საბჭოს აღმასკომის ჯანმრთელობის დაცვის განყოფილების საკურორტო სამმართველოს სანატორიუმში და დასასვენებელ სახლში ჩატარებული დაკვირვებებიდან გამოირკვა, რომ 2 კვირის განმავლობაში მოზარდთა ჯანმრთელობის მდგომარეობა საგრძნობლად უმჯობესდება (ა. ონანოვი, შ. ლორთქიფანიძე და სხვ.).

1936 წელს კოჯორში გახსნილ და ახლად მოწყობილ სანატორიუმში ჩვენ მიერ ტარდებოდა სამეცნიერო დაკვირვება 8—12 წლის ასაკის ბავშვებზე. ი. ლორთქიფანიძის და მ. კოკოჩაშვილის ხელმძღვანელობით ჩატარებული იყო ბავშვთა დეტალური კლინიკური და ლაბორატორიული გამოკვლევა მკურნალობის დასაწყისში და დამთავრების შემდეგ. ამ დაკვირვებათა შედეგად დადგენილია ლიმფური

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

მანგლისი — ბავშვთა სანატორიუმი.

Handwritten notes and faint circular stamps in the bottom left corner.

ქართული
ბიბლიოთეკა

მანგლისი — ფიჭვის კალა.

ჯირკვლების ქრონიკული ანთებით, მეორადი სისხლნაკლულობით, ქრონიკული ბრონქიტით და მალარიით დაავადებულთა მკურნალობის მეტად თვალსაჩინო ეფექტი.

გ. მუხადე, რომელიც კარგად იცნობდა კოჯორს და ათეული წლების მანძილზე ისვენებდა ამ კურორტზე, აღნიშნავდა, რომ კოჯორში არსებობს ფრიად ხელშემწყობი კლიმატური პირობები ბავშვთა მკურნალობისათვის, განსაკუთრებით კუჭ-ნაწლავთა დაავადების დროს.

ყველა ზემოაღნიშნული მრავალი წლის მონაცემი აშკარად მიუთითებს კოჯორის კლიმატური კომპლექსის მაღალ სამკურნალო თვისებებზე. კოჯორი დადებით გავლენას ახდენს სრულასაკოვანთა, მოზარდთა, ბავშვთა ჯანსაღ და დაავადებულ ორგანიზმზე, მაგრამ განსაკუთრებით თვალსაჩინო მოქმედებას იჩენს კოჯორის ჰავა ბავშვთა ორგანიზმზე, დაწყებული ძუძუმწოვართა ასაკიდან.

განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება კოჯორს ბავშვების კუჭ-ნაწლავთა დაავადების დროს. როგორც ცნობილია, კუჭ-ნაწლავის მწვავე დაავადებათა ერთ-ერთ რადიკალურ სამკურნალო საშუალებას წარმოადგენს დაავადებულ ბავშვთა რაც შეიძლება მალე გაყვანა სამთო-კლიმატურ კურორტზე. ამ საკითხს, ფრიად მძიმეს სხვა დიდი ქალაქისათვის, თბილისისათვის კოჯორი სწყვეტს ყოველივე სიძნელის გარეშე. იგივე ითქმის რეკონვალესცენტების (ე. ი. გამოჯანმრთელების პერიოდში მყოფ ნაავადმყოფართა) შესახებაც, როდესაც საჭიროა ბავშვთა სამთო-კლიმატურ ადგილზე გაყვანა; ასეთ შემთხვევებში აღნიშნული ღონისძიება ხელს შეუწყობს ორგანიზმის საერთო ტონუსის აღდგენას და დაავადების მიმართ წინააღმდეგობის უნარის გაძლიერებას. კურორტ კოჯორის სიახლოვე საშუალებას იძლევა სულ ნახევარი საათის განმავლობაში გავიდეთ ისეთ სამთო-კლიმატურ კურორტზე, რომელიც თბილისზე 1000 მეტრით მაღალია, ხოლო მათ შორის ტემპერატურათა სხვაობა შეადგენს 9—8°, განსაკუთრებით ცხელ თვეებში.

კურორტი კოჯორის განვითარების პერსპექტივები

როგორც უკვე იყო აღნიშნული, კოჯორი წარმოადგენს მაღალ მთის კლიმატურ კურორტს, რომელიც თბილისიდან სულ 18 კმ არის დაშორებული.

აღნიშნული პირობები უპირატესობას აძლევს კოჯორს თბილისის მოსახლეობის მომსახურების საქმეში სხვა სახელგანთქმულ სამთო - კლიმატური კურორტების წინაშე, რომლებითაც ასე მდიდარია ჩვენი სამშობლო. ამ კურორტის კლიმატური კომპლექსის დადებითი გავლენა ორგანიზმზე კოჯორის სამკურნალო კურორტად გამოყენების სრულ საფუძველს იძლევა, პირველ რიგში ბავშვთა მოსახლეობისათვის; მაგრამ ჩვენ ხელთ გვაქვს მასალები, რომელთა მიხედვით, მოზარდები, სრულასაკოვანი ავადმყოფები და დამსვენებლებიც კოჯორში თავს ძალიან კარგად გრძნობენ, იკურნებიან და მათი ორგანიზმის საერთო მდგომარეობა მნიშვნელოვნად უმჯობესდება. თბილისის ბავშვებისათვის ყველაზე უფრო ადვილად ხელმისაწვდომია კურორტი კოჯორი. მიუხედავად კოჯორის მნიშვნელოვანი ტერიტორიული შესაძლებლობისა (1000 ჰექტარზე მეტი), შეიძლება ითქვას, რომ კურორტის ფართობი მაინც ვერ უზრუნველყოფს მთლიანად თბილისის ბავშვთა მოსახლეობის კურორტულ სამკურნალო - პროფილაქტიკურ დახმარებას. აქედან გამომდინარე, მიზანშეწონილი არ იქნება კოჯორის გამოყენება თბილისის მთელი მოსახლეობის, მათ შორის სრულასაკოვანთა კურორტული მომსახურებისათვის.

ამიტომ, მიზანშეწონილია მომავალში კოჯორი განვითარდეს, ძირითადად, როგორც ბავშვთა კურორტი სამკურნალო-პროფილაქტიკური პროფილით.

აღსანიშნავია, რომ კოჯორის გამოყენება არ შეიძლება ამოწურულ იქნეს მარტო ზაფხულის სეზონით. მკურნალობის ეფექტიანობა კოჯორის მუდმივად მოქმედ სამკურნალო დაწესებულებებში საკმარის საფუძველს იძლევა ამ კურორტის

მთელი წლის განმავლობაში გამოყენებისათვის. ამიტომ კო-
ჯორი ცნობილი უნდა იქნეს, როგორც მთელი წლის გან-
მავლობაში მოქმედი საბავშვო სამკურნალო-პროფილაქტიკუ-
რი სამთო-კლიმატური კურორტი.

გამოვდივართ რა იმ მოსაზრებიდან, რომ დიდი სამრეწ-
ველო ქალაქის ბავშვთა მოსახლეობის მნიშვნელოვანი კონ-
ტინგენტი მოითხოვს ფართო სამკურნალო და პროფილაქ-
ტიკურ დახმარებას, განსაკუთრებით ცხელი თვეების განმავ-
ლობაში, უნდა ვივარაუდოთ, რომ სამკურნალო და პროფი-
ლაქტიკურ საწოლთა პროცენტული თანაფარდობა კოჯორში
უნდა გამოიხატებოდეს დაახლოებით, როგორც 30:70 (30%
სამკურნალო საწოლებისა და 70% პროფილაქტიკურისა);
რაც შეეხება მთელი წლის განმავლობაში მოქმედ და სეზონ-
ურ საწოლებს, აქაც შეიძლება მიღებულ იქნეს იგივე თა-
ნაფარდობა (30%—70%).

უნდა აღინიშნოს, რომ საქართველოში, სადაც ძვლის
და სახსრების ტუმბერკულოზის კურორტული მკურნალობის
დიდი შესაძლებლობა არსებობს, ჯერჯერობით აღნიშნული
კატეგორიის ავადმყოფებისათვის მთის კლიმატური სანატო-
რული სტაციონარები გახსნილია მხოლოდ კოჯორში.

ასეთ ავადმყოფთა მკურნალობა უნდა გაფართოვდეს ჩვენ-
ნი ქვეყნის სხვა სამთო-კლიმატურ და ზღვის სანაპირო კუ-
რორტებზე ანალოგიურ სპეციალურ სამკურნალო-სანატო-
რულ დაწესებულებათა მოწყობით.

არ შეიძლება ანგარიში არ გაეწიოს კოჯორის მთის ჰავის
ხელშემწყობ სპეციფიკურ მოქმედებას ბავშვთა კუჭ-ნაწლავის
მწვავე დაავადებაზე. კოჯორის ეს თავისებურებაც უნდა მი-
ღებულ იქნეს მხედველობაში კურორტის შემდგომი განვი-
თარების დროს. აღსანიშნავია, რომ საქართველოში და
მთელ საბჭოთა კავშირშიც არ არსებობს სპეციალიზირებუ-
ლი კურორტი, სადაც ასე დამაჯერებლად იყოს ნაჩვენები
ბავშვთა მკურნალობა კუჭ-ნაწლავების მწვავე დაავადებათა
შემთხვევაში.

მაგალითად, იაეთ განთქმულ კურორტებზე, როგორც
არის ბორჯომი, ჯავა, საირმე, ესენტუკი, ელენოვოდსკი,

უწერა და სხვ., რომელთა დანიშნულება, ძირითადად, კუჭ-
ნაწლავის დაავადებათა მკურნალობაა, წინააღმდეგნაჩვენე-
ბია ხსენებული დაავადების მწვავე ფორმებით შეპყრობილ
ადამიანთა მკურნალობა.

სხვა ღონისძიებებთან ერთად, კოჯრის კურორტული ფაქტო-
რების რაციონალური ათვისებისათვის საჭიროა, რომ თბილი-
სის საბჭოს აღმასკომის ჯანმრთელობის დაცვის განყოფილების
საკურორტო სამმართველომ შეადგინოს კურორტის გენერა-
ლური დაგეგმარების პროექტი, რასაც საკურორტო სამმარ-
თველოს ხელმძღვანელობა უკვე შეუდგა იმ ვარაუდით, რომ
სამუშაო დაამთავროს 1955 წელს. ამ დიდი მნიშვნელობის
წამოწყებამ უნდა გათვალისწინოს კოჯრის რეკონსტრუქცი-
ისა და საკურორტო მშენებლობის შემდგომი გეგმიანი გან-
ვითარება. გენერალური დაგეგმარების პროექტში გათვალის-
წინებულ უნდა იქნეს, პირველ რიგში, კურორტის წყალსა-
დენის, კანალიზაციის, ელექტრომომარაგების გაუმჯობესება
და სანატორიუმების, პანსიონატების, დასასვენებელი სახლე-
ბის, სასტუმროების, ცალკე კოტეჯების, ბავშვთა მოედნების,
პიონერბანაკებისა და მთელ რიგ სხვა სამკურნალო-პროფი-
ლაქტიკურ და კულტურულ-განმანათლებელ დაწესებულებათა
და გზების მშენებლობა.

ამასთანავე, გენერალურ დაგეგმარებაში უნდა გათვალის-
წინებულ იქნეს კურორტის ტერიტორიის რაიონებად დაყოფა
კურორტის პროფილის მიხედვით; უნდა გამოყოფილ იქნეს
სამკურნალო ზონა მისთვის სათანადო მიკროკლიმატური
პირობების გათვალისწინებით, ქვეზონები დაავადებათა ცალ-
კე სახეობის მიხედვით, ვინაიდან ზოგიერთი ავადმყოფი
მოითხოვს დანარჩენი ავადმყოფებისაგან გამოცალკევებას
(კუჭ-ნაწლავთა დაავადებით, ძვლის და სახსრების ტუბერკუ-
ლოზით ავადმყოფები და სხვა). ასევე უხდა დაჯგუფებულ იქნეს
როგორც სამკურნალო, ისე პროფილაქტიკური დაწესებულე-
ბები ბავშვთა სხვადასხვა ასაკის მიხედვით. უნდა გათვალის-
წინებულ იქნეს მთელი წლის განმავლობაში მოქმედ დაწესე-
ბულებებისათვის კაპიტალური ნაგებობანი, ხოლო ზაფხულის

სეზონში მოქმედ დაწესებულებათა საქიროებისათვის კი მსუბუქი ტიპის შენობები.

კოჯრის გენერალურ დაგეგმარებაში გათვალისწინებულ უნდა იქნეს აგრეთვე სასტუმროთა და პანსიონატების მშენებლობა იმ ბავშვთა მშობლებისათვის, რომლებიც მოისურვებენ განსაზღვრული დრო დაჰყონ თავიანთ ბავშვებთან და ამავე დროს თვითონაც დაისვენონ. გენერალურ დაგეგმარებაში სამკურნალო დაწესებულებათა შორის გათვალისწინებულ უნდა იქნეს საავადმყოფოს ტიპის სტაციონარი საწოლების საკმაო რაოდენობით ბავშვთა კუჭ-ნაწლავის დაავადებათა იმ მძიმე შემთხვევებისათვის, რომლებიც მოითხოვს ავადმყოფთა სასწრაფო გაყვანას ქალაქიდან კურორტზე.

კოჯრისა და თბილისის, აგრეთვე გარეუბნის სხვა კურორტების თბილისთან დაახლოებისა და მათ შორის მიმოსვლის გაადვილების მიზნით, გენერალური დაგეგმარების პროექტში მიზანშეწონილია აგრეთვე თბილის-კოჯორის რკინიგზის გაყვანის გათვალისწინება.

ვინაიდან კოჯორი განსაკუთრებული კლიმატურ-პროფილაქტიკური მნიშვნელობის და მაღალი სამკურნალო ღირსების მქონე კურორტია, ვიმედოვნებთ, რომ გეგმიანი საკურორტო მშენებლობის გაშლის შედეგად, ახლო მომავალში, იგი იქცევა თბილისისათვის სანიმუშო საგარეუბნო კურორტად, რომლის მსგავსი არც ერთ დიდ ქალაქს არ ექნება.

ავადმყოფთა მკურნალობის ჩვენებანი:

1. ლიმფადენიტი;
2. ძვლისა და სახსრების ტუბერკულოზი (დახურული ფორმა);
3. ბრონქიტი;
4. პლევრიტი;
5. ბავშვთა კუჭ-ნაწლავის დაავადებანი (უმთავრესად მწვავე ფორმები სპეციალური სტაციონარის არსებობის პირობებში);

6. მალარია;
7. მეორადი სისხლნაკლულობა, კვების დაქვეითება;
8. ბრონქული ასთმა (არამძიმე ფორმები);
9. რაქიტი;
10. მწვავე დაავადებათა, მათ შორის ინფექციურ დაავადებათა გადატანის შემდეგი პერიოდი;
11. ქლოროზი;
12. ნევროზი (მსუბუქი ფორმები).

წინააღმდეგობენებანი:

1. ყველა სახის ტუბერკულოზის ღია ფორმები;
2. გულისა და სისხლძარღვთა სისტემის დაავადებანი სუბკომპენსაციისა და დეკომპენსაციის პერიოდში;
3. ყველა დაავადება, რომელიც წინააღმდეგნაჩვენებია კურორტებზე მკურნალობისათვის.

კურორტი მანგლისი

ადგილმდებარეობა და მოკლე ისტორიული

ცნობები

მანგლისი მდებარეობს თბილისიდან ჩრდილო-დასავლეთით, 1204 მეტრის სიმაღლეზე ზღვის დონიდან. მისი გეოგრაფიული კოორდინატებია $41^{\circ} 42'$ ჩრდილოეთის განედი და $42^{\circ} 22'$ აღმოსავლეთის გრძედი. კურორტს თბილისთან აერთებს თუმცა აღმართ-დაღმართიანი და მიხვეულ-მოხვეული, მაგრამ კარგი საავტომობილო გზატკეცილი. სახელწოდება მანგლისი წარმოიშვა სიტყვისაგან — „მანგალისი“, რაც ძველ ქართულად ნამგალს ნიშნავს და რაც, ალბათ, დაკავშირებულია პურის ნამგლით მკასთან.

მანგლისმა ძველი დროიდანვე დაიმსახურა ყურადღება თავისი ფიზიკურ-გეოგრაფიული და კლიმატური თავისებურებით. 1823 წელს ის შერჩეულ იქნა რუსეთის ჯარის ერთ-ერთი ლეგიონის საზაფხულო სადგომად. გასული საუკუნის ოთხმოცდაათიან წლებში აქ მოწყობილ იქნა სანიტარული ბაზა, სადაც კავკასიის ყველა ჯარის ნაწილიდან იგზავნებოდნენ ფილტვების სისუსტით და პლევრიტით დაავადებული პირები.

ჯერ კიდევ იმ დროს მანგლისი გამოყენებული იყო როგორც პროფილაქტიკური კურორტი არამარტო სრულასაკოვანთა, არამედ სამხედრო უწყების სკოლებში მოსწავლე ბავშვებისა და მოზრდილებისათვისაც.

1923 წელს მანგლისი გამოცხადებულ იქნა, როგორც ადგილობრივი მნიშვნელობის კურორტი. ამავე წელს აქ

მოწყობილ იქნა ბავშვთა დასასვენებელი სახლი; 1925 წლიდან გაიხსნა ბავშვთა სანატორიუმი, რომელიც დღემდე არსებობს.

კურორტის სამთო-სანიტარული ზონის ფარგლებში 200 ჰექტარზე მეტი ფართობი უჭირავს ფიჭვის ტყეს; ამ ტყეში შედის ორი საკმაოდ დიდი, საუცხოო ფიჭვის ჭალა, რომლებიც მდებარეობს კურორტის ცენტრში, ხოლო მათ ირგვლივ მოთავსებულია სააგარაკო უბნები.

მანგლისში მუდმივი მოსახლეობის რიცხვი აღწევს 3000 სულს; მოსახლეობა გაფანტულია ჯგუფ-ჯგუფად, კურორტის ტერიტორიის სხვადასხვა ნაწილში; უბნების სახელწოდება სხვადასხვაა: „ძველი მანგლისი“, „ახალი მანგლისი“ (ეგრეთ წოდებული „შტაბი“) „პროტიგალოვკა“, „ბუდიონოვკა“, „ნოვი სვეტ“ (ან „ქვედა ჭალა“, რომელიც ატარებს აგრეთვე „ვოროშილოვკის“ სახელწოდებას) და „ზემო ჭალა“.

ზოგიერთ ზაფხულის სეზონში კურორტზე ჩამოსულ ავადმყოფთა და დამსვენებელთა რაოდენობა 10.000 აღწევს. ისინი საცხოვრებლად ეწყობიან, ძირითადად, კოლმეურნეთა სახლებში და თბილისის საბჭოს აღმასკომის ჯანმრთელობის დაცვის განყოფილების საკურორტო სამმართველოს ბინებში; საკურორტო სამმართველოს განკარგულებაშია 200-მდე ოთახი, უმთავრესად ქვედა ჭალაში.

მანგლისი და მისი ახლო მიდამოები განსაკუთრებით მდიდარია საძოვრებით, რის შედეგად, კურორტი და მახლობელი სოფლები უზრუნველყოფილია რძის ნაწარმით. ახლომდებარე სოფლების მოსახლეობას უხვად გამოაქვს კურორტის ბაზარზე რძის ნაწარმი და მრავალი სხვა პროდუქტი — ხორცი, ფრინველი, თაფლი, ხილი, ბოსტნეული.

კურორტი უზრუნველყოფილია ელექტროენერგიით და წყალსადენით.

კურორტს აქვს მწვენიერი ბუნებრივი პარკი ფიჭვის ჭალაში. მანგლისში არის ფოსტა-ტელეგრაფი, თბილისთან სატელეფონო კავშირი, წიგნის მაღაზიები და კიოსკები, სამრე-

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

მანგლისი — კურორტის სასადილო ფიჭვის კალაში.

ფოტო
მანგლისი

ქართული
ბიბლიოთეკა

მანგლისი — სანატორიუმი № 2.

წველო საქონლის მაღაზიები, საკურორტო და კოოპერაციული სასადილოები და სხვა.

სამკურნალო-პროფილაქტიკური დაწესებულებებიდან აღსანიშნავია საკურორტო სამმართველოს სამი სანატორიუმი: ბავშვთა, მოზარდთა და სრულასაკოვანთათვის. არის აგრეთვე კურორტის პოლიკლინიკა, სოლარიუმი, ფიზკულტურის მოედანი, რაიონის ჯანმრთელობის დაცვის განყოფილების საავადმყოფო სამშობიარო განყოფილებით და პოლიკლინიკით და სხვ.

თბილისსა და კურორტს შორის კავშირი უზრუნველყოფილია საავტობუსო მიმოსვლით.

თბილისიდან მანგლისში მიმავალი გზა ჯერ მიემართება აღმართზე, გაუვლის სააგარაკო ადგილებს — ოქროყანას, ტაბახმელას, კურორტ კოჯორს (1304 მეტრი ზღვის დონიდან), შემდეგ კი დაეშვება ქვემოთ — „სამადლომდე“, საიდანაც ერთი გზა მიდის მარჯვენა — ბეთანიამდე, მეორე კი მარცხენა — კურორტ კიკეთამდე. მთავარი მაგისტრალური გზა სამადლოდან ისევ აღმართ-აღმართ მიდის სოფ. ორბეთამდე, საიდანაც ისევ დაღმართზე დაეშვება. სოფ. ორბეთი კოჯორ-მანგლისის შუა გზაზეა. მანძილი კოჯორიდან ორბეთამდე 23 კილომეტრს აღწევს; იმდენივეა ორბეთიდან მანგლისამდე. შემდეგ, სანამ მანგლისამდე 7 კილომეტრი დარჩებოდეს, გზა გაივლის სოფელ დიდ თონეთზე, სადაც ერთ დროს მასწავლებლად იყო სახელოვანი მწერალი ვაჟა-ფშაველა. მუხურის ხიდიდან 60—70 მეტრის მოშორებით, ქვემოთ, მდინარე ოძისის მარცხენა ნაპირზე, ქვის მცირე ნაპრალიდან გამოდის გოგირდ-წყალბადიანი მინერალური წყალი.

მდინარე ალგეთის ხეობასთან, სადაც მდებარეობს მანგლისი, დაკავშირებულია გასული საუკუნის გმირის, არსენა მარაბდელის სახელი, რომელსაც აქ ჰქონდა თავშესაფარი და აქედან შიშის ზარს ჰგვრიდა მშრომელი ხალხის მტრებს.

ახალი მანგლისი დაარსებულა მე-18 საუკუნეში სოფელ ოძისის ნანგრევებზე. ზემო ოძისის ნანგრევები დღემდე შენახულია მანგლისის ჩრდილოეთით. თვით სოფელი ოძისი,

როგორც შემორჩენილი ნანგრევებიდან ირკვევა, დაკავშირებული ყოფილა მიწისქვეშა გზით მანგლისის უძველეს ეკლესიასთან.

მანგლისიდან სამხრეთ-დასავლეთით 2 კილომეტრის მანძილზე, მდინარე ალგეთის მარჯვენა ნაპირზე, ყურადღებას იქცევს უძველესი გამოქვაბული კლდეში; იქვე მახლობლად ეკლესიისა და ნაგებობათა ნანგრევებია.

მანგლისიდან 10 კილომეტრის მანძილზე ეგრეთ წოდებულ „საკრისის მთაზე“ აღმართულია ჯვარი—მარიამ-ჯვარი, საიდანაც ერთ კილომეტრზე ნაკლებ მანძილზე, გოხნარის ეკლესიის ნანგრევებს იქით, არსებობს დიდი ისტორიული მნიშვნელობის ძეგლი—ციკლოპური ქალაქი.

სპორტის დამსახურებული ოსტატის, ცნობილი ალპინისტის ი. ასლანიშვილის აზრით, მანგლისი დიდი ყურადღების ღირსია ტურისტული ხასიათის ფრიად საინტერესო მარშრუტების სიუხვის მხრივ. აქედან შეიძლება ექსკურსიების მოწყობა ახლობელი მთების მწვერვალებზე (2000—3000 მ ზღვის დონიდან). მანგლისის გენერალური დაგეგმარების პირველი რიგის ობიექტთა შორის აქ უნდა გათვალისწინებულ იქნეს ტურისტის სახლის მშენებლობა, რომელიც გადაიქცევა ამ დარგში თბილისის გარეუბნის კურორტების სამეცნიერო-კვლევითი მუშაობის ბაზად.

მოკლე ფიზიკურ-გეოგრაფიული მონაცემები და კლიმატური დახასიათება

კურორტი მანგლისი მდებარეობს თრიალეთის ქედის ერთ-ერთი შტოს ფერდობის ფართო პლატოზე, რომელიც დასერილია სამი მთის მდინარის ხეობით. ჩრდილოეთით ცივი ქარებისაგან მას იცავს თრიალეთის ქედის ერთ-ერთი შტო (დიდი-გორა), საიდანაც შეიძლება გადასვლა ქართლის ველზე; დასავლეთით მდებარეობს წალკის მაღალი პლატო, რომელიც მთავრდება საკრისის მთით მდინარე ალგეთის

მახლობლად. სამხრეთით მოთავსებულია ბედენის მალლობი, აღმოსავლეთით კი — იმავე თრიალეთის ქედის შტო.

ამრიგად, მანგლისის პლატო ყოველი მხრიდან გარშემორტყმულია მთებით, რის გამოც ამ რაიონში ქარი მცირე სიძლიერისაა.

კურორტის ტერიტორიას სჭრის მდინარე ალგეთი, რომელიც იწყება თრიალეთის ქედის სამხრეთით მდებარე ფერდობიდან, მთა კლდეკარის მახლობლად; ეს მდინარე წარმოადგენს დამსვენებელთა სასეირნო და საბანაო ადგილს.

მანგლისის სპეციფიკურ კლიმატურ თავისებურებას წარმოადგენს მისი ტემპერატურის შედარებით მაღალი მაჩვენებლები. ჰიდრომეტეოროლოგ გ. ჭირაქაძის მონაცემებით, მანგლისის ტემპერატურა ზაფხულის თვეებში, აბასთუმანთან შედარებით, მაღალია დაახლოებით $0,8^{\circ}$, ზამთრის თვეებში კი — 2-დან 4° -მდე. საშუალო განსხვავება $1,4^{\circ}$ მეტია. თუმცა მანგლისი აბასთუმნის სიმაღლეზე მდებარეობს, მაგრამ იგი სხვა ფიზიკურ-გეოგრაფიულ პირობებში იმყოფება. ამის გამო მანგლისის კლიმატი საგრძნობლად განსხვავდება აბასთუმნის კლიმატისაგან.

მთავარი განსხვავება ის არის, რომ მანგლისი მდებარეობს პლატოზე, აბასთუმანი კი ვიწრო ხეობაში. პლატო, რომელზედაც მოქცეულია მანგლისი, გარშემორტყმულია წიწვიანი ტყეებით დაფარული მთებით. პლატო მაქსიმალურად ღიაა სამხრეთის მიმართულებით, რაც ხელს უწყობს ადგილის ხანგრძლივ გათბობას.

ადგილის ოროგრაფიული პირობები ხელს უწყობს ადგილობრივი ქარების განვითარებას, რაც რეგულარულად უზრუნველყოფს პლატოს ნორმალურ ვენტილაციას. მანგლისში გაბატონებულია აღმოსავლეთის, დასავლეთისა და ჩრდილო-დასავლეთის ქარები.

მანგლისის რაიონი ხასიათდება ზომიერი ტენიანობით. ზაფხულის თვეებში ფარდობითი ტენიანობა დღის 13 საათისათვის უდრის, დაახლოებით, 65% ; დღე-ღამის კი — 68% , იმ დროს, როდესაც იგივე მაჩვენებლები აბასთუმნისათვის შეადგენს 50% და 72% .

ტემპერატურის და ტენიანობის მერყეობა მანგლისში ნაკლებია აბასთუმანთან შედარებით, რაც იმით აიხსნება, რომ მანგლისი იმყოფება პლატოზე. მანგლისის ჰორიზონტის გაშლილობა უზრუნველყოფს მზის მოქმედების ხანგრძლიობას.

მანგლისში მზის ნათების ხანგრძლიობა, საშუალოდ, წლის განმავლობაში უდრის 2000—2100 საათს.

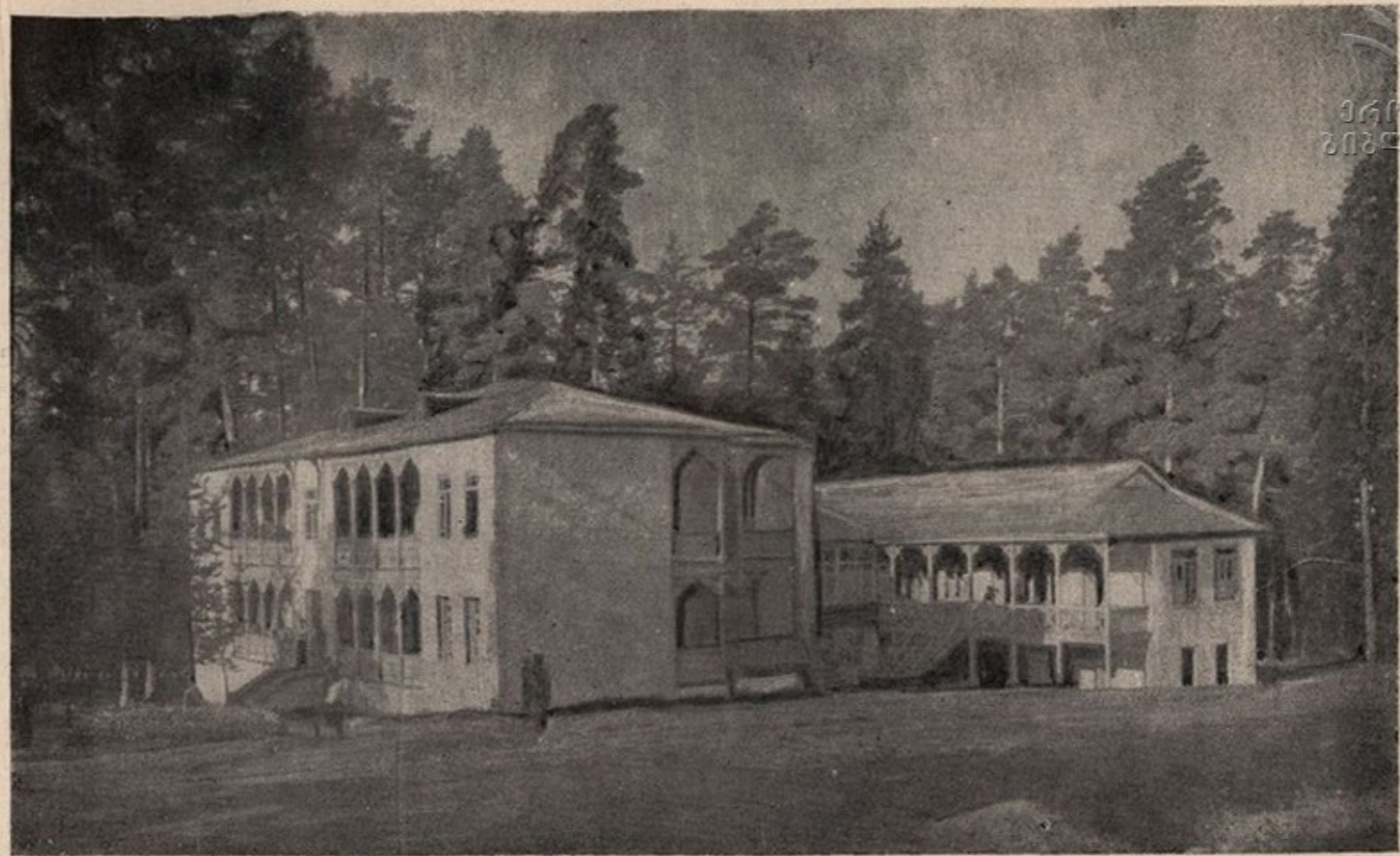
მანგლისის შედარებით არახელსაყრელ კლიმატურ ფაქტორს წარმოადგენს ნისლიანობა, აბასთუმანში კი ნისლი სრულიად არ იცის.

იშვიათი გამონაკლისის გარდა, ნისლი მანგლისში დიდხანს არ გრძელდება. მისი ხანგრძლიობა არ აღემატება საშუალოდ 1—2 საათს დღე-ღამეში.

კურორტის სამკურნალო მნიშვნელობა

სანამ მანგლისის სამკურნალო მნიშვნელობის შეფასებაზე გადავიდოდეთ, შევეხებით მხოლოდ ზოგიერთ იმ მცირერიცხოვან სამეცნიერო დაკვირვებას, რომლებიც ჩატარებულია მანგლისში, ძირითადად, უკანასკნელი ორი ათეული წლის განმავლობაში.

ოც წელზე მეტი ხნის დაკვირვებებმა ექ. ვორობიევი მიიყვანა იმ დასკვნამდე, რომ მანგლისი წარმოადგენს მაღალი სამკურნალო თვისებების მქონე კურორტს ბავშვთა ტუბერკულოზის სხვადასხვა ფორმის, განსაკუთრებით კი, ტუბერკულოზური ინფილტრატებისა და ინტოქსიკაციების დროს. ადგილობრივი მოსახლეობის გამოკვლევამ დაარწმუნა ის მანგლისის ჰავის განსაკუთრებულ სიჯანსაღეში. ხუთი წლის განმავლობაში კლინიკურად ჯანსაღი ბავშვების შედარებითმა შესწავლამ, ჯერ თბილისის პირობებში და შემდეგ კი მანგლისში, ვორობიოვი მიიყვანა დასკვნამდე, რომ მანგლისის ჰავის გავლენით მაგრდება ბავშვის ნერვული სისტემა, მნიშვნელოვნად უმჯობესდება სისხლის შემადგენლობა, ძლიერდება ორგანიზმის გამძლეობა ინფექციების წინააღმდეგ, ძლიერდება ზრდის პროცესი და უმჯობესდება სულიერი განწყობილება.

მანგლისი — კურორტთა სამმართველოს სანატორიუმი.

ქართული
ნაციონალური
ბიბლიოთეკა

მანგლისი — კურორტის აგარაკები.

ი. ლორთქიფანიძემ, მ. ბოკერიამ, კ. კასუ-
მოვმა და ქ. ქუთელიამ დაკვირვება აწარმოეს ბავშვთა
სხვადასხვა ფორმის ტუბერკულოზის მიმდინარეობაზე მანგ-
ლისის კლიმატის პირობებში და მივიდნენ დასკვნამდე, რომ
ავადმყოფთა 50% ფილტვებში ხიხინი სრულიად გაუქრა,
მათი საერთო მდგომარეობა თვალსაჩინოდ გაუმჯობესდა;
ამავე დროს, ავადმყოფებმა წონაში მოიმატეს, მათი სისხლის
შემადგენლობა გაუმჯობესდა, რასაც თან მოჰყვა ავადმყოფის
გამოჯანსაღების სხვა ნიშნებიც. მძიმე ავადმყოფების საერთო
მდგომარეობის გაუმჯობესების ძირითადი მაჩვენებლები იყო
წონასა და სისხლში ჰემოგლობინის ზრდა. ტუბერკულოზის
ინფილტრაციული ფორმები, იმავე ავტორების აზრით, გან-
კურნებისათვის მოითხოვს უფრო ხანგრძლივ მკურნალობას
კურორტზე, ვიდრე ფიბროზულ-ციროზული ფორმები.

ი. ცინცაძეს და მ. ბოკერიას დაკვირვებით, ტუბერ-
კულოზიან ავადმყოფთა გულისა და სისხლძარღვთა სისტემა
კურორტ მანგლისის კლიმატური კომპლექსის გავლენით
მნიშვნელოვნად უმჯობესდება, რაც გამოიხატება ტაქიკარ-
დიის შემცირებაში, სისხლის წნევის გადიდებაში და ნორმა-
ლიზაციაში (ტუბერკულოზიან ავადმყოფებს, როგორც წესი,
სისხლის წნევა დაქვეითებული აქვთ).

ს. მაჩაბლის დაკვირვებით, ტუბერკულოზიანი ბავშვე-
ბის ძირითადი ცვლა, მანგლისის ჰავის ზეგავლენით, უმეტეს
შემთხვევაში, ძლიერდება, რასაც თან სდევს ავადმყოფთა
საერთო მდგომარეობის გაუმჯობესება. აღსანიშნავია, რომ
ძირითადი ცვლა ბავშვებს უძლიერდებათ კურორტზე ყოფნის
მე-10—15 დღიდან.

ს. მაჩაბლის და ა. მირიშანოვის მიერ
მანგლისის ბავშვთა სანატორიუმში ჩატარებული დაკ-
ვირვებიდან გამოიკვია, რომ მანგლისში ბავშვთა წონის
მატებას, მეტ შემთხვევაში, წინ უძღვის წონის დაკარგვის
მოკლე პერიოდი. წონის მატება განსაკუთრებით ენერგიუ-
ლად მიმდინარეობს პირველ თვეში; მეორე თვის განმავლო-
ბაში, უმრავლეს შემთხვევაში, წონის მატება გრძელდება,

მაგრამ უფრო შენელებულად; მესამე თვეში კი წონის მაჩვენებლები მყარი ხდება.

პ. ნანეიშვილის ინიციატივით, 1936 წლის ზაფხულის სეზონში, ჰიდრომეტეოროლოგ გ. ჭირაქაძის მიერ შესწავლილ იქნა მანგლისის ბავშვთა სანატორიუმის ღია აივნისა და მასთან გვერდით მდებარე პალატის მიკროკლიმატური ფაქტორები; გამოირკვა, რომ ტემპერატურის მერყეობა დახურულ პალატაში უფრო დიდია, ვიდრე ღია აივანზე. ტემპერატურის განსხვავება შეადგენს $4,3^{\circ}$ -დან $5,6^{\circ}$ -მდე. პალატაში ორგანიზმის თბოგაცემა მნიშვნელოვნად შეზღუდულია აივანთან შედარებით. ორთქლის რაოდენობა პალატის ჰაერში მეტია, ვიდრე აივანზე. ფარდობითი ტენიანობა ორივე შემთხვევაში ერთ დონეზე დგას.

ზ. ბაქრაძის დაკვირვებით, ტუბერკულოზური ავადმყოფების მკურნალობის ეფექტიანობის მხრივ მანგლისის თითქმის არ ჩამორჩება კურორტ აბასთუმანს. მისივე დასკვნით, როგორც ერთმხრივი, ისე პირველადი პნევმოთორაქსის მანგლისში გაკეთება არ არის წინააღმდეგ ნაჩვენები იმ პირობით, თუ არ აღინიშნება გულის ნაკლოვანება. კ. კასუმოვის დასკვნით, მანგლისის კლიმატი ფრიად დამაკმაყოფილებელ შედეგს იძლევა ლიმფური ჯირკვლების ანთებითი პროცესებისა და ქრონიკული ბრონქიტის მკურნალობის დროს.

ი. გოლდმანმა შეაჯამა 1947 წლის საზაფხულო სეზონში მანგლისის ბავშვთა სანატორიუმებში ჩატარებული მუშაობა. აღმოჩნდა, რომ სანატორიუმებში გატარებული 550 ბავშვიდან, რომლებიც დაავადებული იყვნენ ლიმფური ჯირკვლების ანთებით და სისხლნაკლულობით, თითქმის ყველა (545) გაეწერა ჯანმრთელობის მნიშვნელოვანი გაუმჯობესებით და მხოლოდ 5 გაეწერა უცვლელ მდგომარეობაში. ავადმყოფთა 98,6% მოიმატა 2—3 კგ, 18,2% კი—3 კგ, და მეტი. დაახლოებით ასეთივე შედეგებია მიღებული კოჯრისა და წყნეთის ბავშვთა სანატორიუმებშიც (ს. ბერძენიშვილი).

ზემოთ მოყვანილ ცნობებთან ერთად, მანგლისის ფიზიკურ-გეოგრაფიული და კლიმატური მაჩვენებლები უფლებას გვაძ-

ლევს ამ კურორტს მივანიჭოთ ერთ-ერთი პირველი ადგილ-
თაგანი სამთო-კლიმატურ სადგურთა შორის; ამავე დროს,
სითბოს ბალანსით, ჰაერის სიმშრალით, ქარების ზომიერე-
ბით და მზის ნათების ხანგრძლიობით მანგლისი უფრო
მალლა დგას მსოფლიოში განთქმულ მრავალ სამთო-კლიმა-
ტურ კურორტზე.

ავადმყოფთა მკურნალობის ზემოაღნიშნული შედეგები
აშკარად გვიმტკიცებენ, რომ მანგლისი თავისი კლიმატური
კომპლექსით უეჭველად ხელს უწყობს ტუბერკულოზური
ხასიათის მთელ რიგ დაავადებათა ეფექტიან მკურნალობას,
განსაკუთრებით კი ბავშვთა ასაკში.

სისხლის შემადგენლობის გაუმჯობესება მანგლისის კლიმა-
ტის პირობებში მკურნალობის შედეგად აიხსნება ადამიანის
ორგანიზმზე მთის ჰაერის გავლენით.

როგორც ცნობილია, ძვლის ტვინზე მთის ჰაერის გამაღი-
ზიანებელი მოქმედების გამო სისხლი მდიდრდება სისხლის
წითელი ბურთულებით; პარალელურად იმატებს ჰემოგლობი-
ნის რაოდენობაც. ამავე დროს, ცნობილია, რომ მთის ჰაერის
გავლენით ხდება ნერვული სისტემის ვარჯიში, ფსიქიკური
ტონუსის გამოსწორება, ძლიერდება ორგანიზმის გამძლეობა
ინფექციების მიმართ და სხვა.

მანგლისის პირობებში მკურნალობის დროს, კურორტულ-
სანატორიული რეჟიმის დაცვასთან, დიეტურ კვებასა და
სამკურნალო ფიზკულტურასთან ერთად, განსაკუთრებული
ყურადღების ღირსია ჰაერისა და მზის გამოყენება; ჰაერის
აბაზანები (აეროთერაპია) და განსაკუთრებით მზის აბაზანები
მზის დოზირებული პროცედურების სახით (ჰელიოთერაპია)
სათანადოდ მოწყობილ სოლარიუმებში, მნიშვნელოვნად
ადიდებს მკურნალობის ეფექტიანობას.

კურორტის განვითარების პერსპექტივები

მანგლისი ითვლება ადგილობრივი მნიშვნელობის საგარე-
უბნო კურორტად, მიუხედავად იმისა, რომ თავისი მნიშვნე-
ლობით ის დიდი ხანია გამოვიდა ამ ჩარჩოებიდან.

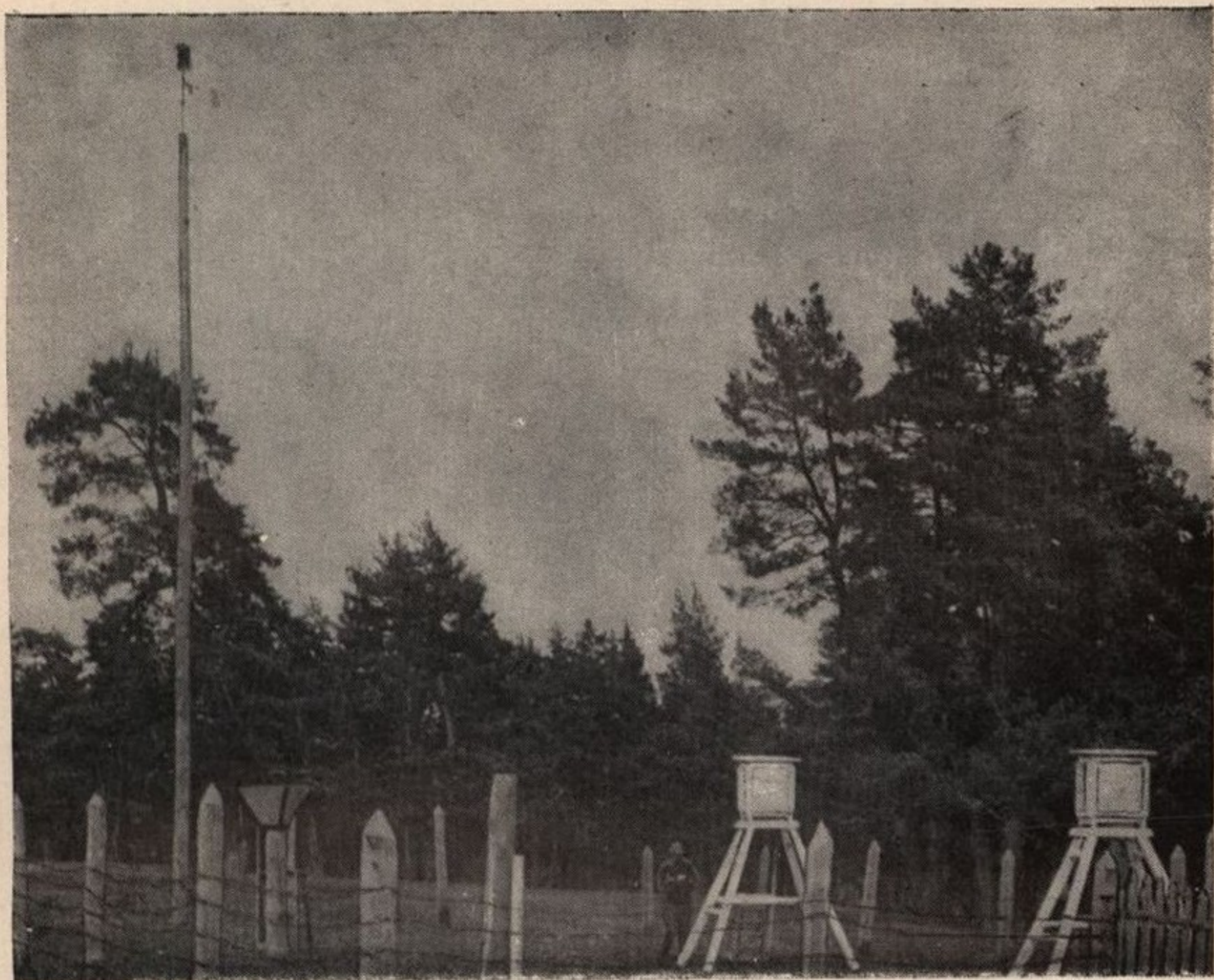
თბილისის საბჭოს აღმასკომის ჯანმრთელობის დაცვის განყოფილების საკურორტო სამმართველოს სტატისტიკური მონაცემების მიხედვით, ეს კურორტი მხოლოდ ზაფხულის მოკლე სეზონში ატარებს 10.000-მდე ავადმყოფს და დამსვენებელს. თბილისელების გარდა, აქ შეხვდებით სამკურნალოდ და დასასვენებლად ჩამოსულებს საქართველოს სხვადასხვა რაიონიდან და მეზობელი რესპუბლიკებიდანაც კი.

მანგლისის ფიზიკურ-გეოგრაფიული და კლიმატური პირობები მთლიანად აკმაყოფილებს პირველხარისხიან მთის კლიმატური კურორტის მოთხოვნებს და სრულ უფლებას ანიჭებს მას საპატიო ადგილი დაიკავოს რესპუბლიკური მნიშვნელობის კურორტთა სიაში.

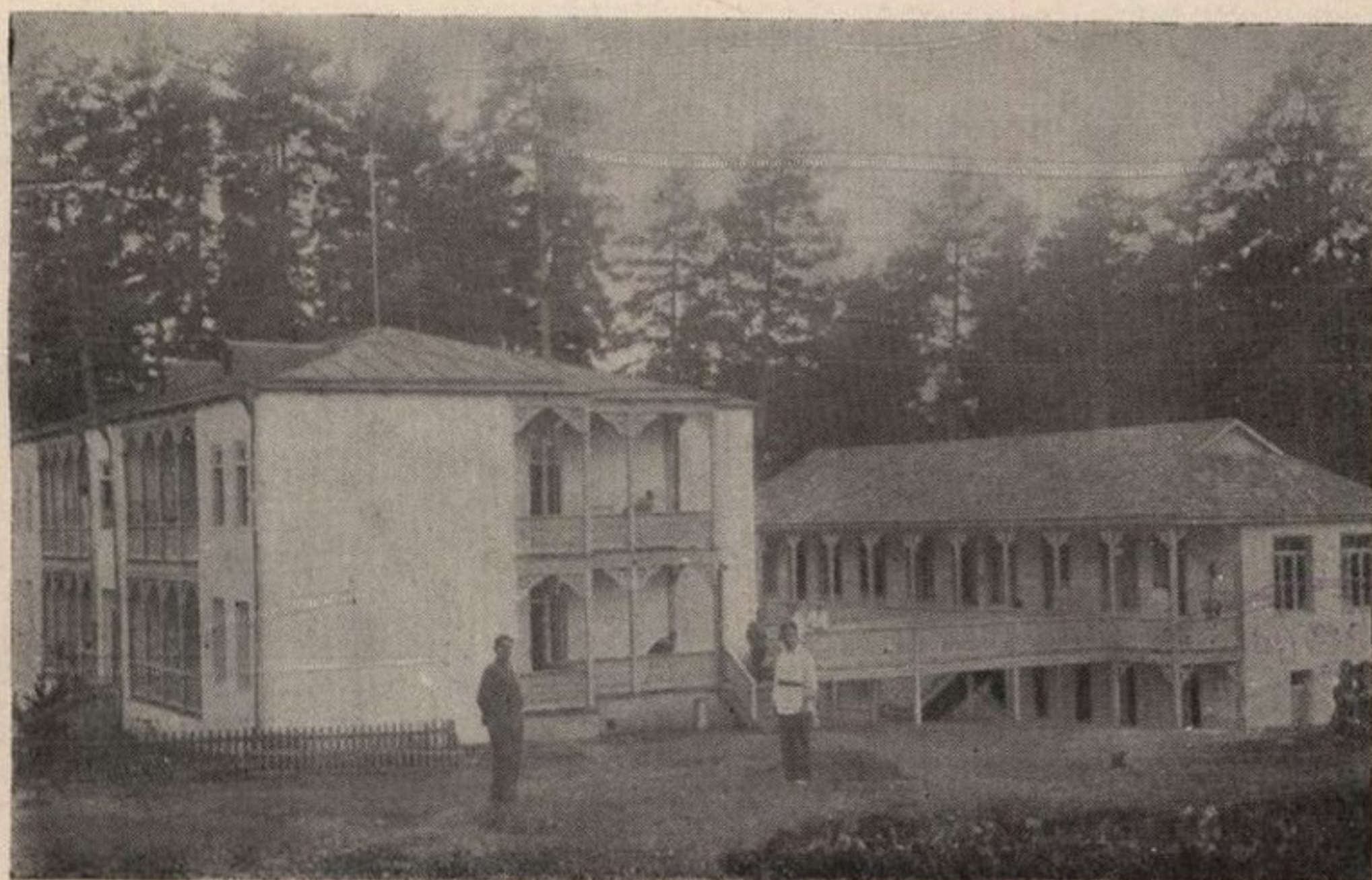
მაგრამ, თუ მივიღებთ მხედველობაში ამ კურორტის სიახლოვეს ისეთ დიდ ადმინისტრაციულ-კულტურულ და სამრეწველო ცენტრთან, როგორც არის თბილისი, აშკარა ხდება, რომ მან, ძირითადად, მომსახურება უნდა გაუწიოს ამ ქალაქის მოსახლეობას.

როგორი უნდა იყოს ამ კურორტის პროფილი, სამკურნალო თუ პროფილაქტიკური. ვისთვის უნდა იყოს იგი განკუთვნილი—ავადმყოფებისათვის თუ მხოლოდ დამსვენებლებისათვის? ვფიქრობთ, რომ მანგლისის პროფილი უნდა იყოს სამკურნალო-პროფილაქტიკური.

რაც შეეხება კურორტის კონტინგენტის ასაკობრივ შემადგენლობას, ჩვენი აზრით, იგი უნდა მოემსახუროს როგორც სრულასაკოვანთ და მოზარდებს, ისე ბავშვებს, ძირითადად კი—ამ უკანასკნელთ, რადგან მანგლისის ჰავა განსაკუთრებით კარგ გავლენას ახდენს ბავშვის ორგანიზმზე. ამავე დროს, მხედველობაში უნდა მივიღოთ ის გარემოება, რომ ქალაქის ბავშვთა მოსახლეობა, პირველ რიგში, უნდა იქნეს უზრუნველყოფილი, როგორც მკურნალობით, ისე დასვენებით ადვილად ხელმისაწვდომ ახლომდებარე კურორტებზე; ეს ხელსაყრელი და მიზანშეწონილია როგორც ბავშვებისათვის, ისე მათი მშობლებისათვისაც, რომელნიც მოისურვებენ სამკურნალოდ ან დასასვენებლად გაგზავნილ ბავშვთა ნახვას კვირაში ერთხელ მაინც.

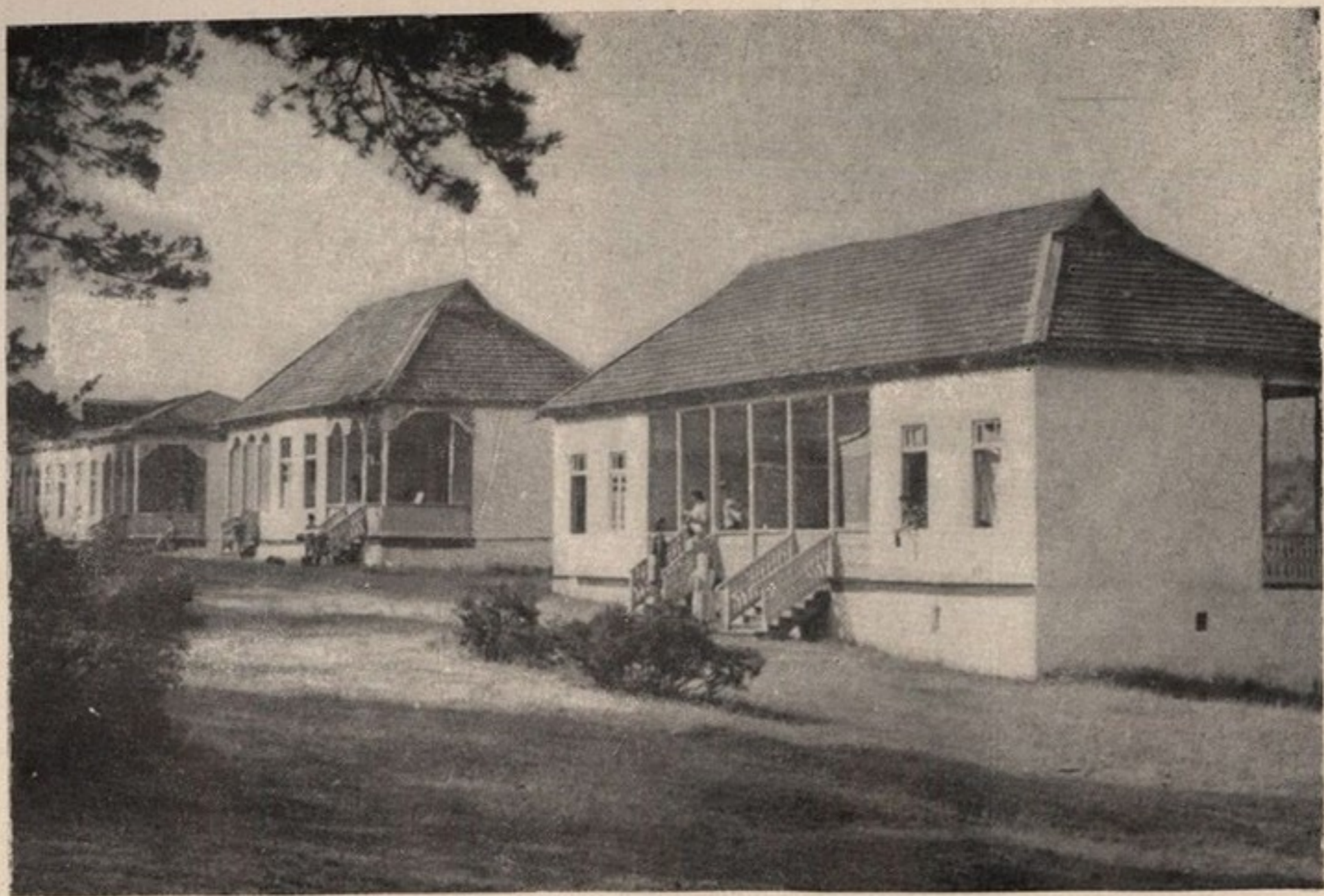

მანგლისი — მეტეოროლოგიური სადგური.

მანგლისი — სანატორიუმი № 2.

წიგნი
მანგლისი

მანგლისი — კურორტის აგარაკები.

ერთი შეხედვით შეიძლება ვიფიქროთ, რომ კურორტის ასეთი შერეული პროფილი ერთგვარ არევ-დარევას გამოიწვევს. მაგრამ ვიღებთ რა მხედველობაში, რომ საკურორტო მშენებლობისა და კურორტზე სამკურნალო-პროფილაქტიკური დახმარების განვითარება უნდა ხდებოდეს მხოლოდ კურორტის გენერალური დაგეგმარების პროექტის საფუძველზე, რეალური ხდება ზემოაღნიშნული შერეული კონტინგენტის მომსახურების ადვილად მოწესრიგება.

აქედან გამომდინარე, მანგლისისათვის პირველი რიგის ამოცანას შეადგენს კურორტის გენერალური დაგეგმარების პროექტის შედგენა. პროექტში გათვალისწინებულ იქნება ცალ-ცალკე ტერიტორია ბავშვებისა, მოზარდებისა და სრულასაკოვანთათვის, ავადმყოფებისა და დამსვენებლებისათვის სანატორიუმების, პანსიონატების, სასტუმროსი და კოტეჯების მშენებლობა; ცალკე გამოყოფილი იქნება უბანი კურორტის მომსახურე პერსონალისათვის; აგრეთვე გათვალისწინებული იქნება წყალსადენის, ელექტრომომარაგების, კანალიზაციის, პოლიკლინიკის, ტურისტული ბაზის, ფიზკულტურის მოედნების, ფიზიოთერაპიული სამკურნალოს, სოლარიუმის და აერარიუმის, კინო-თეატრის, პარკების მოწყობა და მშენებლობა, კურორტის გამწვანება და სხვ.

მანგლისი თავისი მაღალი სამკურნალო თვისებებით და მდიდარი ბუნებრივი პირობებით, მისი გეგმიანი საკურორტო მშენებლობის შედეგად, ახლო მომავალში, უდავოდ შევა მთელი წლის განმავლობაში მოქმედ სახელმწიფო მნიშვნელობის პირველხარისხიან სამთო-კლიმატურ კურორტთა რიცხვში.

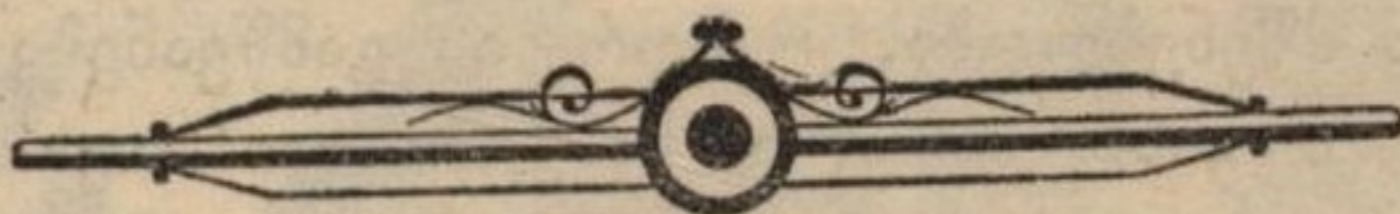
ავადმყოფთა მკურნალობის ჩვენებანი

1. ფილტვების ტუბერკულოზის დახურული ფორმები კომპენსაციის და სუბკომპენსაციის პერიოდში;
2. ლიმფური ჯირკვლების ტუბერკულოზი (დახურული ფორმები);
3. მშრალი პლევრიტი (ადჰეზიური);

4. ძვლისა და სახსრების ტუბერკულოზი (არამძიმე ფორმე-
ბი სათანადო სტაციონარის არსებობის პირობებში);
5. ქრონიკული ბრონქიტი;
6. მალარია;
7. მეორადი ანემია;
8. ბრონქული ასთმა (არამძიმე ფორმები);
9. რაქიტი;
- 10: მწვავე ინფექციურ დაავადებათა გადატანის შემდეგი
პერიოდი (რეკონვალესცენცია).

წინააღმდეგეზენებანი

1. ფილტვების ტუბერკულოზი დეკომპენსაციის სტადიაში;
2. გულისა და სისხლძარღვთა სისტემის დაავადებანი
(დეკომპენსაციის და სუბკომპენსაციის სტადიაში);
3. ყველა დაავადება, რომელთა მკურნალობა კურორტზე
საერთოდ წინააღმდეგეზენებია.

კურორტი წყნეთი

გარეუბნის კურორტებს შორის წყნეთი უახლოესია თბილისთან, რომლიდანაც ის მდებარეობს ჩრდილო-დასავლეთით 8 კილომეტრის მანძილზე და დაკავშირებულია მასთან ახლად გაყვანილი საავტომობილო გზატკეცილით. გზა გადაჭრის კურორტის ტერიტორიას, გაივლის სამადლოს და უერთდება თბილის-მანგლისის გზატკეცილს. თბილისიდან წყნეთამდე არის საცალფეხო გზაც, რომელიც საგრძნობლად ამცირებს მანძილს კურორტამდე. კურორტი წყნეთის სიახლოვე ისეთ დიდ ქალაქთან, როგორცაა თბილისი, მნიშვნელოვნად ამალღებს მის სამკურნალო-პროფილაქტიკურ მნიშვნელობას.

კურორტი მდებარეობს ღია პლატოზე, საიდანაც თვალწინ იშლება დიდებული სანახაობა: საქართველოს დედაქალაქი თბილისი, მის სიღრმეში მოქცეული მახათის მთა, იორის ხეობის იქით აღმართული მთები, საგურამოს ველი და კავკასიონის მთავარი ქედის თოვლით დაფარული მწვერვალები.

წყნეთის ხეობაში გადის პატარა მდინარე ვერა, რომელიც უერთდება მდ. მტკვარს ქალაქ თბილისის ტერიტორიაზე.

თვით სოფელი წყნეთი, რომელიც მდებარეობს კურორტის ტერიტორიის დაწყებამდე, წარმოადგენს მჭიდროდ დასახლებულ ადგილს. აქ საცხოვრებელი სახლები, მცირე საეზოვე მიწის ნაკვეთებით, რომელსაც იყენებენ ბოსტნეულისა და ხეხილისათვის, მჭიდროდ არიან განლაგებული.

ძველი დროიდან წყნეთი ცნობილია თბილისის მოსახლეობაში, როგორც სააგარაკო ადგილი. სააგარაკო მშენებლობა აქ დაიწყო ჯერ კიდევ მეცხრამეტე საუკუნის მეორე ნახევარში. ამის შემდეგ გამოიყო ტერიტორია სააგარაკო მშენებლობისათვის, რომელიც შემდეგში გადაიქცა საკურორტო მშენებლობის ზონად.

სამკურნალოდ და დასასვენებლად ჩამოსულნი, განსაკუთრებით ზაფხულის სეზონში, ეწყობიან საცხოვრებლად უმთავრესად კოლმეურნეთა სახლებში. საკურორტო სამმართველოს საბინაო ფონდი შეადგენს სულ 17—18 სახლს 70—80 ოთახით. ცალკეული საზაფხულო სეზონის განმავლობაში კურორტი წყნეთი ატარებს 1.500 ავადმყოფსა და დამსვენებელს.

უკანასკნელ წლებში მეტად გამოცოცხლდა სააგარაკო მშენებლობა, როგორც კოოპერაციული, ისე სახელმწიფო ორგანიზაციებისა და მოქალაქეთა მხრივ; ამის გამო შესამჩნევად გადიდდა სააგარაკო ნაგებობათა რიცხვი, განსაკუთრებით ზემო რაიონში—კურორტის ცენტრალური ნაწილიდან 1—1,5 კმ მოშორებით.

უკანასკნელი 2—3 წლის მანძილზე წყნეთში ჩატარდა კეთილმოწყობის სამუშაოები, რის შედეგად კურორტი უზრუნველყოფილია წყალსადენით და ელექტროგანათებით.

კურორტის გამწვანებამ (წიწვიანი ჯიშებით), რაც ნაწილობრივ ჩატარებულ იქნა 1935 და 1936, ხოლო შემდეგ 1950—51 წლებში, კარგი შედეგი გამოიღო, მაგრამ, რასაკვირველია, ეს არაა საკმარისი.

წყნეთში 1936 წელს მოწყობილი მეტეოროლოგიური სადგური ჯერ კიდევ სამამულო ომამდე გაუქმდა და ჯერ არ არის აღდგენილი, რამაც არ შეიძლება უარყოფითი გავლენა არ იქონიოს ამ კურორტის კლიმატური ფაქტორების სისტემატურ შესწავლაზე.

სამკურნალო-პროფილაქტიკური დაწესებულებებიდან 1938 წლადან დღემდე აქ არსებობს თბილისის საბჭოს აღმასკომის ჯანმრთელობის დაცვის განყოფილების საკურორტო სამმართველოს საბავშვო სანატორიუმი 100 საწოლით, რკინიგზელთა დასასვენებელი სახლი, თბილისის გარეუბნის რაიონის ჯანმრთელობის დაცვის განყოფილების ამბულატორია, აფთიაქი და ფიზკულტურის მოედანი; არის აგრეთვე სატელეფონო კავშირი თბილისთან. სახელმწიფო კოოპერაციულ და საკოლმეურნეო სავაჭრო წერტილებში ავადმყოფებსა და დამსვენებლებს საშუალება ეძლევათ შეიძინონ სამრეწველო საქონელი და სურსათი. ადგილობრივ ბაზარზე კოლმეურნეებს გამოაქვთ ხორ-

ცი, ფრინველი, თაფლი, რძის ნაწარმი, ბოსტნეული, ხილი და სხვა.

კურორტ წყნეთის მოკლე ფიზიკურ-გეოგრაფიული და კლიმატური დახასიათება

წყნეთი მდებარეობს პლატოზე, რომლის სამხრეთი ნაწილი ეკვრის მცირედ ამალლებულ მთის ჯაჭვს; კურორტის ტერიტორია და მის გარშემო მდებარე მთები მთლიანად დაფარულია დაბალი ტყით.

მეტეოროლოგიური დაკვირვებები წყნეთში დაიწყო 1936 წელს. არსებული მასალების მიხედვით, კურორტის ჰავას ახასიათებს შემდეგი თავისებურებანი.

წყნეთში ზაფხულობით $2,5^{\circ}$ -ით უფრო გრილა, ვიდრე თბილისში და $1,2—1,5^{\circ}$ -ით, ვიდრე მთაწმინდაზე. ზამთრის თვეებში განსხვავება უფრო ნაკლებია.

ცხელი ზაფხულის პირობებში, რომელიც ახასიათებს თბილისს და მის მიდამოებს, წყნეთი განსხვავდება მნიშვნელოვანი სიგრილით, რომელიც უზრუნველყოფს ორგანიზმის მიერ სითბოს გაცემის კომფორტულ პირობებს. ასეთი სიგრილის მიზეზად არ შეიძლება ჩაითვალოს მარტო სიმაღლის დონეთა განსხვავება.

წყნეთის ჰაერის ტემპერატურაზე გარკვეულ შემანელებელ გავლენას ახდენს ადგილის ვენტილაციის იდეალური პირობები — ადგილობრივი ქარები და მცენარეულობა. წყნეთში არსებული ატმოსფერული მოძრაობა თავისი მიმართულებით და სიჩქარით ხელს უშლის ჰაერის დაგუბებას და უზრუნველყოფს მის ნორმალურ ვენტილაციას.

დიდი კლიმატური მნიშვნელობა ეძლევა ადგილობრივ ქარებს. უნდა აღინიშნოს აგრეთვე ქარის სისწრაფის შედარებით მცირე მაჩვენებლები, რაც თავისებურს ხდის წყნეთს ირგვლივ მდებარე ადგილებთან შედარებით და აახლოებს მის კლიმატურ კომპლექსს კომფორტულ პირობებთან. წყნეთის ჰავის ფარდობითი ტენიანობის მაჩვენებლები ზომიერია. კურორტის ზომიერი სიმაღლის (700—850 მ.), ჰორიზონტის

გაშლილობისა და მწვანე საბურველის სიუხვის გამო, კურორტი ხასიათდება მცირე მტვერიანობით, ატმოსფეროს მაღალი გამჭვირვალობით და მზის სხივების ხანგრძლივი მოქმედებით.

კურორტის ზემოაღნიშნულ მეტეოროლოგიურ ფაქტორთა თავისებურების გამო წყნეთი თბილისასათვის განსაკუთრებით ხელსაყრელი საკურორტო ადგილია.

კურორტის სამკურნალო თვისებები და მისი განვითარების პერსპექტივები

წყნეთის ძირითადი სამკურნალო ფაქტორის — ჰავის — დაავადებულ და ჯანმრთელ ორგანიზმზე გავლენის შესახებ უკანასკნელ წლებამდე არ ტარდებოდა მეცნიერული დაკვირვება. მრავალი წლის ემპირიული მონაცემები აშკარად მიუთითებენ წყნეთის მაღალ სამკურნალო ეფექტიანობაზე მთელ რიგ დაავადებათა დროს. იმ ეჭიმთა აზრით, რომელთაც უმუშავნიათ წყნეთში რამდენიმე წლის განმავლობაში (ს. ბერძენიშვილი, გ. მეძმარიაშვილი და სხვ.), და აგრეთვე ჩვენი საკუთარ დაკვირვებათა მიხედვით, უდავოდ დასტურდება ამ კურორტის მთის ჰავის მაღალი სამკურნალო ეფექტიანობა ლიმფადენიტის, ბავშვთა ტუბერკულოზური ინფილტრატის, ქრონიკული ბრონქიტის, მეორადი სისხლნაკლულობის და სხვა დაავადებათა დროს; განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს წყნეთს რეკონვალესცენტებისათვის (მწვავე დაავადებათა გადატანის შემდეგი პერიოდი).

1950 წელს ზაფხულის სეზონში (ივლისი-აგვისტო) საქართველოს სსრ კურორტოლოგიისა და ტუბერკულოზის სამეცნიერო-საკვლევო ინსტიტუტების მიერ (ა. სიჭინავა გ. ჭირაქაძე, ე. ჩილინგარაშვილი, ტ. გორდელაძე, ვ. ქათამაძე) ჩატარებული დაკვირვებიდან გამოირკვა, რომ წყნეთის კურორტულ ფაქტორთა გავლენით ტუბერკულოზური ლიმფადენიტით დაავადებულ ბავშვებს უქრებათ ტუბერკულოზური ინტოქსიკაციის ნიშნები (იშვიათდება გახშირებული მაჯა და სუნთქვა, ნორმალური ხდება სისხლის წნევა), ძლიერდება სისხლის წარმომშობი სისტემის ფუნქცია (მატულობს ერითროციტების და ჰემოგლობინის რაოდენობა) და უმჯობესდება ბავშვთა ფიზიკური მდგომარეობა (ბავშვები მატულობენ წონაში, ეზრდებათ გულმკერდის გარშემოწერილობა) და სხვა.

ამავე დროს გამოირკვა, რომ წყნეთის კურორტული ფაქტორები და ფრთხილად დოზირებული აერო-ჰელიოთერაპიული პროცედურები დადებით გავლენას ახდენს დაავადებულ ბავშვთა ორგანიზმზე.

შეიძლება ითქვას, რომ თავისი კლიმატური მაჩვენებლებით წყნეთი არ ჩამოუვარდება ბევრ ჩვენ სახელგანთქმულ კლიმატურ კურორტს; ის ფაქტი, რომ წყნეთი ადვილად ხელმისაწვდომია თბილისის მშრომელთა ფართო ფენებისათვის, უდავოდ ამაღლებს ამ სამთო-კლიმატური სადგურის ღირსებას.

წყნეთი უზრუნველყოფილია საკმაო ფართობით საკურორტო მშენებლობის გასაშლელად. ამ ადგილის სამკურნალო შესაძლებლობათა მთლიანად გამოყენებისათვის საჭიროა მისი კეთილმოწყობა. საჭიროა წყნეთის ფართო გამწვანება, პირველ რიგში წიწვიანი ჯიშებით; დაცულ უნდა იქნეს მის გარშემო მდებარე მთის ფერდობებზე გაშენებული მწვანე ნარგავები. ეს ღონისძიებანი არა თუ დაიცავენ ამ კურორტის კლიმატურ თვისებებს, არამედ მნიშვნელოვნად გააუმჯობესებენ მათ. წყნეთის გეგმიანი საკურორტო მშენებლობის მიზნით უკვე შედგენილი და დამტკიცებულია მისი გენერალური დაგეგმარების პროექტი. პროექტით გათვალისწინებულია წყალსადენის და კანალიზაციის მოწყობა, საგზაო მშენებლობა, კურორტის გამწვანება, ელექტროენერგიით მომარაგება, სანატორიუმების, დასასვენებელი სახლების, სასტუმროს, კოტეჯების მშენებლობა და ა. შ. ამ გეგმის შესაბამისად წყალსადენი უკვე გაყვანილია და კურორტი უზრუნველყოფილია ელექტროენერგიით.

კურორტი წყნეთი შემდეგში გამოყენებულ უნდა იქნეს როგორც სამკურნალო-პროფილაქტიკური კურორტი. კურორტის სამკურნალო პროფილი უნდა შენარჩუნებულ იქნეს ბავშვთა სანატორიული საწოლების ხარჯზე. ამ უკანასკნელთა რიცხვი შეიძლება განისაზღვროს 800—1000-ით. მათ შორის 50% უნდა მოქმედებდეს მთელი წლის განმავლობაში;

გენერალური დაგეგმარების პროექტში გათვალისწინებული უნდა იქნეს კურორტის რაიონებად დაყოფა სანატორიუმე-

შისა, პროფილაქტიკურ დაწესებულებათა და კურორტის კონტინგენტის ასაკობრივი შემადგენლობის მიხედვით.

ამრიგად, ვითვალისწინებთ რა კურორტის კლიმატურ-სამკურნალო და კლიმატურ-პროფილაქტიკურ თვისებებს და მის სიახლოვეს თბილისთან, ვფიქრობთ, რომ წყნეთი, რაციონალური და გეგმიანი განვითარების პირობებში, უახლოეს მომავალში გადაიქცევა თბილისის პირველხარისხოვან საგარეუბნო კურორტად.

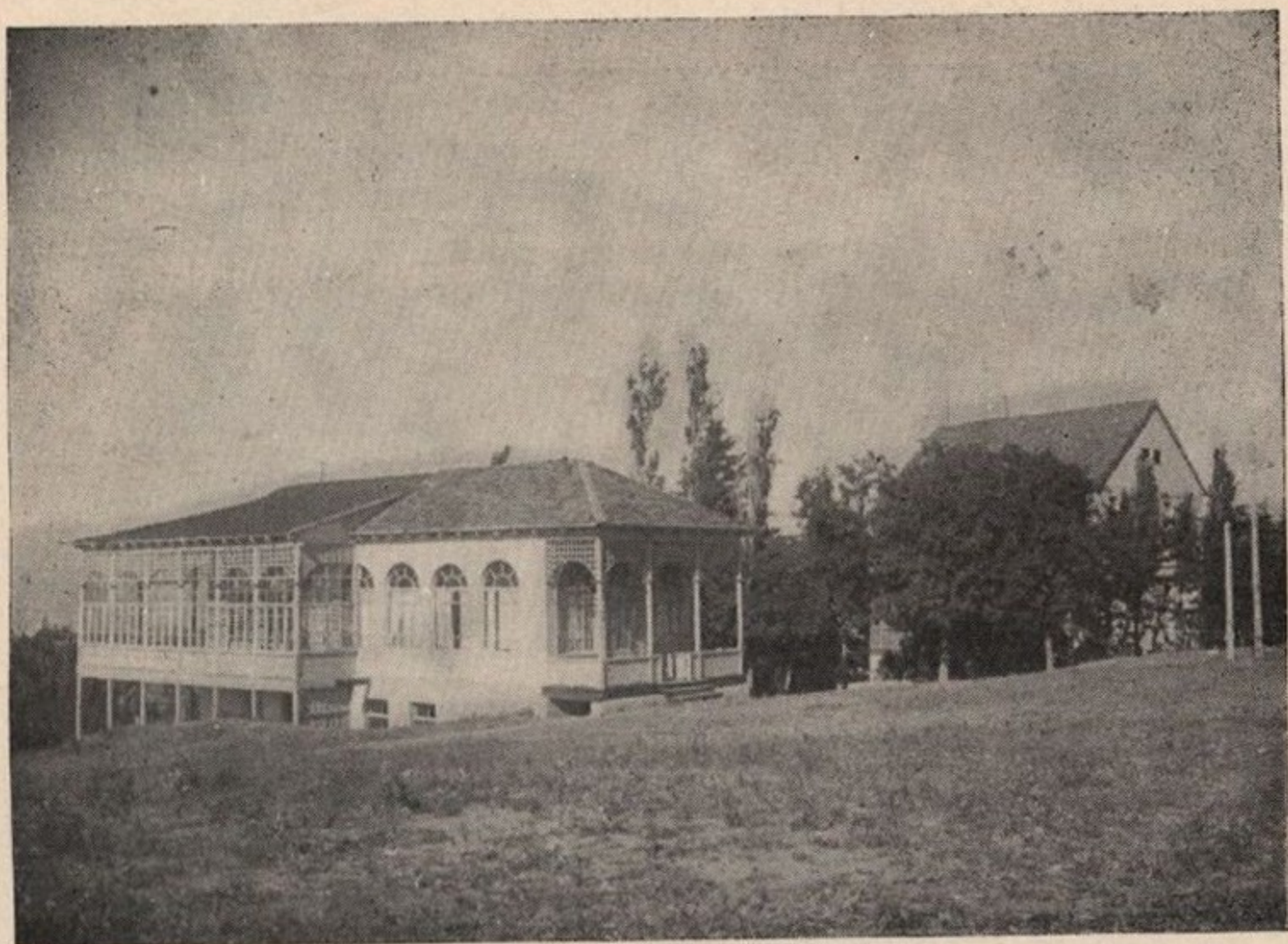
ავადმყოფთა მკურნალობის ჩვენებანი

1. ლიმფადენიტი (ბრონქოპულმონური და პერიფერიული ჯირკვლების);
2. ქრონიკული ბრონქიტი;
3. ქრონიკული პლევრიტი (განსაკუთრებით ადჰეზიური);
4. მეორადი სისხლნაკლულობა;
5. მალარია;
6. რეკონვალესცენციის პერიოდი (მწვავე დაავადების გადატანის შემდეგი პერიოდი).
7. რაქიტი;
8. ბრონქული ასთმა;
9. კვების დაქვეითება;
10. ნევროზის იოლი ფორმები;

წინააღმდეგჩვენებანი

1. ფილტვების ტუბერკულოზის ღია ფორმა;
2. ყველა მწვავე ინფექციური დაავადება;
3. ყველა დაავადება, რომელიც საერთოდ წინააღმდეგ-ნაჩვენებია კურორტებზე მკურნალობისათვის.

წყნეთი — ბავშვთა სანატორიუმი (1-ლი კორპუსი).

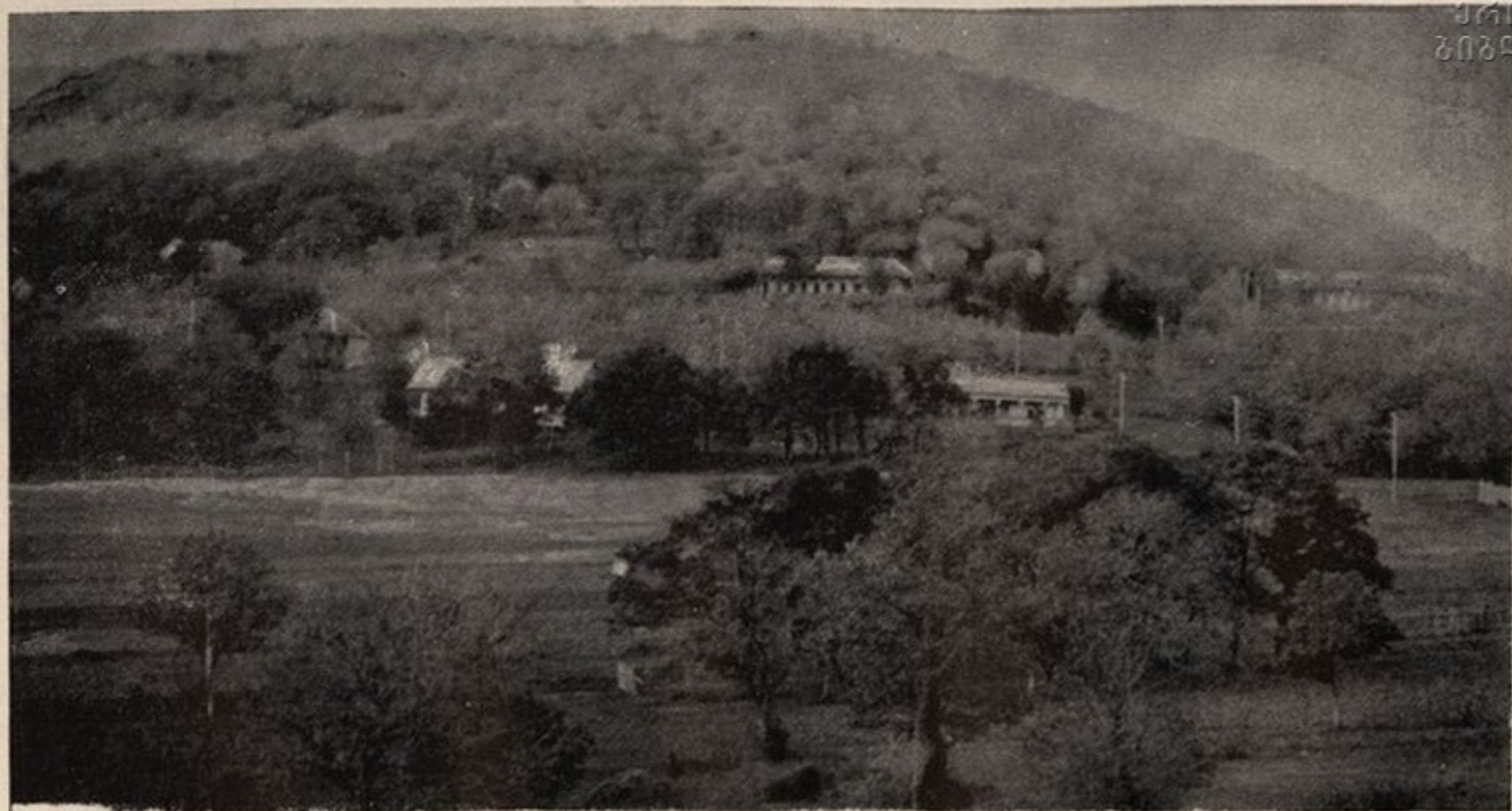

წყნეთი — ბავშვთა სანატორიუმი.

წიგნი
1915

ქართული
ბიბლიოთეკა

კიკეთი — აგარაკები.

კურორტი კიკეთი

თბილისის გარეუბნის კურორტთა შორის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ადგილი კიკეთს უჭირავს. იგი მდებარეობს თბილისიდან 31 კილომეტრის მანძილზე, მისგან სამხრეთ-დასავლეთი მიმართულებით თბილის-მანგლისის გზატკეცილზე; ეს გზატკეცილი გაივლის კურორტ კოჯრის ცენტრს და დაბა სამადლოსთან იძლევა სამ განშტოებას: ბეთანიისა, წყნეთისა და კიკეთისაკენ.

კიკეთის გეოგრაფიული კოორდინატები დაახლოებით ისეთივეა, როგორც კოჯრის— $41^{\circ} 39'$ ჩრდილოეთის განედით და $44^{\circ} 29'$ აღმოსავლეთის გრძედით. კურორტი იმყოფება 1100—1150 მეტრის სიმაღლეზე ზღვის დონიდან.

კიკეთმა, ახლომდებარე რაიონების და, პირველ რიგში, თბილისის მოსახლეობაში სახელი მოიხვეჭა და ყურადღება მიიპყრო თავისი კლიმატური და სამკურნალო თვისებებით, მშვენიერი ბუნებით და, ამასთან ერთად, სიახლოვით. კიკეთი თბილისის მოსახლეობისათვის ერთ-ერთი მალაღლირსებია და ადვილად ხელმისაწვდომი დასასვენებელი ადგილია.

კიკეთში სააგარაკო მშენებლობა დაიწყო გასული საუკუნის უკანასკნელ წლებში და მიმდინარე საუკუნის დასაწყისში თბილისის განვითარებისა და მისი მოსახლეობის ზრდის, პარალელურად.

კიკეთში სააგარაკო მშენებლობის ტემპი განსაკუთრებით გაძლიერდა საქართველოში საბჭოთა ხელისუფლების დამყარების შემდეგ.

არსებული ცნობების მიხედვით, 1940 წლისათვის კიკეთის 75 სააგარაკო ნაგებობას შორის, რომლებშიც არ შედის ადგილობრივ კოლმეურნეთა და სხვა შენობები, მარტო თბილისის საბჭოს აღმასკომის ჯანმრთელობის დაცვის განყოფილების

საკურორტო სამმართველოს მიერ აშენებულია 26 სააგარაკო სახლი.

ზემოაღნიშნული საბინაო ფონდი, კოლმეურნეთა და სხვა ადგილობრივ მოსახლეთა ბინების ჩათვლითაც კი, რა თქმა უნდა, ვერ აკმაყოფილებს მთლიანად იმ დიდ მოთხოვნილებას, რომელსაც უყენებს კურორტს თბილისის მოსახლეობა ზაფხულის პერიოდში.

სააგარაკო ნაგებობანი ერთმანეთისაგან საგრძნობლად არის დაშორებული და გაფანტულია კურორტის ტერიტორიის მთელ ფართობზე, რომელიც 400 ჰექტარს აღწევს.

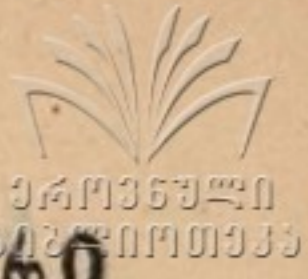
ამასთანავე აღსანიშნავია, რომ კურორტს საშუალება აქვს მშენებლობისათვის გამოიყენოს ორჯერ მეტი ტერიტორია, ვიდრე მას ამჟამად უჭირავს.

კიკეთის მუდმივი მოსახლეობა არაა მრავალრიცხოვანი. ჩვეულებრივ, ივნისის თვიდან კურორტს ეტყობა გამოცოცხლება და ივნისის ბოლო რიცხვებისათვის დამსვენებელთა რიცხვი აღწევს 500, ივლისში 800, აგვისტოში 1100, შემდეგ უკვე მცირდება და სექტემბერში იგი აღწევს 400 დამსვენებლამდე.

კიკეთის წყაროები საუცხოო წყლით ამარაგებენ კურორტს. ელექტრო-განათებისათვის კურორტს აქვს საკუთარი თბოსადგური.

სამკურნალო-პროფილაქტიკური დაწესებულებებიდან კიკეთში ზაფხულობით მუშაობს საკურორტო სამმართველოს პოლიკლინიკა კლინიკურ-დიაგნოსტიკური ლაბორატორიით, ბავშვთა სანატორიუმი, აფთიაქი; არსებობს ფიზკულტურის მოედანი და სხვა.

კურორტზე გახსნილია სამრეწველო საქონლისა და სასურსათო მაღაზიები და სხვადასხვა სახელმწიფო კოოპერაციული ორგანიზაციების კიოსკები. აქვე მოწყობილია ბაზარი, სადაც დამსვენებლებს საშუალება ეძლევათ შეიძინონ კოლმეურნეებისაგან ფრინველი, კვერცხი, რძის ნაწარმი, ხორცი, ბოსტნეული, ხილი და სხვა.

მოკლე ფიზიკურ-გეოგრაფიული და კლიმატური დახასიათება

კურორტი კიკეთი მდებარეობს თრიალეთის ქედის ჩრდილოეთ ფერდობზე.

კურორტს უკავია ფერდობის დაბალი ნაწილი, რომელიც დაფარულია ფოთლოვანი ჯიშის ხშირი ტყით. კურორტის ტერიტორია შეიძლება დავყოთ ორ ზონად; პირველს უჭირავს ჩრდილოეთის ფერდობი, რომელიც ღიაა ჩრდილოეთიდან ატმოსფერული დინების მოქმედებისათვის. ეს ზონა დახურულია სამხრეთის მხრიდან და ამიტომ იგი შედარებით მცირედ თბება. მეორე ზონას უჭირავს სამხრეთის ფერდობი და ღიაა როგორც სამხრეთის, ისე აღმოსავლეთის მხრიდან. მისი დასხივება მაქსიმალურია და გათბობა საკმარისი. ჰავის მხრივ ეს ორი ზონა საკმაოდ განირჩევა ერთმანეთისგან. სამხრეთ ნაწილში კლიმატური პირობები უკეთესია, ვიდრე ჩრდილოეთ ნაწილში, რომელიც დღის პირველ ნახევარში ჩრდილში იმყოფება.

მეტეოროლოგიური დაკვირვებები ჩატარებულია მხოლოდ კურორტის ჩრდილოეთ ნახევარზე, სადაც მეტეოროლოგიური სადგური მუშაობს 1937 წლიდან.

ჰიდრომეტეოროლოგ გ. ჭირაქაძის მონაცემებით, თერმული რეჟიმის მხრივ კიკეთს უკავია საშუალო ადგილი კოჯორსა და წყნეთს შორის. კოჯორში რამდენადმე უფრო გრილა, ვიდრე კიკეთში; წყნეთში კი საშუალოდ 2 გრადუსით უფრო თბილა, ვიდრე კიკეთში.

კიკეთისა და მანგლისის ტემპერატურული მაჩვენებლები ერთმანეთთან ახლოს არიან, განსაკუთრებით ზაფხულის პერიოდში; თუ მხედველობაში მივიღებთ სიმალლეს, მანგლისში, კიკეთთან შედარებით, უფრო დაბალი ტემპერატურა უნდა იყოს, მაგრამ სამხრეთიდან მანგლისი ღიაა, უფრო ინტენსიურად თბება და ამიტომ იქ ტემპერატურა უფრო მაღალია.

ჩრდილოეთისაკენ გაშლილობის გამო კიკეთის მთელ რაიონში გაბატონებულია ჩრდილო-დასავლეთისა და დასავლეთის ძლიერი ქარები.

ჰაერის ტენიანობა კურორტის ჩრდილოეთ ნაწილში რამდენადმე მაღალია. ქვემოთ მოგვყავს კიკეთის, კოჯორისა და მთაწმინდის ფარდობითი ტენიანობის მაჩვენებლები.

ფარდობითი ტენიანობა % %-ში 13 საათისათვის

ადგილების დასახელება	აპრილი	ივნისი	სექტემბერი
კიკეთი (ჩრდილოეთის ზონა)	61	48	66
კოჯორი	54	37	58
მთაწმინდა	56	36	55

კიკეთის მაღალი ფარდობითი ტენიანობა გამოწვეულია მისი ჩრდილოეთი ნაწილის დაჩრდილვით და ტყის მასივის სიახლოვით.

კიკეთის ნალექების წლიური ჯამი შეადგენს 600 მმ. საერთოდ, ამ კურორტზე ნალექები ნაკლებია, ვიდრე კოჯორში და წყნეთში და მეტია, ვიდრე თბილისში. ზამთარი კიკეთში გამოხატულია მკაფიოდ. ზამთრის 3 თვის განმავლობაში საშუალო ტემპერატურა 0-ზე დაბალია. თოვლის საბურველი სტაციონარულია დეკემბრის მეორე ნახევრიდან 10—15 მარტამდე.

კიკეთის ფიზიკურ-გეოგრაფიული პირობები და კლიმატური მაჩვენებლების კომპლექსი მთლიანად აკმაყოფილებს იმ მოთხოვნებს, რომელიც წარედგინება სამთო-კლიმატურ სადგურს.

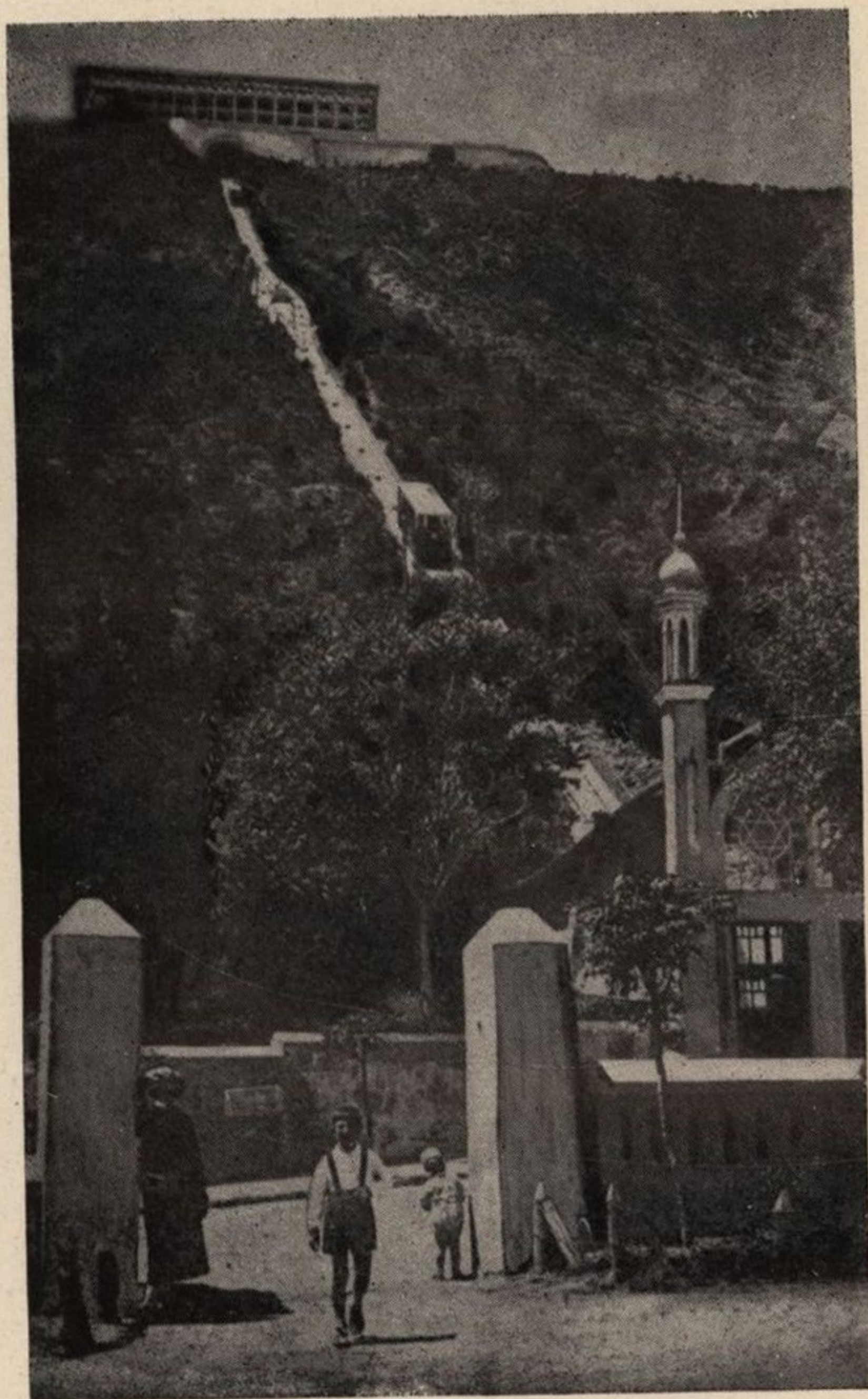
სამკურნალო თვისებები და კურორტის განვითარების პერსპექტივები

ჯანსაღ და ავადმყოფ ორგანიზმზე კიკეთის ჰაერის გავლენის შესახებ ჯერჯერობით სამედიცინო ლიტერატურაში არავითარი მასალა არ მოიპოვება, მაგრამ ავადმყოფები და დამს-

კრკეთი — აგარაკი.

თბილისი — ფუნკულორი.

ვენებლები ხალისიანად და სისტემატურად მიდიან კიკეთში და იქიდან კმაყოფილები ბრუნდებიან. ექიმებიც, რომელთაც კიკეთში უმუშავიათ, ადასტურებენ ამ კურორტის სამკურნალო და პროფილაქტიკურ ეფექტიანობას. ეს გასაგებიც არის. ულტრაიისფერი რადიაციით მდიდარი მთის ჰავა, სუფთა და გრილი ჰაერი, სხვადასხვა მცენარეთა (მათ შორის წიწვიანი ჯიშების) სიუხვე და რელიეფის სხვადასხვაობა, თვალწარმტაცი ბუნება, ცივი წყაროები ხელშემწყობ პირობებს წარმოადგენენ დასვენებისათვის.

კიკეთში წარმატებით შეიძლება იმკურნალონ ლიმფადენიტით, ბრონქიტით, პლევრიტით, სისხლნაკლებობით, მალარიით დაავადებულებმა, მაგრამ აღნიშნული დაავადებების დროს მკურნალობა ნაჩვენებია თბილისის გარეუბნის სხვა კურორტებზეც (კოჯორი, მანგლისი, წყნეთი).

ამიტომ კიკეთის გენერალური დაგეგმარების პროექტში გათვალისწინებულ უნდა იქნეს ამ კურორტის პროფილაქტიკური პროფილი, ძირითადად სრულასაკოვანთათვის. გარდა პოლიკლინიკისა, რომელსაც ექნება ყველა სამკურნალო-დიაგნოსტიკური განყოფილება და პატარა სტაციონარი, აქ გათვალისწინებული იქნება დასასვენებელი სახლების, პანსიონატების, სასტუმროს, ფიზკულტურის მოედნების, აეროსოლარიუმების და ცალკე სახლების (კოტეჯების—საოჯახო სარგებლობისათვის), აგრეთვე კულტურულ-განმანათლებელ დაწესებულებათა მშენებლობა. ამ კურორტის განვითარების გენერალური დაგეგმარების პროექტი, რა თქმა უნდა, გაითვალისწინებს, პირველ რიგში, კეთილმოწყობის ძირითად ელემენტებს: წყალსადენს, კანალიზაციას, ელექტრომომარაგებას და შინასაკურორტო გზებს.

აქედან გამომდინარე, კიკეთი უნდა განვითარდეს, როგორც მთელი წლის განმავლობაში მოქმედი კურორტი სრულასაკოვანთათვის. უნდა ითქვას, რომ ამას ხელს უწყობს კურორტის ყველა ბუნებრივი პირობა.

აქვე უნდა აღვნიშნოთ, რომ პანსიონატებში და დასასვენებელ სახლებში გასაგზავნათათვის წინამდებარეებზე არ უნდა ჩაითვალოს ქრონიკული ბრონქიტის, ლიმფადენიტის, ნევრასთენიის მსუბუქი ფორმები და მწვავე დაავადების გადატანის შემდეგი პერიოდი.

კუმისი

საქართველოში, რომელიც განთქმულია ბალნეოლოგიური და კლიმატური კურორტებით, სამკურნალო ტალახის წყაროები და ამ ტალახის მარაგი ჯერ კიდევ შედარებით სუსტად არის გამოვლინებული.

ამჟამად ჩვენში ცნობილია სამკურნალო ტალახის ორი წყარო: ახტალის ფსევდოვულკანური და კუმისის ტბის ნალექი ანუ ლამის ტალახი.

კუმისის ტბა იმავე სახელწოდების სოფლით, მდებარეობს თბილისიდან 22 კილომეტრის მანძილზე მისგან სამხრეთ-აღმოსავლეთი მიმართულებით, შავი ზღვის დონიდან 480 მეტრის სიმაღლეზე.

მისი გეოგრაფიული კოორდინატებია: $41^{\circ}35'$ ჩრდილოეთის განედი და $44^{\circ}52'$ აღმოსავლეთის გრძედი. თვით კუმისის ტბა—ტალახის წყარო, მდებარეობს იმავე სახელწოდების რკინიგზის სადგურიდან სულ ახლო. რკინიგზა აკავშირებს კუმისს როგორც საქართველოს, ისე სომხეთის, აზერბაიჯანის და სხვა რესპუბლიკების ქალაქებთან და დასახლებულ პუნქტებთან.

გარდა ამისა, თბილისთან კუმისს აერთებს ჩინებული გზატკეცილი, რომლის მნიშვნელოვანი ნაწილი გუდრონირებულია. იგი თბილისიდან მიემართება მტკვრის მარჯვენა ნაპირზე რკინიგზის სადგურ სოღანლულამდე, შემდეგ უხვევს მარჯვნივ კუმისის ტბისაკენ.

სოფ. კუმისიდან კუმისის ტბამდე სულ 3 კილომეტრია. ამ სამკურნალო ადგილის ახლობელი დასახლებული სოფლებია: მუხრან—თელეთი, მირზო—თელეთი, სოღანლული, კოდა, წალალუ, ხატის თელეთი და სხვ.

ტბის სიგრძე $2\frac{1}{4}$ კილომეტრამდეა, განი კი 2 კილომეტრამდე. მისი საერთო ფართობი შეადგენს დაახლოებით

4—4¹/₂ კმ². თბილისის მიდამოებში მდებარე ცხრა ტბის შორის იგი ყველაზე დიდია. კუმისის ტბის სიღრმე მერყეობს ორი მეტრის ფარგლებში. ტალახის ზედა, დაახლოებით 5 სმ სისქის ფენა ნაცრის ფერისაა და წარმოადგენს ტალახის დაჟანგულ ნაწილს. უფრო ღრმად მდებარეობს შავი, სქელი, პლასტიკური მაღალხარისხოვანი სამკურნალო ტალახი, რომლის სისქე აღწევს ერთ მეტრზე მეტს.

1936 წელს თბილისის სანიტარული ინსტიტუტის მიერ ჩატარებულ იქნა კუმისის ტალახის ფიზიკურ-ქიმიური და მიკრობიოლოგიური ანალიზები, რომლებმაც დაადასტურა მისი მაღალი სამკურნალო ღირსება.

კუმისის ტალახს, სამკურნალო მიზნით, პირველად, შედარებით ვიწრო ფარგლებში, იყენებდნენ ახტალის ტალახთან ერთად თბილისის საბჭოს აღმასკომის ჯანმრთელობის დაცვის განყოფილების გოგირდწყალტალახსამკურნალოში 1927—32 წლებში; ამის შემდეგ კუმისის ტალახის გამოყენება შეწყდა.

თბილისის საბჭოს საკურორტო სამმართველოს მიერ 1936 წელს განახლდა ამ ტალახის გამოყენება იმავე გოგირდწყალტალახსამკურნალოსა და პროფკავშირთა სრულიად საქავშირო ცენტრალური საბჭოს ლიკანის სანატორიულ კომბინატში (ბორჯომ-ლიკანი).

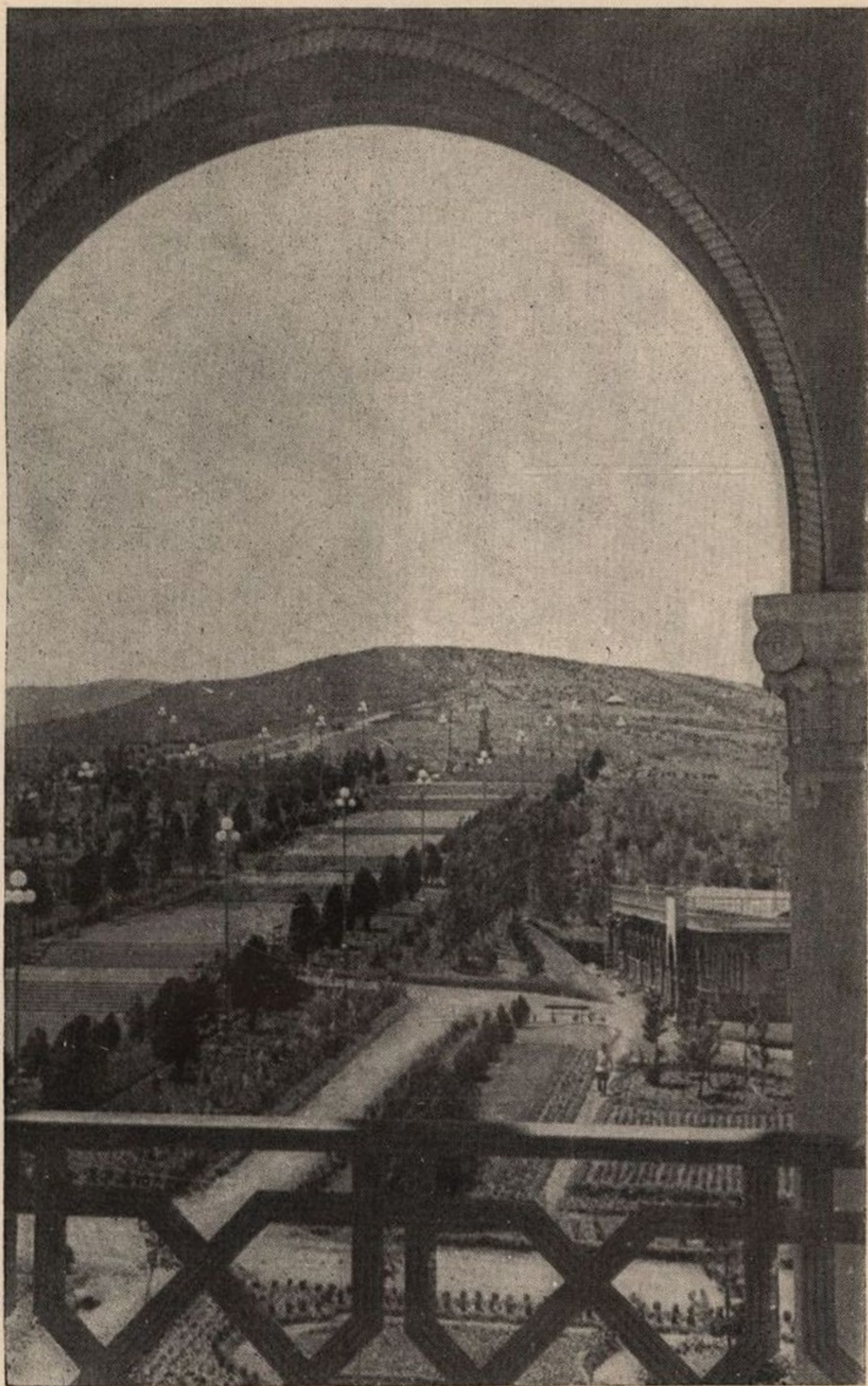
რესპუბლიკის ყველა სპეციალურ სამკურნალო დაწესებულებაში, ამ ძვირფასი სამკურნალო ფაქტორის ფართო გამოყენების მიზნით, ტბის სიღრმეში მოეწყო სპეციალური ესტაკადა და ტალახის ამოღების მექანიზაციის მიზნით კონსტრუირებულ იქნა სპეციალური ხელსაწყო. ტბის ნაპირზე აშენებულ იქნა ქვითკირის ორსართულიანი პატარა შენობა, რომლის მეორე სართულში მოთავსდა სამკურნალო ტალახის ექსპლოატაციაზე მომუშავე პერსონალი, პირველში კი — ნავეები და სხვა ინვენტარი.

1935 წელს კუმისის ტბას ესტუმრა სამეცნიერო ექსპედიცია, რომელშიც შედიოდნენ: უკრაინის სამეცნიერო აკადემიის წევრი-კორესპონდენტი პროფ. ე. ბურქსერი, ცნობილი ბალნეოლოგი — ტალახმცოდნე პროფ. ს. ნალბანდოვი,

თბილისი — ხედი ფუნქულორის ზედა სადგურიდან.

მთაწმინდა — ხედი ფუნიკულორის ზედა სადგურიდან.

პროფ. დ. ჯავახიშვილი, პროფ. მ. ზანდუკელი, ექ. ლ. ნაზარეტიანი, კ. ბეგიზოვი, დოც. მ. ნოდია და სხვები.

სამკურნალო ტალახისა და ადგილზე ტბის შემოწმების გარდა, ექსპედიციის მიერ აღებულ იქნა სინჯები ანალიზებისათვის. ანალიზები გაკეთებულ იქნა უკრაინის (ოდესა) კურორტოლოგიის ინსტიტუტის ფიზიკურ-ქიმიურ ლაბორატორიაში პროფ. ბურქსერის ხელმძღვანელობით.

ხსენებული ექსპედიციის დასკვნისა და ფიზიკურ-ქიმიური ანალიზების თანახმად მიზანშეწონილად იქნა ცნობილი ამ სამკურნალო ტალახის ფართო გამოყენება სამკურნალო მიზნით, როგორც თბილისში, ისე თბილისგარეშე ტალახით სამკურნალოებში. ამავე დროს ექსპედიციამ აღნიშნა ტბის ამოწრობის საშიშროება იმის გამო, რომ მასში შემავალ წყაროებს მცხოვრებლები იყენებენ ნათესებისა და ბოსტნების მოსარწყავად. თბილისის საბჭოს საკურორტო სამმართველოს მიერ მიღებული ზომების შედეგად წყლის ნაწილი ისევ დაუბრუნდა ტბას და ტბის წყლის რეჟიმი ცოტად თუ ბევრად აღდგენილ იქნა.

კუმისის ტბის ტალახის მექანიკური ანალიზი

ანალიზი გაკეთებულია ოდესის კურორტოლოგიის ინსტიტუტის ფიზიკურ-ქიმიურ ლაბორატორიაში (გამგე—პროფ. ბურქსერი).

№ რიგზე	ტალახის ნაწილაკების ოდენობა (მილიმეტრებში)	რაოდენობა % -ში
1.	0,25	0,418
2.	0,25—0,05	2,622
3.	0,05—0,01	12,200
4.	0,01—0,005	19,160
5.	0,005—0,001	2,850
6.	—0,0001	11,550
7.	წყალი და წყალში გახსნ. მარილები	51,200

ამჟამად კუმისის ტბაზე არსებობს სადარაჯო და ქვეთკირის შენობა საწყობისათვის.

აღნიშნული ტალახის ექსპლოატაცია 1940 წლიდან ისევ შეწყდა.

თბილისის საკურორტო სამმართველომ უკანასკნელ წლებში ისევ განაახლა კუმისის ტბის ტალახის ექსპლოატაცია, რადგან მოთხოვნილება ამ საუკეთესო ღირსების მქონე სამკურნალო ტალახზე დიდია როგორც საქართველოს ფარგლებში, ისე ჩვენი მეზობელი რესპუბლიკების მხრივაც (სომხეთი, აზერბაიჯანი).

ჭ ა მ ა

ჰიდრომეტეოროლოგ გ. ჭირაქაძის მონაცემებით, კუმისის ჰაერის საშუალო თვიური ტემპერატურა მერყეობს $+1,7$ $+24,6^{\circ}$ შორის, ატმოსფერული ნალექების რაოდენობა წელიწადში შეადგენს 385 მმ, ხოლო საშუალო ფარდობითი ტენიანობა აღწევს 67%.

მოყვანილი მონაცემებიდან აშკარად ჩანს, რომ კუმისი საერთოდ ნაშრალ და თბილ რაიონს წარმოადგენს, სადაც ზაფხულობით მნიშვნელოვნად ცხელა და ატმოსფერული ნალექების რაოდენობა მცირეა.

კუმისის სამკურნალო ტალახის გამოყენება თერაკიული მიზნებისათვის და მისი უმჯობესი ათვისების პრესკეპტივები

თბილისის გოგირდწყალ-ტალახსამკურნალოში 1927—32 წწ. ჩატარებული დაკვირვებებით გამოირკვა, რომ კუმისის ტალახი დადებით შედეგს იძლევა სახსრების, პერიფერიული ნერვული სისტემის, გინეკოლოგიურ და სხვა დაავადებათა დროს (დ. ჯავახიშვილი, დ. ჭიჭინაძე და სხვ.).

პროფკავშირთა ცენტრალურ საბჭოს ბორჯომ-ლიკანის სანატორიუმში კუმისის ტალახის მკურნალობის მიზნით გამოყენების შედეგად სპეციალისტები მივიდნენ იმ დასკვნამდე, რომ ამ ტალახის თვისება—კოლოიდობა და პლასტი-

კურობა უზრუნველყოფს ქსოვილების ღრმა გათბობას. 40—50° ტემპერატურის ტალახის აპლიკაციას ავადმყოფები, უმეტეს შემთხვევაში, კარგად იტანენ და მკვეთრად გამოხატული ტკივილი ქრება.

ფიზიკურ-ქიმიური თვისებების მიხედვით, კუმისის ტალახი წარმოადგენს ცნობილ ტამბუკანის¹ ტბის ტალახის ანალოგს, ხოლო ზოგიერთი მაჩვენებლის მიხედვით იგი რამდენადმე მალლა დგას, ვიდრე ახტალისა და ტამბუკანის ტალახი.

კუმისის ტბის ტალახის გამოყენება თამამად შეიძლება ყველა იმ დაავადებათა დროს, როდესაც საერთოდ ნაჩვენებია ტალახით მკურნალობა; ამავე დროს, კუმისის ტალახს აქვს ზოგიერთი უპირატესობა ახტალის ტალახთან შედარებით; სახელდობრ, კუმისის ტალახი სქელი კონსისტენციისაა და ელასტიკურია; ამ თვისებებს კი დიდი მნიშვნელობა აქვს ტალახის აპლიკაციური მეთოდით გამოყენებისა და განსაკუთრებით ტალახით კურორტგარეშე მკურნალობის თვალსაზრისით.

კუმისის ტალახის უპირატესობა, ახტალის ტალახთან შედარებით, იმაშიც მდგომარეობს, რომ დიდი ხანია, რაც დამტკიცებულია ლამის ტალახის რეგენერაციის (აღდგენის) შესაძლებლობა (ტამბუკანი, ოდესის ლიმანები და სხვ.). ლამის ტალახთა ჯგუფს ეკუთვნის კუმისის ტალახიც. ამის შედეგად ერთხელ გამოყენებული, რეგენერაციის თვისების მქონე სამკურნალო ტალახი შეიძლება განმეორებით იქნეს გამოყენებული ყოველი 5—8 თვის შემდეგ. თუ ტალახი შენახულ იქნება სარეგენერაციო სპეციალურ აუზებში, აღნიშნული დროის განმავლობაში ხდება მისი პირველადი ბუნებრივი სამკურნალო თვისებებისა და სისუფთავის აღდგენა.

1. ტამბუკანის ტბა მდებარეობს კურორტ ესენტუკიდან 7 კილომეტრის მანძილზე. ტამბუკანის ტალახს ფართოდ იყენებენ ესენტუკში და ჩრდილოეთ კავკასიის სხვა სახელგანთქმულ კურორტებზე (კისლოვოდსკი, ჟელეზნოვოდსკი, პიატიგორსკი).

არის კიდევ ერთი ფრიად მნიშვნელოვანი გარემოება, რომელიც გვიკარნახებს კუმისის ტალახის ეკონომიურ და რაციონალურ გამოყენებას.

საქმე ის არის, რომ, როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, საქართველოში ჯერჯერობით ცნობილია სამკურნალო ტალახის მხოლოდ ორი წყარო: კუმისისა და ახტალის.

ახტალის ტალახის დებიტი გამოკვლეული იყო სხვადასხვა სპეციალისტების მიერ სხვადასხვა დროს. მკვლევართა ერთი ჯგუფის აზრით, ტალახის დებიტი უდრიდა 70 კუბ. მეტრს; სხვა მკვლევართა აზრით—50 მ³, ხოლო მესამე ჯგუფის აზრით, დებიტი შეადგენდა 30 მ³ დღე-ღამეში. უკანასკნელ წლებში სისტემატური დაკვირვების მიხედვით, ტალახის დებიტი დღე-ღამეში 10 კუბ. მეტრს არ აღემატება. ჯერჯერობით არ არის გამორკვეული, თუ რა იწვევს დებიტის ასეთ მერყეობას. 1948 წ. საქართველოს სსრ კურორტოლოგიის ინსტიტუტმა სპეციალური ჰიდროგეოლოგიური ხასიათის მუშაობა ჩაატარა კურორტ ახტალის რაიონში. გამოიკვია, რომ ამჟამად ახტალის ტალახის დებიტი 6—10 მ³ არ აღემატება დღე-ღამეში. ეს მცირე დებიტი ოდნავად თუ დააკმაყოფილებს თვით კურორტის მოთხოვნილებას, მით უმეტეს, რომ კურორტი შემდეგში იმოქმედებს მთელი წლის განმავლობაში. ამავე დროს, ტალახით მკურნალობაზე, როგორც ფრიად ეფექტურ სამკურნალო საშუალებაზე, მოთხოვნილება თანდათან იზრდება.

ამრიგად, ტალახით სამკურნალოების დიდ ქსელს, როგორც თბილისში, ისე საქართველოს სხვა ქალაქებში და რაიონებში, აგრეთვე მეზობელ რესპუბლიკებში, ვერ უზრუნველყოფს ახტალის ტალახი და ისინი მთლიანად უნდა გადავიდნენ კუმისის ტალახზე.

იმისათვის, რომ კუმისის ტალახმა შეძლოს ასეთი მოთხოვნილების უზრუნველყოფა, პირველ რიგში, საჭიროა ამ ძვირფასი სამკურნალო ტალახის წყალქვეშ შენარჩუნების მიზნით რადიკალური ღონისძიებების ჩატარება. ტბის წყალის ფართობის შემცირების მიზნით ტბის სამთო-სანიტარული დაცვის ზონის ფარგლებში მწვანე ნარგავების განადგურება

წარსულში და ტბაში ჩამდინარე წყაროთა გამოყენება ბოსტნების და ყანების მოსარწყავად. საჭიროა აღნიშნული ზონის ნარგავებისა და მცენარეთა დაცვა საქონლისაგან და ამასთან ერთად მთელი სამთო-სანიტარული დაცვის ზონის გამწვანება. საჭიროა აგრეთვე კონტროლის დაწესება, რომ ტბაში შენაკადი წყაროების წყალი არ იქნეს გამოყენებული სხვა მიზნებისათვის. საკურორტო სამმართველოს გათვალისწინებული აქვს ტბის რეჟიმის და რაიონის ჰიდროგეოლოგიური შესწავლა, აგრეთვე ტბის დასაცავად მთელ რიგ ღონისძიებათა ჩატარება, რაც, რასაკვირველია, სათანადო შედეგს მოგვცემს. ტალახის ამოღების უფრო სრულყოფილი მექანიზაცია უზრუნველყოფს ტალახით სამკურნალო დაწესებულებების დროულ და შეუფერხებელ მომარაგებას.

სამკურნალო ტალახის რაციონალური და ეკონომიური ხარჯვა მოითხოვს ტალახით სამკურნალო დაწესებულებებში ტალახის სარეგენერაციო აუზების მოწყობას.

არ იქნება ზედმეტი დაისვას საკითხი თვით ტბაზე ტალახით სამკურნალოს ორგანიზაციის შესახებ.

აღნიშნულ ღონისძიებათა ცხოვრებაში გატარება მოგვცემს ტალახის ფართო გამოყენების საშუალებას.

კუმიის ტალახით მკურნალობის ჩვენებანი

1. სახსრების ქრონიკული ანთება რევმატიზმული, ინფექციური, ტრავმული, ენდოკრინული და სხვა წარმოშობისა;
2. პერიფერიული ნერვული სისტემის დაავადებანი, უმთავრესად ნევრიტები და ნევრალგიები (იშიასი, ლუმბაგო და სხვ.);
3. ქრონიკული გინეკოლოგიური დაავადებანი (საშვილოსნოს, საკვერცხეების და საშვილოსნოს ახლო მდებარე ქსოვილების ანთება, ოპერაციისშემდგომი შეხორცებები, მენსტრუაციის მოშლა ენდოკრინული წარმოშობისა და სხვ.);
4. კანის ქრონიკული დაავადებანი (ფსორიაზი, ეგზემა, ქავანა, დერმატოზები, ფურუნკულოზი და სხვ.);

5. ღვიძლის და ნაღვლის ბუშტის ქრონიკული ანთება, პერიგასტრიტი, პერიდუოდენიტი და სხვ;

6. წვივის ქრონიკული წყლული, ქრონიკული ფლებიტი, თრომბოფლებიტი, ენდარტერიიტი და სხვ.

წინააღმდეგობუნებანი

1. ფილტვებისა და სხვა ორგანოთა ტუბერკულოზი;
2. გულისა და სისხლძარღვთა სისტემის დაავადებანი სუბკომპენსაციისა და დეკომპენსაციის სტადიაში;
3. ცენტრალური ნერვული სისტემის ორგანული დაავადებანი;
4. ორსულობის ყველა პერიოდი;
5. ავთვისებიანი სიმსივნეები;
6. მწვავე ანთებითი პროცესები და სიცხიანი დაავადებანი.

მთაწმინდა

მთაწმინდა თბილისის სპარეუბნო კურორტებიდან და სააგარაკო ადგილებიდან უახლოესი მთის კლიმატური სადგურია. მას ხშირად არასწორად უწოდებენ ფუნიკულორს — საბაგრო გზის სახელწოდებას, რომელიც აკავშირებს თბილისს მთაწმინდასთან. ფუნიკულორის ქვედა სადგური მდებარეობს ზღვის დონიდან 460 მეტრის სიმაღლეზე, ზედა სადგურის სიმაღლე კი აღწევს 760 მეტრს. თვით ფუნიკულორის სიგრძე უდრის 510 მეტრს. მთაწმინდა უშუალოდ ეკვრის თბილისს და არსებითად შეადგენს ქალაქის განუყოფელ ნაწილს. წარსულში მთაწმინდა ატარებდა აგრეთვე „განდეგილის“ მთის სახელწოდებას.

გარდა საბაგრო გზისა და მშვენიერი გუდრონირებული საავტომობილო გზატკეცილისა, თბილისიდან მთაწმინდაზე აღის მეტად ლამაზი საცალფეხო გზა. სანამ ამ გზით მთაწმინდის პლატოზე ავიდოდეთ, დაახლოებით შუა მანძილზე, ქალაქისაკენ მიმართულ მთის ფერდობზე მოთავსებულია მამა-დავითის ეკლესია, გასული საუკუნის მეორე ნახევრისა და მიმდინარე საუკუნის საქართველოს დიდ მოღვაწეთა და მწერალთა პანთეონით. აქ არის უკვდავი მწერლების აკაკი წერეთლის, ილია ჭავჭავაძის, ნიკოლოზ ბარათაშვილის, ვაჟა-ფშაველას, დიდი საზოგადო მოღვაწის ნიკო ნიკოლაძის, დიდებული რუსი მწერლის ალექსანდრე გრიბოედოვის და სხვათა საფლავები. აქ დასაფლავებულია დიდი სტალინის დედა ე. ჯუღაშვილი.

მთაწმინდის სულ ზედა ნაწილი წარმოადგენს საკმარისად მოზრდილ პლატოს თავისი სუფთა, გრილი ჰაერით, განსაკუთრებით ზაფხულის ცხელ პერიოდში, როდესაც მისკენ მიისწრაფის მრავალი ათასი თბილისელი.

ამ პლატოდან მოჩანს დიდებული, თეთრად შემოსილი მყინვარი და კავკასიონის მთავარი ქედის მუდამ

თოვლით დაფარული სხვა მწვერვალები, თუშ-ფშავ-ხევსურეთის და კახეთის კავკასიონი, სამგორის დაბლობი, ბოტანიკური ბაღი და ბოლოს თვით თბილისი, მთელი მისი სილამაზით. სალამოს ჟამს მაყურებლის თვალწინ ტაფობში იშლება საუცხოოდ გაჩირადდნებული ქალაქი.

საქართველოში საბჭოთა ხელისუფლების დამყარებამდე მთაწმინდის პლატო წარმოადგენდა მცირე ფართობიან მოედანს, რომელიც თან ეკვროდა ფუნიკულორის ზემო სადგურს. აქედან ცოტა მოშორებით კი მთელი პლატო წარმოადგენდა ბნელს და სრულებით მოუწყობელ ადგილს, სადაც სალამოობით დამსვენებელთა გავლაც კი სახიფათო იყო.

ამჟამად, მთაწმინდის პლატო სრულიად გადასხვაფერდა; აქ უკვე გაყვანილია საუცხოოდ გუდრონირებული საავტომობილო გზა, ნატახტარის წყალი, გამწვანებულია პლატოს მანამდე შიშველი მოედანი და მთის ყველა ფერდობი, კომკავშირის ხეივნისა და სოლოლაკის მთის ფერდობების ჩათვლით.

თვით პლატოზე გაშენებულია ი. სტალინის სახელობის პარკი. ფუნიკულორის ზემო სადგურზე აგებულია გრანდიოზული სამსართულიანი პავილიონი, მდიდრული დარბაზებით, უზარმაზარი ღია ვერანდებით, საუცხოოდ გაფორმებული სასადილო დარბაზით და სხვ.

პლატოს მთელი ტერიტორია ლამაზად არის გაფორმებული: გაყვანილია ხეივნები, გზა-ბილიკები ყვავილნარებით; აგებულია კაფეები, კიოსკები, მოწყობილია შადრევნები; პლატოს ცენტრში დადგმულია დიდი ბელადის ი. ბ. სტალინის გრანდიოზული მონუმენტი.

მთაწმინდის ტემპერატურა ცხელი თვეების პერიოდში საშუალოდ $2,1^{\circ}$ ნაკლებია, ვიდრე თბილისის ტემპერატურა.

ამავე დროს, ზამთრის თვეებში თბილისში უფრო ცივა, ვიდრე მთაწმინდაზე. ეს მოვლენა იმით აიხსნება, რომ თბილისი მდებარეობს ქვაბულში და ღია ჰორიზონტის უქონლობის გამო აქ გროვდება ცივი ჰაერი, რომელიც უფრო მეტ დროს ჩერდება, ვიდრე მთაწმინდის ღია პლატოზე.

ქარების სისწრაფე მთაწმინდაზე ოდნავ მეტია, ვიდრე თბილისში (სხვაობა აღწევს დაახლოებით $0,5$ მ/წ); ამავე დროს ქარების ცოტაოდენ გაძლიერებას აქვს ადგილი მთა-

ბეთანია — XII საუკუნის ეკლესია.

მცხეთა — სვეტიცხოველის ტაძარი.

წმინდაზე სალამოს საათებში (განსხვავება თბილისთან შედარებით აღწევს 1 მეტრამდე წუთში). ეს მოვლენა არ შეიძლება ჩაითვალოს უარყოფითად, განსაკუთრებით ზაფხულის ცხელი თვეების მანძილზე, ვინაიდან იგი ქმნის სასიამოვნო სიგრილეს. აქ გაბატონებული ჩრდილო-დასავლეთის და სამხრეთ-აღმოსავლეთის ქარები ხელს უწყობენ ჰაერის სიგრილეს ზაფხულის თვეებში.

მთაწმინდა ხასიათდება ჰაერის შედარებით მეტი ტენიანობით, ვიდრე თბილისი.

თუ ამასთან ერთად მხედველობაში მივიღებთ აქ მუდამ არსებულ ნიავეს და ჰაერის სისუფთავეს (მეტეოროლოგ გ. ჭირაქაძის მონაცემებით, ჩუღურეთში ჰაერის ერთი კუბური სანტიმეტრი შეიცავს 11000 მტვერის ნაწილაკს, მთაწმინდაზე — 2000), სრულიად ნათელი ხდება თბილისის მოსახლეობის მისწრაფება სტალინის სახელობის კულტურისა და დასვენების პარკისაკენ, განსაკუთრებით ზაფხულის სიცხეში.

მთაწმინდის პლატოზე იქმნება მწვანე ნარგავთა მნიშვნელოვანი მასივები და ახლო მომავალში მის ფართო ტერიტორიაზე შესაძლებელი გახდება გაიშალოს მთელი რიგი პროფილაქტიკური დაწესებულებები: ერთ ან მრავალდღიანი დასასვენებელი სახლები, პანსიონატები, სასტუმროები, აგრეთვე კულტურულ-საგანმანათლებლო, სანიტარულ-ჰიგიენური და სხვა დამხმარე ხასიათის ობიექტები, რომლებიც საჭიროა დამსვენებელთა ყოველმხრივი მომსახურებისათვის.

ბეთანია

ბეთანია მდებარეობს თბილისიდან დასავლეთით 30 კილომეტრის მანძილზე ტყეებით მდიდარ მიდამოში, ზღვის დონიდან 900—950 მეტრის სიმაღლეზე. თბილისიდან ბეთანიაში მიდის კარგი გზატკეცილი, რომელიც გაივლის კურორტ კოჯორზე, სამადლოსთან სცილდება მანგლისში მიმავალ მაგისტრალურ გზას და უხვევს დასავლეთით აგარაკ ბეთანიისაკენ. მეორე გზა—თბილისიდან კურორტ წყნეთის გავლით მნიშვნელოვნად ამცირებს მანძილს ბეთანიამდე.

თვით სააგარაკო ადგილი მდებარეობს მდინარე ვერის დაბლობის გაშლილ ნაწილში. ეს ადგილი ჩრდილოეთიდან დახურულია თრიალეთის ქედით, რომლის სიმაღლე აქ აღწევს 1400—1600 მეტრს; სამხრეთით მდებარეობს შედარებით დაბალი მთის ქედი; დასავლეთით კი მას გადმოჰყურებს საწყისის ქედი, რომლის სიმაღლე აქ 2000 მეტრს აღწევს.

ბეთანიის რაიონში თრიალეთის ქედის სამხრეთის ფერდობები დასერილია მრავალი ხეობით, რომლებიც მიმართული არიან ჩრდილო - დასავლეთიდან სამხრეთ - დასავლეთისაკენ. ადგილის გაშლილობა აღმოსავლეთიდან და თრიალეთის სამხრეთ ფერდობებზე არსებული მთის დაბლობების სისტემა განსაზღვრავს რაიონის ვენტილაციას და ხელშემწყობ გავლენას ახდენს ბეთანიის კლიმატურ კომპლექსზე. რაიონის დახურულობა ჩრდილოეთიდან თრიალეთის ქედით არბილებს ცივი ჰაერის მასების მოქმედებას. ასევე შემარბილებლად (გამაგრებლად) მოქმედებს ბეთანიის ჰაერზე აქ არსებული ტყეების მდიდარი მცენარეულობა.

ამ საკურორტო რაიონში მდებარეობს შუა საუკუნეების ქართული ხელოვნების მეტად თვალსაჩინო ძეგლი—ბეთანიის ეკლესია. იგი საინტერესოა თავისი არქიტექტურული ფორმით, მდიდარი ჩუქურთმებით და შესანიშნავი ფრესკული

ფერწერით. ეს ეკლესია მიეკუთვნება მეთორმეტე საუკუნის დასასრულს.

ბეთანიაში ათეული წლის წინათ აშენებულ იქნა მშვენიერი სამსართულიანი კაპიტალური შენობა, რომელშიც 1941 წლამდე ისვენებდნენ წარმოების მოწინავე მშრომელები—დამკვერელები. 1944 წლიდან იგი გადაეცა განათლების სამინისტროს. ამ შენობის გარდა, აქ არის აგრეთვე რამდენიმე დამხმარე ნაგებობა. დამსვენებელთა მომსახურების მიზნით მოწყობილი იყო მნიშვნელოვანი დამხმარე მეურნეობა—სარძევე ფერმა, საფუტკრე, საღორე, საბალ-ბოსტნე მეურნეობა და სხვა.

ბეთანია უზრუნველყოფილია წყალსადენით და ელექტრული განათებით.

თუ მხედველობაში მივიღებთ ბეთანიის სიახლოვეს თბილისთან და საკურორტო-სააგარაკო მშენებლობის გაშლისათვის ტერიტორიულ შესაძლებლობას, ბეთანიას განვითარების დიდი პერსპექტივა აქვს.

ბეთანია თამამად შეიძლება გამოყენებულ იქნეს როგორც სამკურნალო-პროფილაქტიკური კურორტი მეორადი სისხლნაკლულობის, კვების დაქვეითების, ქრონიკული ბრონქიტის, პლევრიტის, მალარიის, ლიმფური ჯირკვლების ანთებისა და ნევროზების მსუბუქი ფორმების დროს.

მცხეთა

მცხეთა საქართველოს უძველესი სატახტო ქალაქია. იგი მდებარეობს თბილისიდან 20 კილომეტრის მანძილზე ჩრდილო-დასავლეთი მიმართულებით, იქ, სადაც არაგვი უერთდება მტკვარს. ოდესღაც დიდი პოლიტიკური და კულტურული ცენტრი მცხეთა, წარმოადგენდა იბერიის სამეფოს სატახტო ქალაქს. თითქმის თხუთმეტმა საუკუნემ განვლო მას შემდეგ, რაც მცხეთამ თავისი ადგილი დაუთმო თბილისს.

მცხეთის მიდამოებში შენარჩუნებულია საქართველოს მატერიალური კულტურისა და ხელოვნების უდიდესი ძეგლები.

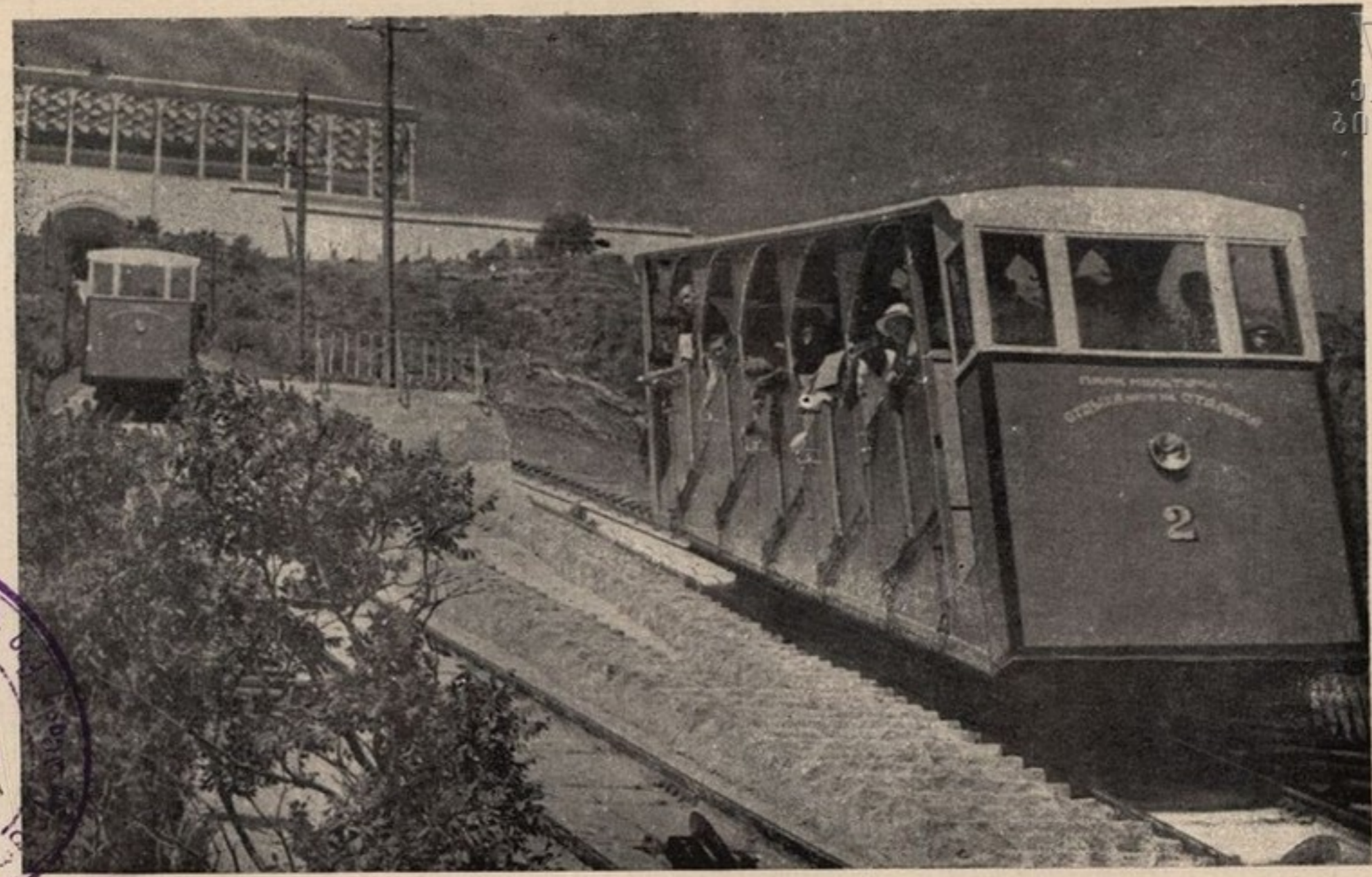
აქ შემონახულია უძველეს ქალაქ-სიმაგრის არმაზის ციხის ნაშთები. ს. ჯანაშიას ხელმძღვანელობით 1937—1945 წლებში წარმოებული გათხრებით დამტკიცებულია ამ მიდამოში სხვადასხვა კულტურული ფენის არსებობა, რომელთაგან უძველესს აკუთვნებენ IV, III საუკუნეებს ძველი წელთაღრიცხვით. ამავე დროს აღსანიშნავია, რომ არმაზი იყო იბერიისა და უძველესი ქართლის სატახტო ქალაქი საქართველოს სახელმწიფოებრივი წყობილების წარმოშობის პირველი დღეებიდანვე.

აქვე, სამთავროს ნეკროპოლში წარმოებული გათხრების შედეგად (1938—1941 წ.) აღმოჩენილია სამარხები, რომლებიც დათარიღებულია მეორე ათასწლეულის შუა ხანებით.

თვით შუა მცხეთაში მდებარეობს მეთერთმეტე საუკუნეში აგებული საკათალიკოსო ტაძარი სვეტიცხოველი, რომელიც გარშემორტყმულია ქონგურებიანი გალავანით. მცხეთის დასავლეთ განაპირა უბანში არის მეორე ეკლესია—სამთავროს ქალთა მონასტერი. მცხეთის ჩრდილო-დასავლეთით, მდ. არაგვის მარჯვენა ნაპირზე, მოჩანს ნახევრად დანგრეული ციხე-სიმაგრე—ბებრის ციხე. მდ. არაგვის მეორე ნაპირზე ზედაზენის მთის ფერდობზე, ოდესღაც აქ არსე-

ქართული
ბიბლიოთეკა

თბილისი — ფუნქციონორის ზედა სადგური.

მთაწმინდა — სტალინის სახელობის კულტურისა და დასვენების პარკის მთავარი ხეივანი.

ბული ქალაქის ადგილზე მდებარეობს პატარა სოფელი წიწამური. მცხეთის პირდაპირ, მდ. არაგვის მარცხენა ნაპირზე, მთაზე ამართულია ჯვარის საყდარი, რომელიც აგებულია მე-ნ საუკუნეში. სვეტიცხოვლის ეკლესიის მახლობლად, მდინარე არაგვის ნაპირზე დარჩენილია ძველი ბაზილიკის ნანგრევები.

დღევანდელი მცხეთა წარმოადგენს სოფელს, მოთავსებულს, როგორც უკვე მოვიხსენიეთ, ორი მდინარის — არაგვისა და მტკვრის შესაყარზე. სამხრეთიდან იგი დახურულია თრიალეთის ქედის უშუალოდ მოახლოებული ტოტებით. ჩრდილოეთიდან მას უახლოვდება კავკასიონის მთის ფერდობები. მცხეთის ტერიტორია შევიწროვებულია ზემოხსენებული მთების ქედებით. ჰაერის მასების ცვლა ხდება მდ. მტკვრის ხეობის საშუალებით. ამასთან დაკავშირებით, აქ გაბატონებულია ჩრდილო-დასავლეთის და აღმოსავლეთის ქარები; ჩრდილო-დასავლეთიდან ჰორიზონტის გახსნილობა ხელს უწყობს ამავე მიმართულების ქარების მოქმედებას, ხოლო მცხეთის მიერ დაკავებული დაბლობის სივიწროვე — სინოტივის კონდენსაციას, რაც თავის მხრივ გავლენას ახდენს ატმოსფერული ნალექების რაოდენობაზე, შედარებით იმ ადგილებთან, რომლებიც მდებარეობენ მცხეთიდან აღმოსავლეთი ან დასავლეთი მიმართულებით. მცხეთა, თბილისთან შედარებით, ხასიათდება გრილი ზაფხულით და ცივი ზამთრით. მთების ფერდობები, რომლებითაც გარშემორტყმულია მცხეთა, საკმაოდ დაფარულია ფოთლოვანი ტყით.

თავისი კლიმატური თვისებებით და თბილისთან სიახლოვეთ, რომელსაც უკავშირდება მეტად მოხერხებული გუდრონირებული გზატკეცილით და რკინიგზით (სულ 25—30 წუთის გზა), მცხეთა წარმოადგენს კარგ კლიმატურ სადგურს და სააგარაკო ადგილს თბილისის მოსახლეობის დასვენებისათვის. მცხეთა ღირსია შემდგომი განვითარებისა პროფილაქტიკური პროფილით.

მდინარე არაგვის მარცხენა ნაპირზე, ჯვარის მონასტრიდან ერთი კილომეტრის მანძილზე ჩრდილოეთის მიმართულებით, სოფ. წიწამური-ჯვარის მონასტრის გზაზე არსებულ

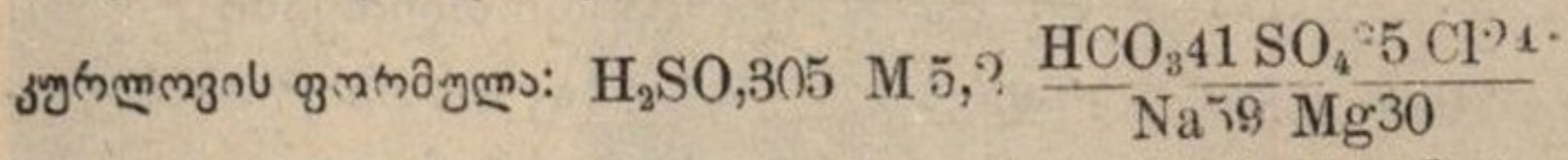
„წამყრალა ხევში“ გაფანტულია მცხეთის გოგირდწყალბადიანი წყალის მრავალი მცირე გამოსავალი. წყაროების დებიტი აღემატება 5000 ლიტრს დღე-ღამეში.

ჩვენი ჰიდროგეოლოგების დასკვნით, მინერალური წყაროები სრულებით არ არის კეთილმოწყობილი — მათ ადამიანის ხელი ჯერჯერობით არ შეხებია.

საქართველოს სსრ ჯანმრთელობის დაცვის სამინისტროს კურორტოლოგიის ინსტიტუტის მიერ 1947 წლის დეკემბერში ჩატარებული მცხეთის მინერალური წყალის ქიმიური ანალიზი იძლევა შემდეგ სურათს:

მკვრივი ნაშთი გამომშრალი 110° — 4,213 გრ. 1 ლიტრში

ი ო ნ ე ბ ი	გრამები	მგ. ექვ.	მგ. ექვ. %
ნატრიუმი და კალიუმი	0,9379	40,78	48,84
კალციუმი	0,500	7,50	10,81
მაგნიუმი	0,2557	21,03	30,34
		69,31	100,00
ქლორი	0,5858	16,50	23,80
სულფატი	1,670	24,31	35,03
ჰიდროკარბონატი	1,7385	28,50	41,17
		69,31	100,00
კაჟის ორჟანგი	0,070		
ალუმინის ჟანგი	0,0040		
საერთო რიტრირებული გოგირდი გათვლ. H ₂ S-ზე	0,300		
საერთო მინერალიზაცია	5,219		

როგორც მოყვანილი ანალიზიდან ჩანს, მცხეთის მინერალური წყაროების წყალი ეკუთვნის გოგირდწყალბადიან-ჰიდროკარბონატულ - სულფატურ - ქლორიდულ - ნატრიუმიან-მაგნიუმიან წყალს. წყალის მინერალიზაცია დღევანდელ პირობებში უდრის 5,2 გრამს ერთ ლიტრში. ამავე დროს უნდა აღინიშნოს, რომ გოგირდწყალბადის რაოდენობა აღნიშნული წყაროების წყალში აჭარბებს 305 მილიგრამს ერთ ლიტრში, რითაც იგი მალლა დგას საქართველოში დღემდე ცნობილ ყველა გოგირდწყალბადიან წყაროს წყალზე (მენჯი,

გორიჯვარი, ცაიში, პრიმორსკაია, ბია, თბილისი), და აგრეთვე
მაცესტის გოგირდწყალბადიან მინერალურ წყლებზედაც.

მცხეთის მინერალური წყალი, უდავოდ, ღირსია განსაკუთრებული ყურადღებისა მათი ყოველმხრივი შესწავლის მხრივ. პირველ რიგში, საჭიროა ჰიდროგეოლოგიური სამუშაოების ჩატარება მინერალური წყალის საერთო რესურსის გამოვლინების, მათი დებიტის, მინერალიზაციის და ტემპერატურის გაზრდის მიზნით, რის შემდეგაც ამ ბაზაზე შესაძლებელი გახდება ბალნეო-კლიმატური კურორტის მშენებლობა.

მცხეთის რაიონში, რაიონის ცენტრიდან 3—4 კილომეტრის მანძილზე, ბულაჩაურის წყალსადენის გვირაბის მშენებლობასთან დაკავშირებით 1951 წელს, ზაჭესსა და მცხეთას შორის, ჯვარის მონასტრიდან და თვით ზაჭესიდან 1—1,5 კილომეტრის დაშორებით აღმოჩენილია გოგირდწყალბადიან-სულფატურ-ნატრიუმისა და მაგნიუმის მინერალური წყაროების ექვსი გამოსავალი (13⁰ ტემპ.). გოგირდწყალბადის კონცენტრაცია 1 ლიტრ წყალში შეადგენს 90 მგ, საერთო მინერალიზაცია—12,0 გ, საერთო დებიტი—100,000 ლიტრს დღე ლამეში.

ამგვარად, აღნიშნული წყალი ეკუთვნის მაღალხარისხივან გოგირდწყალბადიან სამკურნალო წყალს და უახლოვდებიან სახელგანთქმულ მაცესტისა და მენჯის მინერალურ წყალს.

ეს წყალი წარმოადგენს საიმედო ბაზას კარდიოლოგიური კურორტის მშენებლობისათვის, სადაც გულ-სისხლძარღვების დაავადებით შეპყრობილთა გარდა, შესაძლებელი იქნება ვუმკურნალოთ რევმატიზმით, სახსრების ქრონიკული ანთებით, გინეკოლოგიური, კანის და პერიფერიული ნერვული სისტემის დაავადებით შეპყრობილებსაც.

აქვე გამოვლინებულია სამკურნალო წყალი ქლორნატრიუმის მაღალი მინერალიზაციით (37,0 გრ ერთ ლიტრში).

მარტყოფი

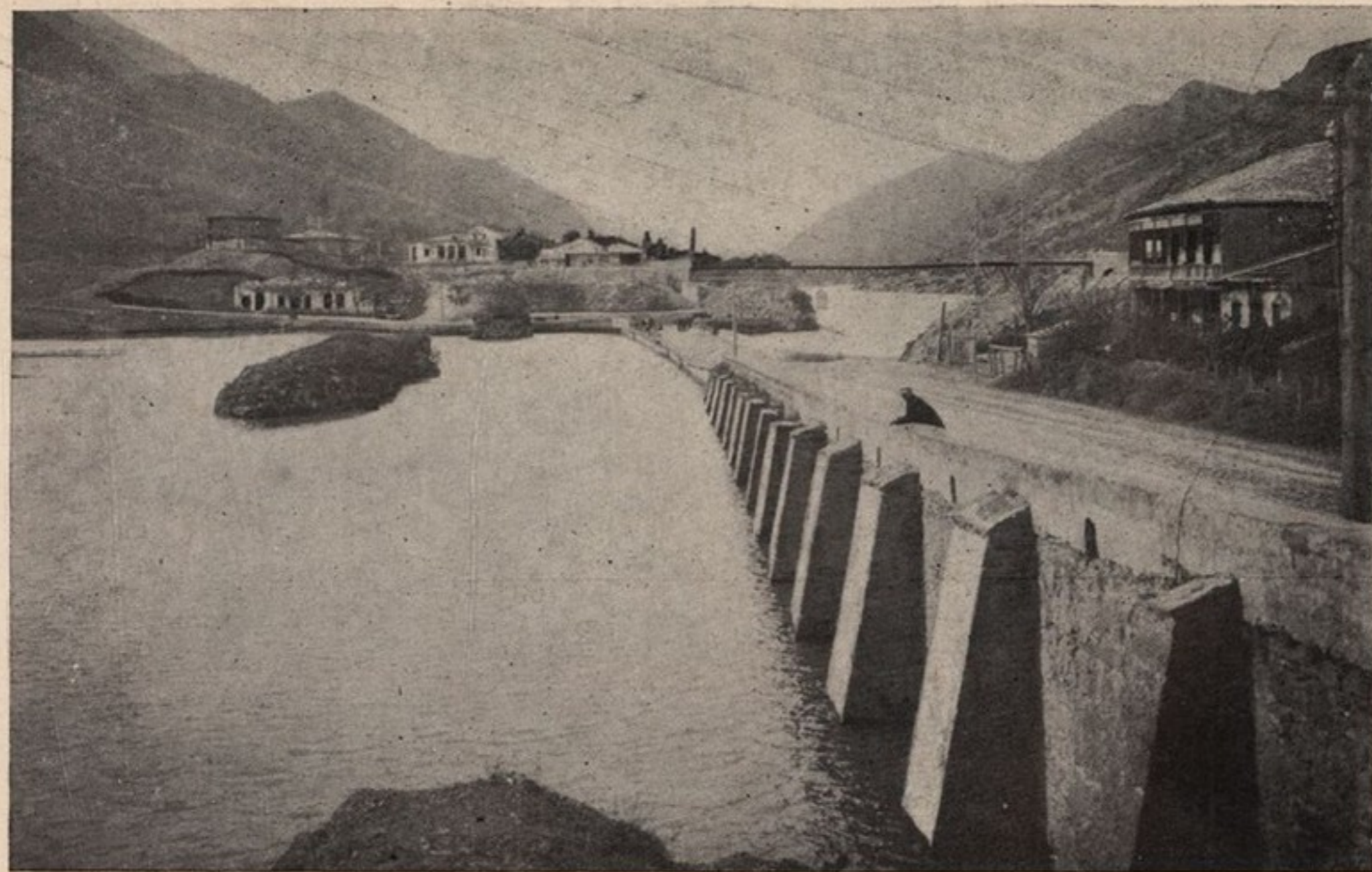
თბილისის გარეუბნის სააგარაკო საკურორტო რეზერვე-
ბიდან ერთ-ერთი თვალსაჩინო ადგილი უჭირავს სააგარა-
კო ადგილს მარტყოფს, რომელიც იმყოფება ქალაქიდან
35 კილომეტრის მანძილზე ჩრდილო-აღმოსავლეთი მიმა-
რთულებით, ზღვის დონიდან 550—600 მეტრის სიმაღ-
ლეზე. მარტყოფი მდებარეობს ქართლის ქედის სამხრეთ
ფერდობებზე და დაცულია ჩრდილოეთიდან აღნიშნული
ქედის შტოებით, რაც არბილებს ჰაერის ცივი მასების მოქმე-
დებას მის კლიმატზე.

ქართლის ქედის ტოტები, რომლებიც უშუალოდ ეკვრიან
მარტყოფს, მთლიანად დაფარულია ფოთლოვანი ტყით, რაც
ამცირებს ჰაერის ტემპერატურის რხევას და თვით ტემპერა-
ტურის მაჩვენებლებსაც, განსაკუთრებით ზაფხულის თვეებში.
ქართლის ქედი უზრუნველყოფს მარტყოფის მიდამოების
კლიმატს ზომიერი ტენიანობით; ეს დადებითად მოქმედებს
როგორც ადამიანის ორგანიზმზე, ისე მცენარეულობაზე.

მატერიალური კულტურის ძეგლებიდან აღსანიშნავია
ღვთისმშობლის ეკლესია და აგრეთვე ანტონის კოშკი. თვით
სოფლის სახელწოდება—მარტყოფი დაკავშირებულია VI საუ-
კუნეში საქართველოში ჩამოსულ ერთ-ერთ ბერთან—ანტონ-
თან, რომელიც, გადმოცემით, დასახლებულა მაშინ სოფ. აკრი-
ანიდან რამდენიმე კმ-ით დაშორებულ მაღლობზე. ანტონს უწო-
დებდნენ მარტომყოფელს; აქედან სახელწოდება—მარტყოფი.

მარტყოფს, თავისი ლამაზი ბუნებით, უხვი ტყით დაფა-
რული მიდამოებით, ორგანიზმისათვის მეტად ხელსაყრელი
კლიმატური კომპლექსით და ამასთან ერთად თბილისთან
სიახლოვით, განსაზღვრული მნიშვნელობა აქვს თბილისის
მოსახლეობის დასვენების საქმეში, განსაკუთრებით ზაფხუ-
ლის ცხელი თვეების განმავლობაში. ამგვარად, იგი უნდა ჩაი-
თვალოს თბილისის გარეუბნის ერთ-ერთ სააგარაკო ადგილად.

ეროვნული
ბიბლიოთეკა

მცხეთა — წყლის სასპორტო სადგური მდ. მტკვარზე.

საგურამო — ილია ჭავჭავაძის სახლ-მუზეუმი.

საგურამო

საგურამო მდებარეობს თბილისის ჩრდილოეთით 33 კილომეტრის მანძილზე, მცხეთის რაიონში, ზღვის დონიდან 500—600 მეტრის სიმაღლეზე. იგი მოთავსებულია არაგვის დაბლობის განიერ ნაწილში, საგურამოს მთის წყალგამყოფი ქედის ფერდობებზე, რომელიც მთლიანად დაფარულია ტყეებით.

საგურამო აღმოსავლეთიდან დახურულია ქართლის ქედით, რომლის სიმაღლე აქ აღწევს 1600 მეტრს. რაც იცავს მას კლიმატური თვალსაზრისით არახელსაყრელი აღმოსავლეთის ჰაერის ნაკადისაგან. ამავე დროს, აღნიშნული ქედი ხელს უწყობს საგურამოს კლიმატის ტენიანობის საკმარისად გაძლიერებას, რაც დადებით გავლენას ახდენს ამ ადგილის საერთო კლიმატურ კომპლექსზე.

საგურამოდან სამხრეთი მიმართულებით, ხუთი კილომეტრის მანძილზე, მდებარეობს სოფ. წიწამური, სადაც დიდი ქართველი მწერლის ილია ჭავჭავაძის მკვლევლობის ადგილზე აღმართულია ობელისკი.

საგურამოში არის ილია ჭავჭავაძის სახლ-მუზეუმი.

საგურამო, თავისი სუფთა ჰაერით, ადამიანის ჯანმრთელობისათვის მეტად ხელსაყრელი კლიმატური პირობებით, ბუნების სილამაზით და თბილისთან სიახლოვით, წარმოადგენს მოხერხებულ და კარგ საზაფხულო სააგარაკო ადგილს ქალაქის მოსახლეობის დასასვენებლად.

ლისის ჯგბა

გარეუბნის მიდამოებში მდებარე ტბებიდან, წყალის სპორტის თვალსაზრისით, განსაკუთრებული ყურადღების ღირსია ლისის ტბა, რომელიც მდებარეობს თბილისიდან ჩრდილო-დასავლეთის მიმართულებით 5—6 კილომეტრის მანძილზე და ზღვის დონიდან 630 მეტრის სიმაღლეზე. აქედან დასავლეთის მიმართულებით, სულ $1\frac{1}{2}$ —2 კილომეტრის მანძილზე მდებარეობენ სოფლები ქვემო ლისი და ზემო ლისი.

ტბა შემოსაზღვრულია მცირე მალლობებით, რომელნიც ღარიბი არიან მცენარეულობით. აღმოსავლეთის მიმართულებით ტბის ჰორიზონტი ღიაა.

ტბის სიგრძე ერთ კილომეტრამდე აღწევს, სიგანე კი—600—650 მეტრამდე. სიღრმე ზოგან სამ მეტრამდეა. ტბის ნაპირები, ზოგიერთი გამონაკლისით, ზომიერად არის დაქანებული, რაც ბანაობისათვის ხელსაყრელ პირობას წარმოადგენს. ტბა იკვებება ნიადაგქვეშა და ატმოსფერული ნალექების წყლებით, რომლებიც ტბის დონეს ხშირად თითქმის ერთი მეტრით ზრდიან.

თბილისის საბჭოს აღმასკომის ჯანმრთელობის დაცვის განყოფილების საკურორტო სამმართველომ მხედველობაში მიიღო ლისის ტბის მნიშვნელობა წყლის სპორტის განვითარების საქმეში, აგრეთვე თბილისის მოსახლეობის მიერ ტბის გამოყენება დასვენების მიზნით და 1937 წელს ჩაატარა მნიშვნელოვანი სამუშაოები ტბის ტერიტორიის გამწვანებისათვის. დარგულ იქნა 14000-მდე საკმაოდ მოზრდილი სხვადასხვა ჯიშის მცენარე და გამწვანებულ იქნა უშუალოდ ტბის მოსაზღვრე მიდამო 12 ჰექტარი ფართობით. მოწყობილ იქნა ტბიდან წყალის ელექტროსაქაჩი ვეებერთელა შემკრები აუზით, საიდანაც ხდება გამწვანებული ტერიტორიის სისტემატური მორწყვა. ამ ღონისძიებამ სათანადო ნაყოფი გამოიღო: იმ

ფართობზე, სადაც მანამდე მხოლოდ ერთი ძირი ხე მოიპოვებოდა, ამჟამად უკვე არსებობს საკმაოდ მოზრდილი ხეივანი-ჭალა.

ზატყულში ტბის წყალის ზედაპირი და ადგილობრივი ქარები გამაგრებულად მოქმედებს ლისის კონტინენტალურ კლიმატზე.

ლისის ტბა, როგორც ახლო მდებარე, თბილისის მოსახლეობის დასასვენებლად ყველაზე ხელსაყრელი წყალის სადგური, დიდი ყურადღების ღირსია მისი კეთილმოწყობის მხრივ.

ამჟამად ლისის ტბა თბილისის საბჭოს აღმასკომის მიერ გამოყენებულია როგორც წყლის სასპორტო სადგური და აგრეთვე დასასვენებელი ადგილი. აქ არის პატარა კატერები და ნავეები, ტბის ნაპირი ნაწილობრივ კეთილმოწყობილია; არსებობს აგრეთვე სადგურის ზოგიერთი დამხმარე ნაგებობა. ტბას სისტემატურად ესტუმრებიან გარეული ფრინველები, რის გამო იგი წარმოადგენს აგრეთვე მონადირეთა საყვარელ ადგილს.

საქართველოს სსრ სანიტარული სამეცნიერო-საკვლევო ინსტიტუტის მიერ (1935—39 წ.) ჩატარებული ფიზიკურ-ქიმიური და ბაქტერიოლოგიური ანალიზებიდან (შ. ხაჩიძე) ჩანს, რომ ლისის ტბის წყალს აქვს საკმაოდ დიდი საერთო მინერალიზაცია, რომელშიც მნიშვნელოვანი ადგილი უჭირავს გოგირდმჟავა კალციუმის და მაგნიუმის მარილებს. ამავდროულად მონაცემების მიხედვით, ლისის ტბა ცნობილია სრულიად ვარგისად წყლის სპორტისათვის.

ლისის ტბა, მისი სათანადო კეთილმოწყობის (გამწვანება, გზის კეთილმოწყობა) და პროფილაქტიკურ დაწესებულებათა (ერთდღიანი და სხვა სახის დასასვენებელი სახლები, პანსიონატები, სასტუმრო) მშენებლობის შემთხვევაში გადაიქცევა თბილისის მოსახლეობის დასვენებისა და წყალის სპორტის საუკეთესო ადგილად.

გომბორი

მთის კლიმატური სადგური გომბორი მდებარეობს საგარეჯოს რაიონში (გარე-კახეთში), ზღვის დონიდან 1150 მეტრის სიმაღლეზე, თბილისიდან ჩრდილო-აღმოსავლეთით; მისი გეოგრაფიული კოორდინატებია— $41^{\circ} 62'$ განედი და $45^{\circ} 15'$ გრძედი. გომბორი დაშორებულია რაიონის ცენტრიდან—საგარეჯოდან 45 კილომეტრით, თბილისიდან კი—64 კილომეტრით.

თბილისთან გომბორი დაკავშირებულია კარგი გზატკეცილით. გომბორის ტერიტორიის სამხრეთ ნაწილში გადის პატარა მდინარე რუსიანის ხევი, ჩრდილოეთ ნაწილში კი—მდინარე კილმახი.

ამ კლიმატური სადგურის საკმარისად მოზრდილი ტერიტორია არაა მჭიდროდ დასახლებული, გარდა ამისა, აქ არასააღმშენებლო ტერიტორიის გაფართოების ბევრი საშუალება.

საზაფხულოდ ჩამოსულ მოაგარაკეებს გომბორში შეუძლიათ თავისუფლად და იაფად იქირაონ ოთახები კოლმეურნეებისაგან. მოაგარაკეთა რაოდენობა დიდი სამამულო ომის წინა საზაფხულო სეზონში აღწევდა 1500—2000 სულს.

საზაფხულო სააგარაკო სეზონი, ჩვეულებრივ, იწყება მაისის დამლევიდან და გრძელდება სექტემბრის შუა რიცხვამდე.

გომბორი მოთავსებულია ცივგომბორის ქედის დასავლეთ ფერდობზე, რომელიც წარმოადგენს კავკასიონის მთავარი ქედის ერთ-ერთ სამხრეთ შტოთაგანს. ფერდობი, რომელზედაც მდებარეობს სოფელი გომბორი, ძლიერ დასერილია ხევებით. გომბორის გარშემო მდებარე მთების შუა და ქვედა ნაწილები დაფარულია ფოთლოვანი ტყით, ზემო ნაწი-

ლები კი დაკავებულია ბალახოვანი მცენარეულობით უხვად დაფარული მინდვრებით.

თვით სოფლის ტერიტორია დასავლეთისაკენ ღიაა და დაქანებული; ფერდობი რომელზედაც მოთავსებულია გომბორი, იმყოფება ცივგომბორის ქედის და დიდი კავკასიონის სამხრეთ ფერდობებიდან ჩამოსული ცივი ატმოსფერული ნაკადის გავლენის ქვეშ.

სახელწოდებაში სიტყვა „ცივის“ დამატება სრულებით გამართლებულია ამ რაიონის თერმული მაჩვენებლებით.

ჰიდრომეტეოროლოგ გ. ჭირაქაძის მონაცემებით, გომბორში ჰაერის წლიური საშუალო ტემპერატურა შეადგენს 8° , ხოლო ატმოსფერული ნალექების წლიური ჯამი — 700 მმ.

ყველაზე წვიმიანი პერიოდია გაზაფხული, ზაფხული კი შედარებით მშრალია. ნალექიანი დღეების რაოდენობა წელიწადში აღწევს 115 . თოვლი მტკიცედ ძევს სამი თვის განმავლობაში.

ზაფხულის პერიოდში ფარდობითი ტენიანობა მერყეობს $60-70\%$ ფარგლებში.

აღმოსავლეთის და დასავლეთის ქარები საკმარისად უზრუნველყოფენ რაიონის ვენტილაციას. ქარის საშუალო სისწრაფე უდრის დაახლოებით ორ მეტრს წამში. ადგილის ოროგრაფიული პირობები ხელს უწყობს მთა-ბარის ადგილობრივი ქარების წარმოშობას, განსაკუთრებით ზაფხულის სეზონში.

მეტად ლამაზი ბუნება, მთის საუცხოო ჰავა, სუფთა გრილი ჰაერი და მზის უხვი ნათება საუკეთესო პირობებს ქმნიან ზაფხულში დასვენებისათვის. შეიძლება ითქვას, რომ გომბორს შეიძლება დიდი მნიშვნელობა მივაკუთვნოთ თბილისის მოსახლეობის, დასვენების. საქმეში, მით უმეტეს რომ ეს უკანასკნელი დაკავშირებულია მასთან მეტად მოხერხებული საავტომობილო გზატკეცილით და რკინიგზით.

ზემოხსენებულიდან გამომდინარე, გომბორი, სათანადო კეთილმოწყობის პირობებში, ფართოდ უნდა იქნეს გამოყენებული, როგორც თბილისის საგარეუბნო პროფილაქტიკური სადგური.

გომბორში შეიძლება დაისვენონ და იმკურნალონ, განსაკუთრებით წლის თბილ პერიოდში, მალარიით, მეორადი სისხლნაკლებობით, ქრონიკული ბრონქიტით, პლევრიტით, ლიმფური ჯირკვლების ანთებით და ნევროზების იოლი ფორმებით დაავადებულებმა.

კრწანისი

კრწანისი მდებარეობს ქალაქ თბილისის მიდამოებში, მის დასავლეთ მხარეზე, თანამოსახელე მდინარის ხეობაში, ზღვის დონიდან 450—500 მეტრის სიმაღლეზე. მდინარე კრწანისი იღებს დასაწყისს თრიალეთის ქედის ფერდობებიდან, მიემართება აღმოსავლეთისაკენ და უერთდება მდინარე მტკვარს.

მდინარის ხევის ფერდობები ზედა ნაწილში დაფარულია ტყეებით და ბუჩქნარებით. ხევის ქვედა ნაწილი თავისი ზომიერად დაქანებული ფერდობებით შორეულ წარსულიდანვე ცნობილია ბაღებით და ბოსტნებით.

ხევის ნიადაგი და კლიმატი მეტად ხელშემწყობ პირობებს ქმნიან ვაზის კულტურის განვითარებისათვის, რაც დასტურდება ისტორიული მონაცემებითაც.

ამჟამად აქ ჰპოვეს ხელშემწყობი პირობები განვითარებისათვის სუბტროპიკულმა კულტურებმაც.

ქალაქ თბილისთან შედარებით, ამ ადგილის კლიმატი უფრო ზომიერია აღნიშნული ხეობის ჩრდილო-დასავლეთის და სამხრეთ-აღმოსავლეთის ქარების უშუალო გავლენისაგან დაცულობის, მცენარეულობის სიუხვის და ადგილობრივი მთა ბარის ქარებით სისტემატური ვენტილაციის გამო.

წარსულში კრწანისი იყო მოწმე საქართველოში მტრების მრავალი გამანადგურებელ შემოსევისა და უკანასკნელად დიდი ისტორიული ბრძოლისა (1795 წ.), რომლის დროს ქართველი ხალხი თავისი გმირი მეფის ერეკლეს ხელმძღვანელობით მედგრად და შეუპოვრად იცავდა სამშობლოს ღირსებას ალა-მაჰმად-ხანის მრავალრიცხოვანი ჯარის წინააღმდეგ.

ამჟამად კრწანისი წარმოადგენს მშვენივრად კეთილმოწყობილ სააგარაკო ადგილს, რომელიც სრულიად აკმაყოფილებს კულტურული დასვენების თანამედროვე მოთხოვნებს.

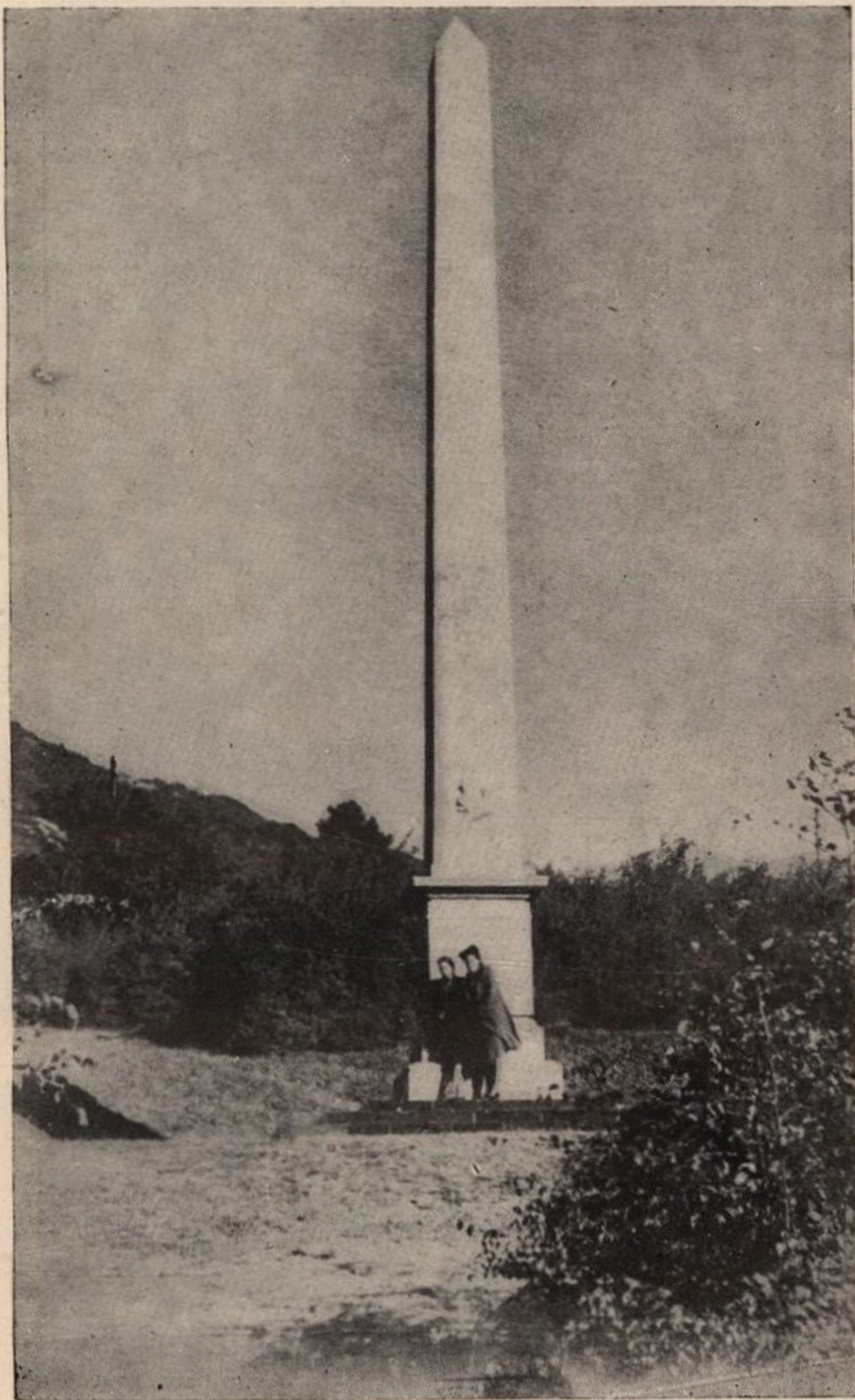
ბევრეთი

თბილისის საგარეუბნო საკურორტო რეზერვებიდან განსაკუთრებული ყურადღების ღირსია მაღალი მთის კლიმატური სადგური ბევრეთი. ბევრეთი მდებარეობს თბილისიდან ლისის ტბის მიმართულებით, თვით ტბიდან ათიოდე კილომეტრის მანძილზე და ზღვის დონიდან 1200 მეტრის სიმაღლეზე. საქართველოს სსრ კურორტოლოგიის კვლევითი ინსტიტუტის მიერ 1952 წელს ჩატარებულ კლიმატოლოგიურ დაკვირვებათა შედეგად მიღებული მასალები ახასიათებენ ბევრეთს, როგორც მეტად თვალსაჩინო მთის კლიმატურ სადგურს. მდიდარი წიწვიანი ტყეები, ბუნების თვალწარმტაცი პეიზაჟები და შალახარისხოვანი კლიმატური თვისებები უქმნიან ბევრეთს განსაკუთრებული მნიშვნელობის საგარეუბნო კურორტის განვითარების დიდ პერსპექტივას. ყველა ამას ხელს უწყობს ამ ადგილის უხვი შესანიშნავი წყაროები, რომლებიც სრულიად დააკმაყოფილებს მომავალი კურორტის მოთხოვნილებას სასმელ და სამეურნეო წყალზე.

ბევრეთი პირველ რიგში საჭიროებს ლისის ტბიდან მომავალ კურორტამდე საავტომობილო გზის გაყვანას.

წიწამური—ობელისკი ილია ჭავჭავაძის მკვლელობის ადგილზე.

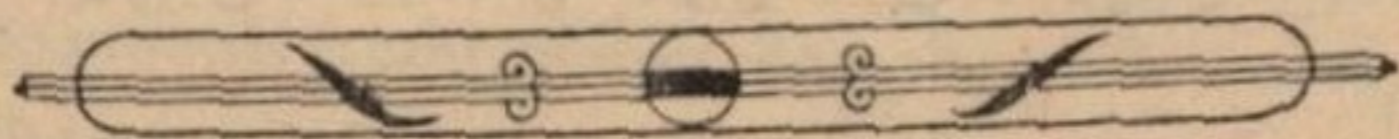
თბილისი — ლისის ტბა (ნაუსადგური).

ოქროყანა

ოქროყანა მდებარეობს მთაწმინდის აღმოსავლეთ ფერდობზე, 650—700 მეტრის სიმაღლეზე ზღვის დონიდან, თბილისიდან 4—5 კილომეტრის მანძილზე, დასავლეთით კურორტ კოჯრისკენ მიმავალ გზაზე. ადგილის რელიეფი შედარებით სწორია, რაც ხელს უწყობს მის ფართო გამოყენებას სააგარაკო მშენებლობისათვის და ამავე დროს განსაზღვრავს ამ ადგილის მიკროკლიმატური პირობების ერთფეროვნებას.

ოქროყანისათვის დადებით მოვლენას წარმოადგენს მისი დაცულობა ჩრდილო-დასავლეთის ძლიერი ქარებისაგან.

მომავალში მწვანე ნარგავთა სათანადო მასივის შექმნა საგრძნობლად შეანელებს ზაფხულის პაპანაქებას, რაც კიდევ უფრო გაზრდის ოქროყანის, როგორც გარეუბნის მოხერხებული სააგარაკო ადგილის, მნიშვნელობას.

ძეგვი

სააგარაკო ადგილი ძეგვი უკავშირდება თბილისს რკინიგზის ხაზით და მდებარეობს მისგან ჩრდილო-დასავლეთის მიმართულებით 30 კილომეტრის მანძილზე, ზღვის დონიდან დაახლოებით 600 მეტრის სიმაღლეზე. აღნიშნულ რაიონში თრიალეთის ქედის ფერდობები თითქმის მთლიანად დაფარულია ტყეებით, რაც სააგარაკო მშენებლობის ფართო გაშლის საშუალებას იძლევა.

ამ ადგილის კლიმატური პირობები განისაზღვრება მისი მდებარეობით მდინარე მტკვრის შევიწროებულ ნაწილში და მასთან მერიდიანული მიმართულებით დაახლოებული ქართლის ქედით, რაც არბილებს ამ რაიონის მშრალ კლიმატს. ძეგვის ტერიტორია მდიდარია მცენარეულობით, მისგან აღმოსავლეთით და დასავლეთით მდებარე სხვა ადგილებთან შედარებით.

ხელსაყრელი კლიმატური პირობების, თბილისთან სიახლოვის და მასთან მეტად მოხერხებული სატრანსპორტო კავშირის გამო ძეგვი ადვილად ხელმისაწვდომ სააგარაკო ადგილს წარმოადგენს, განსაკუთრებით ზაფხულის სეზონში.

გლდანი

გლდანი მდებარეობს თბილისის საგარეუბნო რაიონში, ქალაქიდან 15 კილომეტრის მანძილზე, ჩრდილოეთით. მას უჭირავს ქართლის ქედის ტყეებით მდიდარი სამხრეთის ფერდობები.

გლდანის ტერიტორიას სჭრის თანამოსახელე მდინარე, რომელიც მიიმართება ჩრდილო-აღმოსავლეთიდან სამხრეთ-დასავლეთისაკენ. მდინარის ხეობა აგროვებს ამ რაიონის წყლებს და ამავე დროს უზრუნველყოფს გლდანის მიდამოს კარგ ვენტილაციას ადგილობრივი ქარების საშუალებით. რაიონი მდიდარია ტყეებით, რაც უზრუნველყოფს ჰაერის ტენიანობას, სიგრილეს და სისუფთავეს, განსაკუთრებით წლის ცხელ პერიოდში. ამასთან ერთად, თბილისთან სიახლოვე გლდანს ხდის მეტად მოხერხებულ და ხელსაყრელ სააგარაკო დასასვენებელ ადგილად ქალაქის მოსახლეობისათვის.

* * *

გარდა ზემოხსენებული საკურორტო და სააგარაკო ადგილებისა, თბილისის გარეუბნის მიდამოებში არსებობს მთელი რიგი ისეთი სააგარაკო ადგილები, რომლებიც ყურადღების ღირსნი არიან. ასეთებს ეკუთვნის ორბეთი, კვესეთი, პატარა თონეთი, საყარაულოს ფერდობები, წავკისი, შინდისი. ტაბახმელა და მრავალი სხვა, რომლებიც დიდ სამსახურს უწევენ თბილისის მოსახლეობას, განსაკუთრებით ზაფხულის პერიოდში. ეს ადგილები შემდეგში, მათი სათანადო კეთილმოწყობისა და საკურორტო-სააგარაკო მშენებლობის შედეგად, გაცილებით უფრო გაათართობენ თავიანთ დახმარებას თბილისის მოსახლეობის კულტურული დასვენებისა და მკურნალობის საქმეში.

ს ა რ ჩ ე ვ ი

წინასიტყვაობა	3
ბალნეოლოგიური კურორტი	7
თბილისის ზღვა	25
კურორტი კოჯორი	28
კურორტი მანგლისი	43
კურორტი წყნეთი	55
კურორტი კიკეთი	61
კუმისი	67
მთაწმინდა	75
ბეთანია	78
მცხეთა	80
მარტყოფი	84
საგურამო	85
ლისის ტბა	86
გომბორი	88
კრწანისი	91
ბევრეთი	92
ოქროყანა	93
ძეგვი	94
გლდანი	95

პარლამენტის ეროვნული ბიბლიოთეკა

K 24.213/2